

LIMBURG

TIJDSCHRIFT VOOR LOKALE
GESCHIEDENIS EN ERFGOED

- Testamenten als beeld van de samenleving
- Heemkundige eremerken in Vlaanderen
- De gemeenterekeningen van Wijshagen

Heemkunde Limburg is een tijdschrift voor en van alle heemkringen in Limburg en wordt uitgegeven door het gouvbestuur als contactblad met een actueel overzicht van de heemkundige werking in Limburg.

Bijdragen van uw kring zorgen voor een bijzondere meerwaarde van ons contactblad. Aankondigingen van activiteiten in uw heemkring, belangrijk kringnieuws of andere bijdragen kunnen steeds gestuurd worden naar de redactie: p/a Raymond Lambie

Gijzenveldstraat 43
3690 Zutendaal

INHOUD

jaargang 2010, nummer 4, december 2010

blz. 1: Voorwoord

blz. 2: Testamenten als beeld van de samenleving - Het voorbeeld van Achel (17de-18de eeuw)

blz. 8: Heemkundige eremerken in Vlaanderen

blz. 15: Zo ging dat in Kerniel in 1913: een reglement op de hygiëne in de cafés

blz. 17: De gemeenterekeningen van Wijshagen 1778-1791

blz. 21: Ter nagedachtenis aan Alfons Claes (1931-2010), verzamelaar van "devotionalia",
publicist en bestuurslid van Heemkunde Limburg

blz. 27: Denkend aan dr. Jaak Nyssen (1926-2009), stichter-voorzitter van de "Heemkring Voeren
en Omstreken" en veelzijdige publicist

blz. 35: Vlaamse Limburgers of Limburgse Vlamingen

blz. 37: Heemkunde actueel

blz. 40: Publicaties

blz. 46: Bidprentjes van vóór 1850

blz. 47: Tijdschriftenshow

Woord vooraf

Als u deze regels leest, geniet u wellicht van de feestdagen, maar dat betekent ook dat het jaar bijna voorbij is. Voor vele verenigingen is deze periode ook het moment om een balans op te maken van het voorbije jaar en plannen te maken voor het nieuwe jaar.

Traditioneel zal Heemkunde Limburg het nieuwe werkjaar aanvangen met een conclaaf om de werking en de koers die zal gevaren worden uit te stipelen. Het lidgeld voor de kringen blijft behouden op 45,00 euro. Hiervoor bieden we voor elke kring een abonnement op ons tijdschrift Heemkunde Limburg, de verzekering burgerlijke aansprakelijkheid en een abonnement op het nieuwe tijdschrift van Heemkunde Vlaanderen dat dit voorjaar zal verschijnen ter vervanging van Ons Heem. Als compensatie voor Ons Heem van het afgelopen jaar kreeg elke kring de mogelijkheid om een gratis exemplaar van het boek "Limburg feest" af te halen. Kringen die hun boek nog niet afgehaald hebben, kunnen contact nemen met het secretariaat van Heemkunde Limburg, tel.: 089 74 64 45 en de nodige afspraken maken hoe men dit boek alsnog kan bekomen.

De jaarwisseling is ook het moment voor de hernieuwing van de abonnementen. De abonnementsprijs behouden op 15,00 euro of indien u via uw heemkring betaalt 12,00 euro (bij minstens 10 kringabbonnementen zelfs maar 10,00 euro). Ik durf dan ook hopen dat u collega-heemkundigen en kennissen wil aanzetten tot een abonnement op Heemkunde Limburg.

Tenslotte wil ik u en uw familie prettige kerst- en nieuwjaarsdagen toewensen en een vreugdevol nieuwjaar met veel succes en genoegdoening in alles wat u onderneemt.

*Raymond Lambie
Voorzitter*

Aankondigingen, artikels en/of bijdragen aan dit tijdschrift worden bij voorkeur digitaal aangeleverd en kunnen gestuurd worden aan Heemkunde Limburg, Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal (email: raymond.lambie@pandora.be). Auteurs worden vermeld met naam en adres en blijven verantwoordelijk voor de door hun aangeleverde teksten. Reacties op artikels worden niet opgenomen in het tijdschrift maar doorgestuurd naar de desbetreffende auteur.

Testamenten als beeld van de samenleving

Het voorbeeld van Achel (17de-18de eeuw)

...considerende dat er niets sekerder en is als de doodt ende niets onsekerder als d'ure der selve...

Testamenten werden door onze voorouders, rijk of arm, au sérieux genomen. Een belangrijke motivatie was om geen ruzie te krijgen onder de erfgenamen. Maar dikwijls wilden de erflaters aan bijzondere mensen of aan de kerk een belangrijk deel van hun erfgoederen reserveren zonder dat de wettige erfgenamen daartegen konden ingaan. Daarom moesten bij het uitspreken van een testament altijd geloofwaardige getuigen aanwezig zijn. Etymologisch gaat het woord testament trouwens terug op het woord testare of testes = getuigen.

Testamenten konden net voor de dood gerealiseerd worden, op het moment dat de erflater zijn dood voelde aankomen ofwel kon het meer beredeneerd, lang voor men aan de dood dacht, op papier gezet worden.

In onze gewesten, sinds de 14de eeuw onder het prinsbisdom Luik horend en reeds vanaf de 7de-8ste eeuw kerkelijk onder het bisdom Luik horend, kon men op drie manieren een testament laten opstellen en 'registreren'.

Vooreerst kon men naar de plaatselijke schepenbank trekken en daar zijn testament laten inschrijven in het gichtregister. In principe konden de schepenen zelf geen testament opmaken maar wel een door een notaris of pastoor opgesteld stuk 'registreren'. In gemeenten waar een beëdigd notaris resideerde, kon men bij hem terecht en er het testament dicteren. In gemeenten waar geen schepenbank zetelde, noch een notaris actief was, kon men bij de

plaatselijke pastoor of de kapelaan ook een geldig testament dicteren en laten registreren.

In theorie was een eigenhandig geschreven testament ook rechtsgeldig wanneer achteraf twee getuigen konden verklaren dat het geschrift wel degelijk van de erflater was (olografisch testament)

De kerkelijk geregistreerde testamenten

Wanneer een erflater naar de pastoor trok met zijn laatste wilsbeschikking, diende de pastoor zich aan de regels te houden zoals die reeds vanaf 1288 door de Luikse synode waren uitgevaardigd. Die regels bepaalden o.m. dat elk testament moest worden voorgelezen en opgetekend in het bijzijn van twee getuigen. Deze gewoonte bestond al bij het Romeins recht.

Een blamuizer aan de Sint-Lambertuskerk te Luik

Een eigenaardig gebruik is de vergoeding van 1 stuiver, een blamuizer of een andere som die aan de kerk (de fabricke van) Sint-Lambertus te Luik moest vol-

daan worden om het testament rechtsgeldig te maken (de testamenten van Achel geven als verklaring: als rechtskracht, 1717; naar het landrecht, 1724; opdat dit testament geldig is, 1730...). De Luikse rechtsgeleerde Sohet (III.26.61) weet te vertellen dat het gebruik bij het opmaken van een testament om iets aan de kerk van Sint-Lambertus te geven, in het prinsbisdom Luik ingegeven was uit vroomheid en reeds verplicht gesteld was in de Luikse statuten van 1287/1288. Hierin staat inderdaad dat allen "legent aliqua fabricae ecclesie sancti Lamberti, matrici ecclesie tocius civitatis et dyocesis Leodiensis". In sommige kronieken wordt dit gebruik beschouwd als een soort bijdrage in de kosten of restauratie van de Sint-Lambertuskerk te Luik. In dezelfde statuten wordt aangemaand dat de naast deze erkentenis aan de Luikse hoofdkerk, men er ook goed aandoet om te schenken aan zijn parochiekerk, aan de religieuze instellingen, aan de vrome instellingen en aan de armentafel.

Allerlei instructies en aanwijzingen voor de pastoor zorgden ervoor dat de testamenten volgens een bepaald model werden opgesteld. Het *Formularium parochiale*, in 1783 gedrukt bij Plomteux te Luik was de laatste in zijn soort. In dit handboekje staan handige modellen voor het bijhouden van de parochiale administratie, waaronder twee modellen in het Nederlands voor het opstellen van een testament.

Achel

Achel is een klein dorp in het uiterste noorden van het graafschap Loon. Achel telde in de 18de eeuw zo'n 600 inwoners. De schepenbank voor het gebied van Achel, Sint-Huibrechts-Lille en Hamont was in de laatstgenoemde stad gevestigd. Gedurende de 17de en 18de eeuw waren er constant notarissen actief in Hamont. In Achel echter was er nooit een notaris gevestigd. Wel kon men bij de Achelse schepenen testamenten laten registreren die achteraf in het gichtregister in Hamont werden overgeschreven. Maar de meeste Achelaren lieten in die periode hun testamenten door de pastoor opstellen. Het archief van de kerk van Achel bewaart zo'n 250 akten uit de periode 1680-1800, los bewaard en vandaag verzameld in twee archiefmappen. Deze stukken zijn een zeer belangrijke historische bron.

Technisch aspect

Alle testamenten van de Achelse pastoors zijn minuten, waarbij het onbekend is of er wel afschriften van aan de testateur gegeven werden. Het is onduidelijk of de pastoor bij het overlijden van de testateur het testament aan de erfgenamen moest voorlezen. De testamenten werden op losse papieren neergeschreven. Er waren geen vormvoorschriften. De pastoor bewaarde zijn minuten evenmin in een bepaald geheel, laat staan een register. En het is dus vrij uitzonderlijk dat deze minuten van een 6-tal pastoors vrij volledig bewaard bleven. In het testament schreef de pastoor de uiterste wil op.

Historische bron

Uit de testamenten kan men niet alleen belangrijke genealogische informatie halen maar vooral een ongewone kijk krijgen in het sociale en economische leven van de lokale families. Veel testamenten geven informatie over bepaalde sociale relaties, over bezit en schulden, over vroegere afspraken of contracten, over religieuze overtuigingen en intenties, over afkomst en carrière, enz. Nog opvallender is het feit dat veel testateurs zeer hard of nuchter zijn in het toewijzen van een deel van hun erfenis aan bepaalde familieleden en kennissen

of niet.

Ten slotte krijgen we via de testamenten ook inzicht in de aard en omvang van huisraad en persoonlijke spullen die in deze tijd met gemak aan erfgenamen werden overgedragen, hoe klein of simpel ook.

Een typisch voorbeeld van een testament

1. Het testament van een eenvoudige werkmans (zie bijlagen)
2. Het testament van een bemiddelde dorpsburger (zie bijlagen)

Een zanting uit de bundel testamenten van de Achelse pastoor

Enkele aparte testamenten

1662 Griet Alen

Schenkt 100 gl aan de dochters omdat ze geen bed hadden

Schenkt de huurschuld van de zoon van het vorige jaar kwijt

1676 Celen Baken

De mombier ontvangt 1000 gl

De kerk: 50 gl voor het altaar van de H. Rozenkrans

100 gl voor jaargetijden in de kerk

100 gl voor jaargetijden in het klooster

200 missen

1 mud koren voor de armen

aan de kinderen: een stuck doek, 2 el

van de fijnste doek, een neusdoek

'vanwege bewezen diensten': de kleren en een blauwe rok

omwille van het bijstaan: een zilveren

ijzer

1738 Catharina Baltens

Stelt als universeel erfgenaam H. Borg-houts en dochter aan

1743 Jan Bartels

Indien de oudste zoon van het eerstgeborenerecht niet afziet krijgt de broer de kamer van het nieuw huis tot levenslang gebruik en anders krijgt het oude huisje

1748 Hub Bartels

Wenst een begrafenis met 13 pond wit was

missen voor 100 gl

aan de kerk 50 gl

aan zijn neef 800 gl

aan zijn nicht: het bed en toebehoren

1772 Jan Bartels, vrijgezel

Voor de begrafenis maakt hij 100 gl vrij waarbij 13 pond wit was moet voorzien worden

Aan zijn 2 zussen en 2 broers wijst hij gronden toe

Hij herroept zijn testament en wijst alles toe aan 1 zus 'voor bewezen diensten'

1689 Baltens Baten

Aan zijn vrouw het meesterschap

1734 Helena Baten

Aan haar man het half huis en de halve hof en gronden

1779 Maria Baten

Aan de Sint-Lambertuskerk te Luik 5 st aan de armen 50 gl

30 pond wit was

een eeuwigdurend jaargetijde voor 100gl

aan de kerk 50 gl

Voor missen 100 gl

aan het neefje 400 gl

Aan de zus 2 schellingen

Aan de andere zus haar zwarte kleren en linnen

De rest aan de armen

De kinderen van de zus Marij moeten de kosten van de begrafenis hoofdelijk dragen

1680 Gerard Beckers, drost

Aan Luik 1 gl

aan de armen van Achel 350 gl met verplichting van een jaargetijde. Voor de armen moet ook brood gebakken worden die uitgedeeld wordt na de dienst aan diegene die de dienst hebben bijgewoond

Aan de armen van Hamont: idem

1698 Hk Bijvoet

Alles aan de vrouw

De oudste zoon krijgt slechts één souverein omdat hij zich altijd slecht gedragen heeft en grote kosten veroorzaakt heeft door studie en onderhoud ten nadele van de andere kinderen

1779 Door Bloemen

50 gl voor de armen

50 gl voor de kerk

50 gl voor missen

het roerend goed voor de zuster het gereedschap voor de broer

1728/1737 Seb. Borghouts

De 6 kinderen krijgen elk 1000 gl uit het roerend goed. Indien ontoereikend mag onroerend goed hiervoor verkocht worden, De oudste zoon met eerstgeboerenrecht krijgt 800 gl

De rest wordt verdeeld door loting

1786 A. Bruns

Aan de zoon 'vanwege langdurige hulp' 2 stukken grond

1747 Liesbeth Daniels

Het geleende geld aan haar broer moet dienen voor de begrafenis en de rest aan missen

1776 A. Daris

De kinderen van wijlen haar broer krijgen een stuk grond
de zus krijgt het roerend goed
De armen van Achel krijgen ter waarde van 100 gl kleren, naar goeddunken van de pastoor

1739 Jac. Daris

200 gl aan de armen
200 gl voor de beelden van OLV en St Anna
1000 missen waarvan 100 bij de capucijnen te Maaseik
400 gl aan de kerk
200 gl voor een eeuwigdurend jaargetijde
300 gl voor een eeuwigdurende rozenkrans in het klooster van Achel
Aan zijn nicht 1800 gl indien zij religieuzer wordt, anders aan een andere kandidaat-religieus uit de familie en indien niet aan de huisarmen van Achel
2000 gl aan zijn zus en indien ze daarmee niet tevreden is, komaf met 1 ducaat
De rest aan zijn broer
Zd Maria Duisters
Aan haar dochter 1 stuk land
ieder ander wordt uitgestoten met 1 schelling (1/2 gl)
aan Luik 1 st

1737 Duffels (pre-testamentaire overeenkomst)

Ida van Hees krijgt het huis met hof zonder de eikenboom in ruil voor verpleging, bewassing en voeding

Zd Gert Feyen

50 gl voor missen

De neef krijgt alles dit vanwege bewezen en nog te bewijzen trouwe diensten aan de broers en zussen ieder 1 pataton
aan andere die rechten doen gelden: 2 schellingen

1736 Follon

5 st voor Luik
2 gl voor de zoon
het roerend goed voor de 3 dochters
Frencken (een vreemdeling)
1 st voor Luik
25 gl voor missen
een gouden halssnoer en gouden oorkingen voor het OLV-beeld
de renten aan de erfgenamen op voorwaarde dat ze zorgen voor de begrafenis:
-6 pond gele was
-6 gl voor de zerk
-1 gezongen mis op de uitvaart
-1 gelezen mis op de begrafenis
-3 tonnen bier voor de burenen en de familie van buiten
-een middagmaal voor de familie van buiten

H. Greven

1 st voor Luik
een eerste zus krijgt vanwege trouwe diensten het roerend goed
de tweede zus krijgt een kist
1675 Aan Peerke de zwarte koe op voorwaarde dat zij 25 missen voor haar en 25 missen voor haar moeder zal laten lezen

Een kijk in de testamenten op het roerend erfgoed van de Achelse inwoners

Uit de testamenten krijgen we een goed beeld van de materiële cultuur bij onze voorouders en wie alle akten doorneemt kan daarbij een doorsnede van de hele sociale maatschappij van toen ontdekken.

Het beste bed met toebehoren
het beste ledikant en asgrauwe gordijnen

het rode garnituur bestaande uit het ledikant met scharlakenrode gordijnen, het bed en matras, de spreij met 2 dekens, de 7 stoelen overtrokken met scharlaken, een zilveren lepel en vork, het bruine schapraai, een half dozijn servetten
het klein gebedboek met zilverbeslag,

oorringen, een klein gouden kettinkje, een coffre de neige met de beste linten, een zijde kleed met zilveren bloemen
Een luikckse kasse, een gouden ring, een zilveren lepel, een zeef
een houten kast
de beste kist, 2 tinnen schotels, een gouden ring
een bed, paluw en deken
de beste valies, 2 dekens, 2 kussens, een peluw en bed
3 hemden, zwarte schort, een paar zilveren broekgaspels
Een zilveren kruis
de beste tabbert, een zwarte tabbert en rok, oorkingen, gesp met ceintuur, schoengespen
neteldoek, een beste muts, een bruine rok
beste bed met toebehoren, zwarte camisol en broek; blaue camisol
Linnen en wol, gouden ring
zwarte damasten schort
Zondagse bruinen schort
Gouden ring getekend met M.G.
zilveren gespen
Zwarte rok, baaien rok, beste bed, lakens om hemden
Zilveren lepels
30 gl voor een bed 'zoals Marie gehad heeft en ook de andere kinderen zullen hebben
Hemd, zwarte rok en broek
Bed met toebehoren, zwarte schort
Het beste bed met toebehoren
de beste koe
al het tin
De kookketel, het bed, een kast, het spinnewiel
het beste stoffen schort
Het beste bed met toebehoren
het beste wiel
Bed, spinnewiel, kleine kist
een schaap, theeketel, gesponnen garen

Samenvattend

Het is een misvatting dat alleen rijken testamenten opstelden. De meeste testamenten die door de pastoor van Achel werden opgesteld werden hem gedicteerd door mensen van zeer eenvoudige afkomst die hun bescheiden erfgoede-

ren behoorlijk wilden bestemmen. Het is daarom niet verwonderlijk dat zeer veel getuigen een kruisje als handteken plaatsten op het origineel testament. Zij konden niet lezen noch schrijven.

Het is evenzeer opvallend dat bij de geregistreerde testamenteen zeer veel eigenaardige bestemmingen van het erfdeel worden aangegeven. Het zal wel zo zijn dat veel erfenissen zonder testament zullen zijn uitgevoerd en dat misschien enkel in het geval erfslaters iets bijzonder wilden uitvoeren een testament lieten opstellen. Soms werd één persoon als universeel erfgenaam aangeduid; in andere gevallen werden bepaalde erfgenamen op voorhand uitgesloten of werden bepaalde erfgenamen extra verzorgd.

In opvallend veel gevallen wordt de lokale kerk goed tot zeer goed bedeed: naast sommen om missen te lezen of om jaargetijden te stichten, werd er re-

gelmatig geld gereserveerd voor de verfraaiing van het kerkgebouw, de aankleding van de mooiste beelden met een bijzondere devotie of voor de armenzorg: de pastoor moest veelvuldig brood uitdelen en aangepaste kleding voor de allerarmsten van het dorp aanschaffen. Het feit dat eenvoudig huisraad of kleding expliciet in het testament vermeld staat, wijst erop hoe belangrijk deze goederen in die tijd waren en hoe zorgvuldig men deze dingen voor het nageslacht wilde bestemmen: het meest opvallend is wel degelijk het bed met zijn toebehoren (dekens, kussens en peluw) dat in haast de helft van de testamenteen wordt vermeld en dat toen een kapitale waarde had.

Veel aandacht besteedde men aan de (zondagse) kleding: rokken, schorten, broeken, hemden waarvan erfgenamen individueel een of ander stuk in hun erfdeel kregen toegestopt

Eveneens was huisraad zo belangrijk dat ze apart in de testamenteen werden vermeld en verdeeld: tinnen schotels, lepels, een theeketel, een kookketel, een zeef, kisten alom, een (Luikse) kast. Een degelijk spinnewiel stond verschillende keren in het testament opgetekend.

Af en toe waren ook juwelen in een erfdeel vermeld, veelal gouden ringen of oorringen.

Bij de rijkere klassen was het dan meer de gewoonte om kapitalen te schenken of onroerend goed, maar ook hier ontbrak het huisraad of linnengoed niet!

Het is overigens onbekend welke tarieven de pastoors rekenden om een testament op te stellen.

Luk Van de Sijpe
Hamont-Achel

BIJLAGEN

Heden den 2 aug 1723 is voor mij Gecompareert in presentie van de ondergenoemde Getuigen de Eersame helena pieters Sieck te bedde liggende maer haer verstandt Nogh wel maghtigh dew. Verklaert heeft Haeren uitersten wille te wesen als dat sij Van haer agterlaetene goederen disponeer Als volgt
Ten i soo begeert sij te hebben een eerlijck Uitvaart met een gelugt item 25 siem missen Sondaghgebedt, item een jaergetijt.
Ten tweeden soo begeert sij dat al watter sal Overscieten sal gegeven worden aen pieter Pieters haeren neve en dat omdat hij sulcks Van noode heeft tot sijn behoefte, soo als hij Nu en dan in gebreck mogte wesen, hij daer Van sal kunnen genieten
Aldus gedaen in presentie van jan pieters en Leenaert pieters
Joannes Dominicus Theunissen
Pastor in Achel

Broden den 2 aug: 1723 is voor mij
gecompareert in presentie van de ondergenoemde
Getuigen de Eersame helena pieters
Sieck te bedde liggende maer haer verstandt
nogh wel maghtigh dew. verklaert heeft
haeren uitersten wille te wesen als dat sij
van haer agterlaetene goederen disponeer
als volgt
Ten i soo begeert sij te hebben een eerlijck
uitvaart met een gelugt item 25 siem missen
sondaghgebedt, item een jaergetijt.
Ten tweeden soo begeert sij dat al watter sal
overscieten sal gegeven worden aen pieter
pieters haeren neve en dat omdat hij sulcks
van noode heeft tot sijn behoefte, soo als hij
nu en dan in gebreck mogte wesen, hij daer
van sal kunnen genieten
aldus gedaen in presentie van jan pieters
en Leenaert pieters
Joannes Dominicus Theunissen
pastor in Achel

Compareerde op heden 16 April 1791 voor mij onderschreven pastoor van Achel en getuigens onder te noemen anna Maria notten weduwe Laurens Bluysens, welke haer niet wel gevoelende, dog haer verstand en zinnen wel magtig heeft willen disponeren van haer tijdeleijk soo als door dese disponeert in voegen en manier als volgt ten eersten beveeld haer ziel als sal schijden van het lighaem aen de Barmhertigheid van god haeren schepper en de voorspraek van de allerh. Maghet en moeder gods Maria en van alle gods lieve heylige ten tweede laet aen haere dogter Catharine in huweleijk met gerardus kolen een half brabndsche kroon eens ten derde laet aen haere schoondogter ida voets om haere getrouwe diensten, alle haer gereed en meubels mits conditie dat daer uyt de schulde ten laste van de testatrice betaeld meoten worden en haer lichaem eerleijk ter aerde laeten bestellen verklaerd de testatrice hier in te bestaan haeren uijtersten wil en dat sijn effect sal sorteren bij manier van testament, codicille, gifte onder de levende ter zaeke des doods of sso best sal kunnen bestaan Aldus gedaen en gepasseerd op dag, maend en jaer als boven binnen achel ten huysse van de testatrice presenten joannes manders en joannes daniels als getuijgen hier toe speciael leijk geroepen en gebeden welke de originele minute deses beneffens de testatrice en mij onderschreve pastoor hebben geteekend en gehand merk(t)

Compareerde op heden 16 April 1791 voor mij onderschreven pastoor van Achel en getuigens onder te noemen anna maria notten weduwe Laurens Bluysens, welke haer niet wel gevoelende dog haer verstand en zinnen wel magtig heeft willen disponeren van haer tijdeleijk soo als door dese disponeert in voegen en manier als volghet ten eersten beveeld haer ziel als sal schijden van het lighaem aen de Barmhertigheid van god haeren schepper en de voorspraek van de allerh. Maghet en moeder gods Maria en van alle gods lieve heylige ten tweede laet aen haere dogter Catharine in huweleijk met gerardus kolen een half brabandsche kroon eens ten derde laet aen haere schoondogter ida voets om haere getrouwe diensten, alle haer gereed en meubels mits conditie dat daer uyt de schulde ten laste van de testatrice betaeld meoten worden en haer lichaem eerleijk ter aerde laeten bestellen verklaerd de testatrice hier in te bestaan haeren uijtersten wil en dat sijn effect sal sorteren bij manier van testament, codicille, gifte onder de levende, ter zaeke des doods of sso best sal kunnen bestaan, aldus gedaen en gepasseerd op dag, maend en jaer als boven binnen achel ten huysse van de testatrice presenten de getuiggen joannes manders en joannes daniels als getuiggen hier toe speciael leijk geroepen en gebeden, welke de originele minute deses beneffens de testatrice en mij onderschreven pastoor hebben geteekend en gehand merk

Dit is het teken } van anna maria notten.
 Dit is het teken } van joannes manders
 Dit is het teken } van joannes daniels
 quod attester H. B. Bungenius

In nomine sanctissimae trinitatis amen
 Op heden den 23 7ber 1750 bekenne ick onderschreven geroepen te sijn bij heijl sengers weduwe jan Bartels dew. Sieck te bedde liggende maer haer verstant en vijf sinnen wel magtigh verclaert heeft haeren uijttersten wille te sijn als volghet I soo maect sij aen de Cath. Kerkcke van St Lambertus tot luijck eenen stuijver eens 2 geeft sij en maect voor uijt aen haerensoone jan Bartels om redens haer moverende de helft van al daer sij meester van is en de bijen allemael en de waspers en tonnen met al wat daer bij behoort 3 soo maect sij aen haere dogter anna Bartels soo langh als haeren man is gedoodt geweest alle jaar 50 gls voor haer heure en voor haer oppassen met haer bet en sijntoebehoer en haer klederen lijnwaet en wollen falije met den swarten rock en kist aldus gedaen en geschreven op dagh, maent en jaar als boven in presentie der geloofweerdige getuygen dew. Dit beneffens mij ondertekent hebben goud attestor
 Dit is het teken van heijl sengers B. Nivar pastor in Achel ad praemissa vocatur

In nomine sanctissimae trinitatis amen
 op heden den 23 7ber 1750 bekenne ick onderschreven geroepen te sijn bij heijl sengers weduwe jan Bartels dew. Sieck te bedde liggende maer haer verstant en vijf sinnen wel magtigh verclaert heeft haeren uijttersten wille te sijn als volghet I soo maect sij aen de Cath. Kerkcke van St Lambertus tot luijck eenen stuijver eens 2 geeft sij en maect voor uijt aen haerensoone jan Bartels om redens haer moverende de helft van al daer sij meester van is en de bijen allemael en de waspers en tonnen met al wat daer bij behoort 3 soo maect sij aen haere dogter anna Bartels soo langh als haeren man is gedoodt geweest alle jaar 50 gls voor haer heure en voor haer oppassen met haer bet en sijntoebehoer en haer klederen lijnwaet en wollen falije met den swarten rock en kist aldus gedaen en geschreven op dagh, maent en jaar als boven in presentie der geloofweerdige getuygen dew. Dit beneffens mij ondertekent hebben goud attestor
 Dit is het teken van heijl sengers B. Nivar pastor in Achel ad praemissa vocatur

Theodorus mannaij
 als getuygen
 Peter Evers
 als getuygen

In Nomine sanctissimae trinitatis amen

Op heden den 30 januarij des jaers 1742 bekenne ick onderschreven geroepen te sijn ten huize van den eersamen maes seijen in houwelijk met Christina michiels de welcke alle beide hunverstant en vijf sinnen wel maghtigh wesende, aen mij onderschreven pastoor tot achel in de tegenwoordighijt der ondergenoemde geloofwaardige getuijgen verclaert hebben desen hunnen uijttersten wille te wesen als volght

Ten eersten dat sij sijn gerecommandeerende hunne onsterffelijke zielen als de selve uijt hun sterffelijck Lichaem sullen scheijden aen de Bermhertighijt van hunnen schepper ende verlosser en aen de voorspraake van de alderh. Maghet en Moeder Godts Maria en aen alle Godts liev heijligen en hun Lichaem tot een eerlijcke begravenisse volgens hunnen staet en conditie

Ten tweeden soo maecken sij aen de Cathedraele kercke van den h Lambertus tot Luijck eenen Blamuser eens

Ten derden maecken sij en laeten aen Maris Elisabetha Seijen en aldegundis seijen kinders van hunnen soone Theodorus seijen saligr en Maria Catharina Baltens om reden hiertoe hun moverende een captael van thien duysent en seven hondert guldens staende geaffecteert op de gemeente van Tongerlo bij de stad Bree waer van sij niet en sullen meester connen sijn ten sij dat sij eerst mundigh sijn en doen alles met contentement en consent van haere momboirs of anders niet eerder als het de momboirs sullen oordeelen goet te wesen voor de voors. Kinders

Ten vierden maecken sij en laeten aen Christina seijen dochter van hunnen zoon Theodorus seijen en Maria Catharina Baltens volgens de boven geschreve conditiën vijf duysent gls eens

Ten vijfden maecken sij en laeten aen adrianus seijen soone van hunnen soone

Theodorus seijen en Maria Catharina Baltens hun huijsingh met alle de goederen aen de heij uijtgenomen de deijlingh in den hoeck en saerens bij de eremijten gelegen met drij duysent gls eens, soo nochtans bij aldien een of meer van de voors. kinders onmundigh quaem te sterven, dat dan de voors. Gelegateerde goederen sullen vallen en coomen op alle de kinderen achtergelaeten door hunnen soone Theodorus seijen en Maria Catharina Baltens egalijck onder hun te

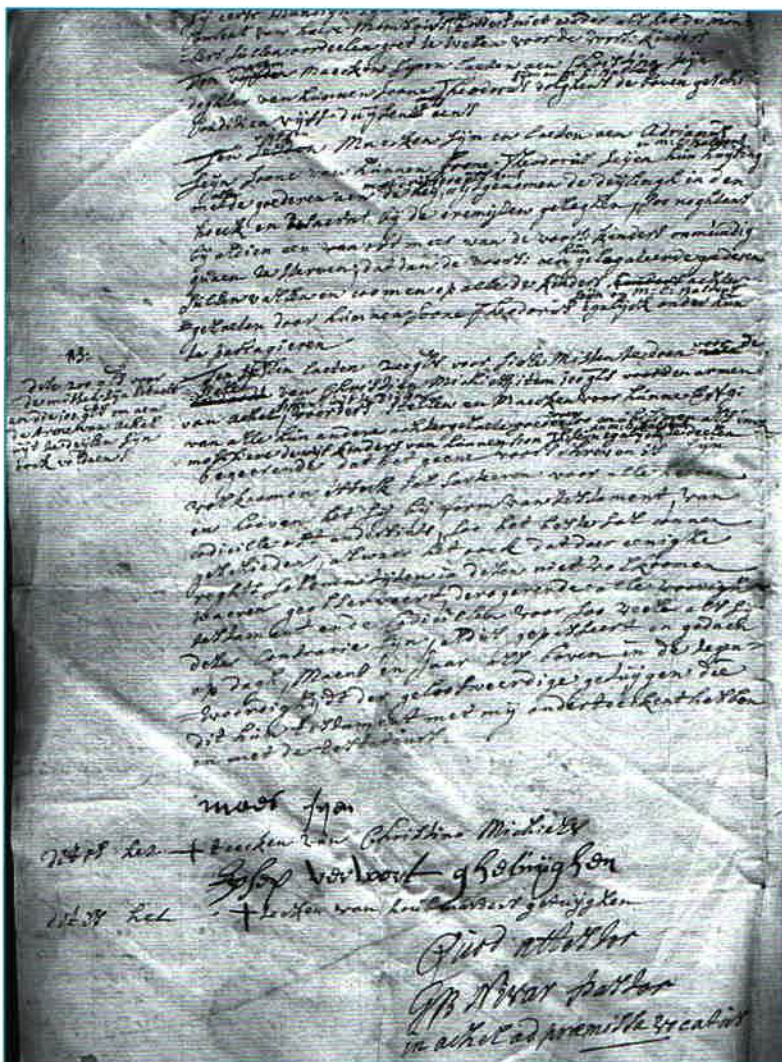
partagieren

Ten sesden laeten 200 gls voor sielmissen te doen voor de ziele van Christina Michiels item 100 gls voor den armen van Achel seffens Uijt te deijen voorders stellen en maecken voor hunnen Erg. Van alle hunne andere achtergelaete goederen soo mubillieeren als immubillieere de vijf kinders van hunnen soon

Theodorus seijen en Maria Catharina Baltens Egalijck te deelen. Begeerende dat het geene voorschreven is sijn volkoomen effec sal sorteeren voor alle heeren en hooven het sij bij form van testament, van codicille oft andersints soo het beste sal connen geschieden alwaer het oock dat daer eenige reghts solemniteijten in desen niet volkoomen waeren geobserveert derogende alle voorrigh testament ende cocidillen voor soo veel als sij deze contrarie sijn, Aldus gepasseert en gedaen op dagh, maant en jaar als boven in de tegenwoordighijt der geloofwaardige getuijgen die dit hun testament met mij ondertekent

hebben en met de testateurs

Was geteekent Maes Seijen
dit is het x teeken van Christina Michiels
joseph vervoort ghetuijgen
dit is het x teeken van Houb martens getuijgen
quod attestor G.B. Nivar pastor in Achel ad praemissa
vocator

Op zoek naar een origineel eindejaarsgeschenk???

Schenk het Boek Limburg Feest!

Omdat heemkundige kringen vaak dé experts bij uitstek zijn van de lokale geschiedenis, werden zij gevraagd een feest uit hun wijk, gemeente of omgeving te documenteren en beschrijven. Zo werd een kleurrijke publicatie gerealiseerd over feesten in Limburg. Talloze bekende en minder bekende feesten van vroeger en vandaag worden in de uitgave gedocumenteerd en uitgebreid geïllustreerd. Het resultaat is een prachtig lees- en kijkboek, waarin een aange-naam aspect van het Limburgs erfgoed de aandacht krijgt die het verdient.

Het boek 'Limburg Feest' (215 blz., harde kaft) kost 25 euro en kan besteld worden via de lokale heemkring.

Heemkringen kunnen het boek bekomen aan de gunstprijs van 17,50 euro/stuk (exl. verzendingskosten t.b.v. 7,80 euro) bij Heemkunde Limburg, Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal, Meer info: tel. 089 71 64 45, E-mail: raymond.lambie@telenet.be

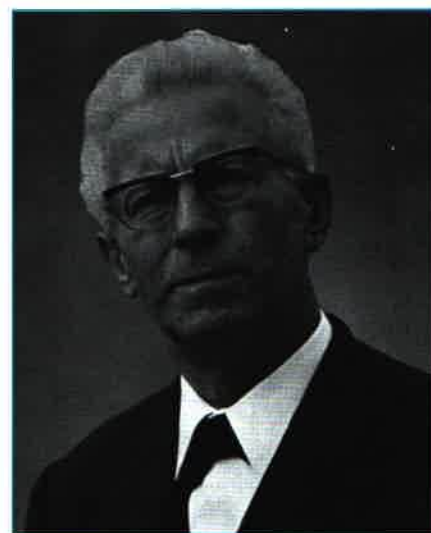
Heemkundige eremerken in Vlaanderen

Het Verbond voor Heemkunde (thans: Heemkunde Vlaanderen) reikt al geruime tijd twee heemkundige eremerken uit, die personen of verenigingen, welke respectievelijk op het vlak van de streekgebonden gastronomie of op het terrein van het heemkundig onderzoek verdienstelijk werk leverden. Ze worden jaarlijks aan de laureaten toegekend tijdens de traditionele studie- en ontmoetingsdagen, die jarenlang als Landdagen algemeen bekend waren. Het is haast een vanzelfsprekende gebeurtenis dat die onderscheidingen jaarlijks worden uitgereikt. Ze zijn een kostbaar erfgoed van de ruim zestigjarige creatieve werking van het Verbond voor Heemkunde. Over de oorsprong van die eremerken worden geen vragen meer gesteld. Men beschouwt ze als een normale zaak en als een verworven recht. Toch is het goed even het ontstaan van die eremerken toe te lichten, niet alleen om ze in hun historisch perspectief te plaatsen, maar wellicht ook om ze naar waarde nog beter in te schatten en de personen te waarderen, die aan de basis ervan lagen. De eremerken zijn er uiteraard niet vanzelf gekomen, maar danken hun instelling aan het initiatief van twee personen, toevallig twee Verbondsvoorzitters, namelijk dr. Jozef Weyns, die van 1957 tot aan zijn overlijden in 1974 het Verbond voor Heemkunde leidde, en zijn opvolger drs. Jan Gerits, die van 1974 tot 1991 als vijfde voorzitter fungeerde. Welke waren de achtergronden, die aan de basis lagen van het ontstaan van beide eremerken? Welke waren de motieven, die beide Verbondsvoorzitters er toe aanzetten de stichting van

die twee eremerken te promoten? Wie waren bij de aanmaak van de oorkonden en van het pronkjuweel betrokken? Welke personen en instanties werden in de voorbije jaren met die onderscheidingen vereerd? Die opsomming suggereert al dat beide eremerken reeds een jarenlange geschiedenis hebben en dus een "eerbiedwaardig" bestaan kennen. Het is wel erg jammer dat sedert 1994 geen uitvoerige verslagen van de Landdagen (thans: Heemdagen) meer verschijnen, want op die studie- en ontmoetingsdagen worden traditioneel immers beide eremerken aan de laureaten toegekend. Vele jaren heb ik dergelijke bijdragen geschreven, steeds ondertekend "De Opstelraad", maar van mijn hand. Ze verschenen jaarlijks in het tijdschrift "Ons Heem". Die verslagen vormen immers een belangrijke inlichtingsbron voor de geschiedenis van de vereniging, omdat er niet alleen het programma en het verloop van de congres- en ontmoetingsdagen worden beschreven, maar ook de sfeer en soms pittige details worden weergegeven. Men heeft doorgaans te weinig belangstelling voor de geschiedenis van de eigen vereniging en haar werking. Sommige voorzitters denken immers dat met hun komst het licht over de wereld is opgegaan en dat het verleden van hun vereniging van geen tel is. Voor een buitenstaander wordt het inmiddels erg moeilijk, om, zelfs voor de studie van de twee eremerken, volledige en vooral betrouwbare informatie te vinden.

Het "Joachim Beuckelaer-Eremerk"

Het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" is een initiatief van dr. Jozef Weyns (1913-1974), die het op voorstel van radio-journalist Jan Lambin (1924-2001), gastronomisch raadsman, als een toe te kennen onderscheiding in de Verbondswerking invoerde. Beiden waren ze erg begaan met het heemkundig erfgoed, waartoe ook de streekgebonden eet- en drinkcultuur behoort. Aan de basis van het eremerk lag de lezing "Gastronomie en Heemkunde", die Jan Lambin hield op de Landdag van het Verbond voor Heemkunde in 1962¹. De gastronomische onderscheiding, genoemd naar Joachim Beuckelaer (ca. 1530-ca. 1573), de befaamde Antwerpse schilder van stillevens, keukentaferelen en genrestukken, werd in 1966, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het

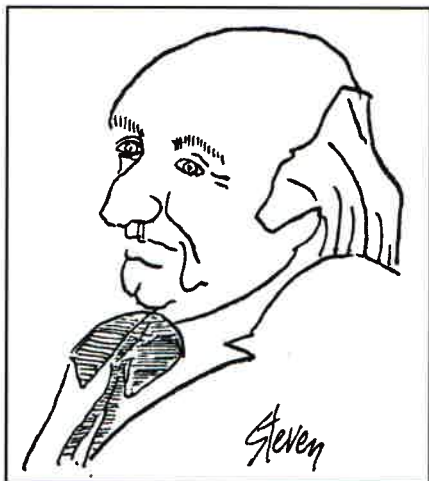

Dr. Jozef Weyns (1913-1974), initiatiefnemer van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk".

¹ Het referaat werd later gepubliceerd in: *Ons Heem*, XVII, 1962, blz. 68-74.

² J. WEYNS, *Een nieuw Verbondsoepzet: Joachim Beuckelaer eremerk*, in: *Ons Heem*, XX, 1966, blz. 89-90; J. LAMBIN, *Het Joachim-Beuckelaer-Eremerk*, in: *Mededelingsblad en Verzamelde Opstellen*, I, 1982, nr. 1 (oktober), blz. 11-12; J. GERITS, *Het Joachim Beuckelaer-Eremerk*, in: *50 jaar Verbond voor Heemkunde. Geschiedenis en werking*. (Publikaties SBA / AMVC, nr. 31), red. J. GERITS, Antwerpen, 1991, blz. 27-28.

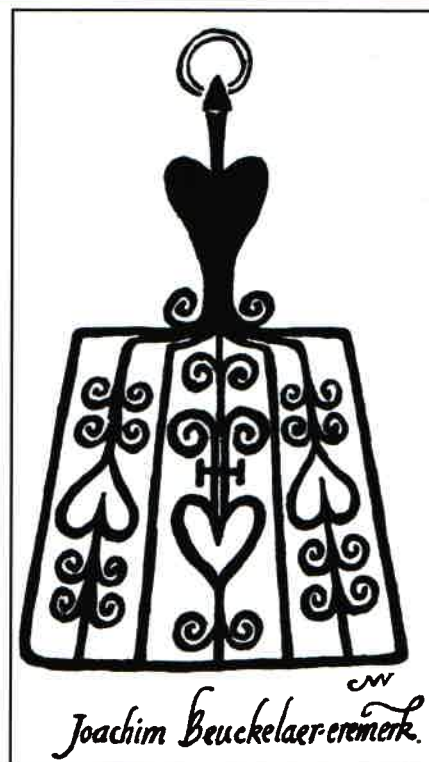

Gustave Rouquart (1903-1981), die van 1967 tot 1980 de oorkonden van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" schreef. Tekening: Steven Wilsens.

"Verbond voor Heemkunde", in het leven geroepen². Het ereteken, bestaande uit een oorkonde en een zilveren braadrooster, wordt jaarlijks uitgereikt aan iemand, die *"de Vlaamse gastronomie op bijzondere wijze doet kennen, waarden of haar beoefent"* (oorkonde). Aanvankelijk werd de onderscheiding toegekend op het Meifeest van "Ter Speelbergen" (Beerzel), ten huize van de familie Weyns-Mijlemans, en sinds 1975 wordt ze op voorstel van Jan Lambin tijdens de jaarlijkse Landdag van het "Verbond voor Heemkunde" uitgereikt, beurtelings in een van de vijf Vlaamse provincies. Van 1982 tot 1988 fungeerde Jacques Collen als assistent. Thans wordt het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" met zijn advies toegekend. Op 22 juli 1988 legde Jan Lambin om persoonlijke redenen, zijn opdracht neer. Jacques Collen nam toen zijn taak over, waarin hij wordt bijgestaan door de beoordelingscommissie van de Academie voor de Streekgebonden Gastronomie, die in 1981 werd opgericht. Vanaf het begin (1966) ging de plechtigheid van de uitreiking gepaard met een passende ceremonie, waarbij de Verbondsvoorzitter en twee assistenten gekleed waren met groene en wijnrode sjerpen, versierd met het Verbondskenteken en de braadrooster van het Eremerk. Dr. Jozef Weyns had

die ceremoniesjerpen zelf ontworpen en laten uitvoeren. De voorzitter sprak een *"laudatio"* uit, waarin de uitverkoren persoon werd voorgesteld en waarbij tevens de motivatie van de bekroning werd toegelicht. Vervolgens werd de oorkonde voorgelezen en aan de genomineerde overhandigd³. De artistieke uitvoering van de oorkonde, waarvan voorzitter dr. Jozef Weyns en zijn gastronomische consulent Jan Lambin de algemene en dus telkens herbruikbare tekst bedachten, werd aanvankelijk toevertrouwd aan de Gentse kalligraaf, graficus en miniaturist Gustave Rouquart (Gent, 6 april 1903-Sint-Amandsberg, 17 december 1981). Hij stond niet alleen in voor de kalligrafie, maar droeg ook zorg voor een bijpassende illustratie. Hoewel hij zijn artistieke bedrijvigheid als een doodgewone hobby beschouwde, was hij in feite een veelzijdige kunstenaar, zowel op het vlak van het schoonschrift als op dat van de miniatuurkunst, maar ook op het terrein van toneel en zang⁴. Toen hij in 1967 de eerste keer de oorkonde van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" had geschreven en getekend, noemde dr. Jozef Weyns dat document : *"een meesterstuk van de schoonschrijver, prachtkerel, bariton én havenarbeider Gustave Rouquart, St.-Amandsberg"*⁵. Die kunstzinnige man bleef tot 1980 met veel toewijding en zorg de kalligrafie van de oorkonden verzorgen⁶. Hij werd in die opdracht opgevolgd door binnenhuisarchitect Joris Olyslaegers (Duffel, 25 mei 1939-Kontich, 3 oktober 1998), een uitzonderlijk begenadigd kunstenaar, die zeer bedreven was in de kalligrafie. Hij schreef het eerste diploma voor het "Joachim Beuckelaer-Eremerk", dat in 1981 aan René De Winter werd uitgereikt, en de ere-oorkonde, die toen aan Jan Lambin werd toegekend⁷. Joris Olyslaegers bleef de toevertrouwde taak met veel zorg en kunstzin waarnemen tot aan zijn overlijden. Nadien werd de kalligrafische verzorging van de oorkonden overgenomen door Christine Cools-Mattheus (Putte).

Waardigheidsteken van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk": een zilveren braadrooster in massief zilver.

Bij de oorkonde behoort ook een braadrooster in massief zilver (h. 10 cm.), als waardigheidsteken van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk". Het is een sterk verkleinde nabootsing van één der mooiste braadroosters in het Museum van de Bijloke te Gent. De middelste spijl, die dezelfde versiering heeft als de twee andere, werd door Jozef Weyns aangepast om er het kenteken van het Verbond voor Heemkunde in te verwerken⁸. Dat heemkundig herkenningsteken werd kort na zijn verkiezing tot Verbondsvoorzitter (17 november 1957) door Jozef Weyns ontworpen en in het voorjaar van 1958 aan het Verbondsbestuur voorgelegd, besproken en goedgekeurd. Hij ging er van uit dat het een echt Verbondskenteken moest zijn: een getuigenis van *"heemverbondenheid en van verbondsgetrouwheid"*. Dat kenteken werd nog hetzelfde jaar in het tijdschrift *"Ons Heem"* afgedrukt en door J. Weyns als volgt toegelicht: *"Het hart is een belangrijk zinnebeeld uit de volkskunst (...). De betekenis*

³ Een voorbeeld van een dergelijke ceremoniële plechtigheid werd beschreven door: J. WEYNS, *Brieven uit mijn bakhuis*, Beerzel, 1967, blz. 265-276.

⁴ J. GERITS, *In memoriam Gustave Rouquart (1903-1981)*, in: *Ons Heem*, XXXVI, 1982, blz. 182-183. Meer inlichtingen over die bescheiden, maar artistiek zeer begaafde man kan men lezen in: M. DAEM, *Ten huize van Gustave Rouquart, graficus en miniaturist*, in: *Oostvlaamse Zanten*, LV, 1980, blz. 97-104, ill.

⁵ J. WEYNS, a.w., blz. 271.

⁶ J. WEYNS, a.w., blz. 268. Afbeeldingen van oorkonden, die door G. Rouquart werden uitgevoerd, kan men vinden in: *Ons Heem*, XXV, 1971, blz. 207 (M.A. Aalbrechtse, Oostburg) en XXXI, 1977, blz. 176 (E. Guyssens, Gent).

⁷ De Opstelraad [J. GERITS], *24ste Landdag van het Verbond voor Heemkunde te Leuven 19-20 herfstmaand 1981*, in: *Ons Heem*, XXXVI, 1982, blz. 61-72 (zie: blz. 71).

⁸ J. WEYNS, a.w., blz. 271.

Edelsmid Helmut Greif (1911-1995), die van 1967 tot aan zijn overlijden het zilveren kenteken van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" uitvoerde.

ervan houdt verband met vruchtbaarheid en liefde. Wij kozen dit motief als vertrekpunt voor het Verbondskenteken. Uit deze vruchtbare bodem van liefde ontspringt een tweeledig levensboom-motief. De stengel wordt omarmd door de letter 'H' van het heem. Literaire omschrijving van het hele teken: het heem bundelt de krachten van ons hart"⁹. Het kenteken werd op de Verbondsdag te Wemmel (14 september 1958) voor het eerst aan de leden te koop aangeboden. Sindsdien is dat kenteken het vertrouwd symbool van de heemkundige werking in Vlaanderen. Terecht werd het dus ook opgenomen in het waardigheids-teken van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk": een zilveren pronkjuweel in de vorm van een braadrooster. Het door J. Weyns herwerkte braadrooster werd aanvankelijk in zilver uitgevoerd door Helmut Greif (1911-1995), die na zijn overlijden werd opgevolgd door zijn zoon Thorwald Greif (geb. Lommatzsch, D., 4 juli 1939). Hij is met zijn bedrijf "Greifenkunst" in Creglingen gevestigd, aan de "Romantische Strasse" (D.), en houdt er in de Kohlesmühle ook een omvangrijk en boeiend "Fingerhutmuseum" (Vingerhoedenmuseum) open. In zijn edelsmeedkunst werkt Thorwald

verder in de lijn van zijn vader, hoewel hij ook andere volkskundige motieven verwerkt en nieuwe accenten legt. Vader en zoon Greif zorgden niet alleen voor de uitvoering in zilver van het pronkjuweel van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk", maar maakten eveneens vele jaren het zilveren Verbondskenteken.

Naar aanleiding van de tentoonstelling "Joachim Beuckelaer. Het markt- en keukenstuk in de Nederlanden, 1550-1650" (Gent, Museum voor Schone Kunsten, 12 december 1986 – 8 maart 1987) besloot Verbondsvoorzitter Jan Gerits de laureaten van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" op 1 maart 1987 in het Gentse Museum voor Schone Kunsten samen te brengen, niet alleen om hen in contact te brengen met de naamgever van hun gastronomische onderscheiding, maar ook om hen te huldigen en om onderling met elkaar kennis te maken¹⁰. Van de 22 laureaten, die op dat ogenblik met het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" waren bekroond, woonden er tien de plechtigheid bij, namelijk mevr. K. Coulier, namens haar overleden echtgenoot Noël De Sloovere (1966), Guy Cappuyns (1968), mevr. Nele Van der Linden-Diependaele (1970), mevr. Paula Weyns-Mijlemans (1973), Jan Bellefroid (1977), Jacques Collen (1980), René De Winter (1981), August Laureyssen (1983), Herman Vandommele (1984) en Roland Annoot (1985). Drie laureaten waren toen reeds overleden, namelijk Noël Desloovere (Beveren-Leie, 25 december 1931-Veurne, 9 maart 1966), laureaat 1966, Maarten Abraham Aalbrechtse (Aardenburg, 9 januari 1892-Oostburg, 16 januari 1977), laureaat 1971, en mevr. Elza Guysens (Gent, 10 maart 1906-9 maart 1985), laureaat 1975. De anderen waren omwille van familiale redenen of andere verplichtingen verhinderd aanwezig te zijn. Jan Joris (Zolder, 16 januari 1930), laureaat 1982, moest thuis blijven wegens ziekte. Hij overleed te Leuven op 13 april 1987. Het was de eerste en ook, voorlopig althans,

de laatste samenkomst van de laureaten, die prettig verliep temidden van een prachtig decor met talrijke schilderijen van Joachim Beuckelaer, naamgever van het gastronomisch eremerk¹¹.

Laureaten van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk"

- 1966: Noël Desloovere (Ieper), postuum, voor zijn baanbrekend werk op het vlak van de gastronomie in het Westland, en René Keersmaekers (Antwerpen) voor zijn inspanning om nieuwe typisch Vlaamse gerechten te creëren en op tafel te brengen.
- 1967: Carl Schillemans (Lier) voor zijn Lierse vlaaikens.
- 1968: Guy Cappuyns (Diest) voor zijn Diesterse worstjes.
- 1969: Georges Fryns (Hasselt) voor zijn Hasseltse jenever (Stokerij Fryns).
- 1970: Nele Van der Linden-Diependaele (Zottegem) als de Vlaamse huisvrouw.
- 1971: Maarten Abraham Aalbrechtse (Oostburg, Zeeland, Ned.), als auteur, voor zijn publicatie "Kezansse kost (Cadzandse kost). Gerechten, levensgewoonten, uitdrukkingen en spreektaal in het Land van Cadzand omstreeks 1900" (Oostburg, 1970)¹².
- 1972: Pieter Celis (Hoegaarden) voor zijn Hoegaards bier.
- 1973: Paula Weyns-Mijlemans (Beerzel), als "Gastvrouw van Vlaanderen", voor de gulle gastvrijheid op de 15 voorbije "Meifeesten" en haar warm onthaal bij het bezoek van gasten op "Ter Speelbergen"¹³.
- 1974: Fons Vermeersch (Tielt) voor zijn boek "Op zoek naar spijs en drank. Gastronomisch West-Vlaanderen" (Tielt-Utrecht, 1974).
- 1975: Elza Guysens (Gent) voor haar "Katrienspekken"¹⁴.

⁹ J. WEYNS, *Een herkenningstaken voor ons Verbond*, in: *Ons Heem*, XII, 1957-1958, blz. 121. Vgl. J. GERITS, *Symbool van de heemkundige werking in Vlaanderen*, in: *Ons Heem*, XLIV, 1990, blz. 2-3; J. GERITS, *Heemkundige symboliek*, in: *Heemspiegel*, XII, 1991, nr. 1, blz. 6-10.

¹⁰ De tentoonstelling ging gepaard met de uitgave van een lijvige catalogus: *Joachim Beuckelaer. Het markt- en keukenstuk in de Nederlanden, 1550-1650*, Brussel, Gemeentekrediet, 1986, 208 blz., ill.

¹¹ Vgl. J. GERITS, *Joachim Beuckelaer in de belangstelling*, in: *Ons Heem*, XLI, 1987, blz. 122-126; J. GERITS, *Het Joachim Beuckelaer-Eremerk*, in: *50 jaar Verbond voor Heemkunde. Geschiedenis en werking. (Publikaties SBA / AMVC, nr. 31)*, red. J. GERITS, Antwerpen, 1991, blz. 27-28.

¹² J. GERITS, *In memoriam M.A. Aalbrechtse*, in: *Ons Heem*, XXXI, 1977, blz. 84.

¹³ J. GERITS, *In memoriam mevr. Paula Weyns-Mijlemans (1921-2001)*, in: *Heemkunde Limburg*, 2001, nr. 2, blz. 14-15, ill.; M. VAN DER AUWERA, *In memoriam mevr. Paula Weyns-Mijlemans (1921-2001)*, in: 't Swanekoeriertje, XXX, 2001, nr. 3, blz. 33-34.

¹⁴ J. GERITS, *Gentse Katrienspekken*, in: *Ons Heem*, XXXI, 1977, blz. 174-177.

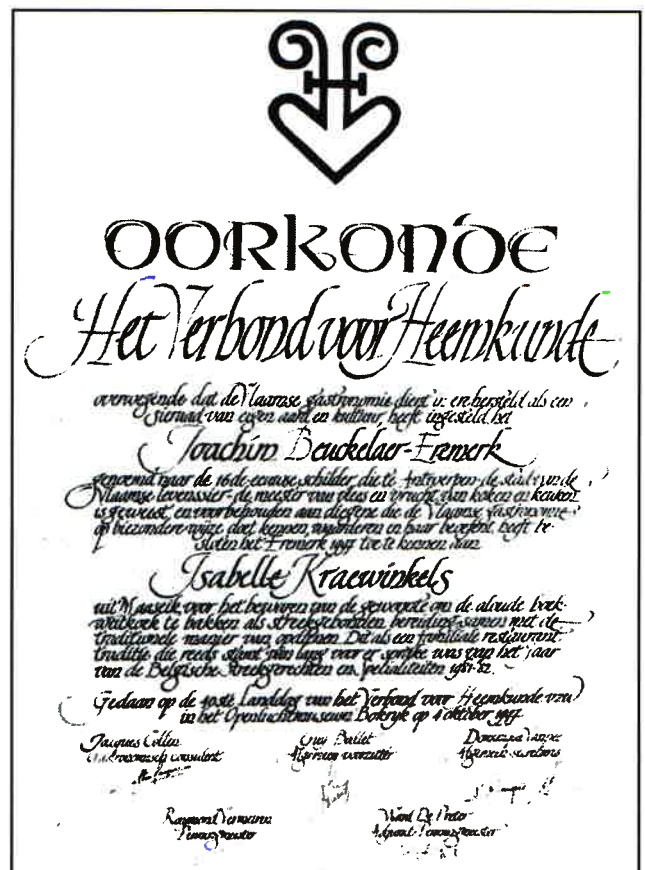
- 1976: Jeanine Krawinkel (Antwerpen) voor haar authentieke bereidingswijze van smoute- en olieballen van het gebaksalon "Adriaantje".
- 1977: Jan Bellefroid (Borgloon) als wijnbouwer en als pionier van de wijn-cultuur in Haspengouw¹⁵.
- 1978: Jan Hardeman (Kemmel) voor de Heuvellandse koffietafel.
- 1979: Pieter De Ryck (Herzele), brouwer, voor zijn bier "Special De Ryck".
- 1980: Jacques Collen (Hasselt) voor zijn baanbrekend onderzoek van de streekgastronomie en zijn wetenschappelijke publicaties op dat vlak.
- 1981: René De Winter (Beersel) voor zijn Brabantse "mandjeskaas".
- 1982: Jan Joris (Zolder) voor zijn ijveren voor de herwaardering van de streekgastronomie in Limburg, van het gebruik van het Nederlands op de spij斯卡art en in de keuken en van het onthaal in een geest van Vlaamse verfijning.
- 1983: August Laurysen (Hoogstraten) voor zijn verantwoorde artikelenreeks over en rond de traditionele voedingsgebruiken in de Antwerpse Kempen en voor zijn ijveren voor de streekgebonden gastronomie in het restaurantwezen.
- 1984: Herman Vandommele (Sint-Niklaas) voor zijn veldwerk, dat leidde tot een reeks wetenschappelijk verantwoorde publicaties in boekvorm over appels, peren, kersen en krieken.
- 1985: Roland Annoot (Brugge) voor

- zijn ijveren voor het inpassen van de streekgebonden gastronomie in het West-Vlaamse toerisme en het in keurig Nederlands verwoorden ervan.
- 1986: Hugo Vandenhoudt (Diest), als kruidenmeester en als confiseur van de vermaarde "Begijnenbollen" te Diest.
- 1987: Henri Van Wijck (Maaseik), banketbakker, voor zijn kundigheid en inspanningen om de Maaseikerse "knapkoek" als een typisch streekgerecht te bereiden en te promoten¹⁶.
- 1988: Modest Van den Bogaert (Antwerpen) voor zijn streekbier van brouwerij De Koninck.
- 1989: Bertha Parijs (Waasmunster), postuum, voor haar deskundige bereiding van de "slijtpap", een streekgerecht op basis van speculaas en siroop, uit de verdwenen vlascultuur in het Waasland
- 1990: Biscuiterie Jules Destrooper (Loreninge) voor de natuurboterwafels of "lukken", als een typisch West-Vlaams streekgerecht.
- 1991: Marc Verlinden (Gooik) voor zijn streekkoekjes "Guuks Oamerke" (Gooiks Hamerke), die in het Pajottenland bij de koffie worden gegeven.

Oorkonde van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk", in 1997 toegekend aan mevr. Isabelle Kraewinkels (Maaseik).

Uitreiking van het Joachim Beuckelaer-Eremerk aan Modeste Van den Bogaert (Brouwerij De Koninck, Antwerpen) in 1988. V.l.n.r. Karel Borstlap (+), Verbondspenningmeester, Jan Gerits, Verbondsvoorzitter, Erik De Grave, algemeen directeur Brouwerij De Koninck, en Frans Van Bellingen (+), Verbandssecretaris.

¹⁵ Vgl. J. GERITS, *In memoriam Jan Bellefroid (1913-2002), pionier van de wijnbouw in Haspengouw*, in: *Heemkunde Limburg*, 2003, nr. 2 (juni), blz. 23-25; J. GERITS, *Bellefroid, Jan*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XIX, Brussel, 2009, kol. 52-56, ill.

¹⁶ J. GERITS, *In memoriam Henri Vanwyck (1921-1996), laureaat van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk"-1987*, in: *Heemkunde Limburg*, 1996, nr. 2, blz. 33.

¹⁷ J. GERITS, *In memoriam Jean Martens (1919-2008), laureaat van het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" 1992*, in: *Heemkunde Limburg*, 2009, nr. 1, blz. 16-18, ill.

¹⁸ P. HENKENS, "Mouche" krijgt oorkonde voor beste "bokeskook", in: *De Maaseikenaar*, XXIX, 1998, nr. 3, blz. 121-122, ill.

(Veurne) voor hun “meringuetaart”, die sinds 1913 al door vier generaties bakkers als een Veurnse specialiteit op de markt wordt gebracht.

- 2000: Annie Mariman (Dendermonde) voor het ijveren van het behoud van de “patacons” of “schildekens” om de eindejaars-feestbroden op te smukken.

- 2001: Jeanne Vertommen (Brussel), voor de ambulante en typische bereiding van de “Brusselse caracoles” als streekgerecht, en Jan Lambin (Mortsel), postuum, als auteur en promotor van de streekgebonden gastronomie in Vlaanderen¹⁹.

- 2002: André Delcart (Buggenhout), voor zijn onderzoek en talrijke publicaties over de mosterd.

- 2003: Roland Wissels (Hasselt), de laatste Limburgse ambachtelijke beroepsstoker, voor zijn Hasseltse jenever op basis van de typische moutwijn. Bovendien zette hij in 1980 de terugkeer in van de echter Hasseltse oude jenever op basis van streekgranen en aromatische heidekruiden.

- 2004: Bert De Bruyne (Antwerpen), als gedreven dichter-kok van het restaurant “De Gouden Ecu”, bekend om zijn streekspecialiteiten, met vooraan “Cauderlier”.

- 2005: Maatschappij “Honger en Dorst” (Zemst), met Jean Juliens, bezieler van de mannenvereniging, die het menu “Rosbief met seizoensgroenten en aardappelen” promoot, als een streekgebonden feestmaaltraditie.

- 2006: Anne De Meester (Brugge) voor de ambachtelijke bakkerstraditie van het “Huis Deman” (1880), bekend voor het maken van Brugse speculaas- en koekjesspecialiteiten.

- 2007: Broederschap van de Geraardbergse Mattentaart (Geraardsbergen).

-2008: Peter Nulens (Hasselt) voor zijn promotie “Lekker Limburgs”, waardoor hij ijvert voor de instandhouding en de ontwikkeling van het Limburgs culinair erfgoed.

- 2009: Patrick Stoops (Antwerpen) voor

de Confiserie Roodthoof.

- 2010: Hoge Raad voor Ambachtelijke Lambi(e)kbieren (HOLA), opgericht in 1997, om de geuzeproducten van Pajottenland en Zennevallei, zoals Geuze en Faro, te behoeden voor verdwijning.

Het “Dr. Jozef Weyns-Eremerk”

Het Verbond voor Heemkunde bezat dus als sinds 1966 een gastronomische onderscheiding, die overigens gunstig werd onthaald en zeer werd gewaardeerd, maar er was geen bekroning van heemkundigen, die zich op het vlak van de heemstudie en de heemschut bijzonder verdienstelijk maakten. De tiende verjaardag van het overlijden van dr. Jozef Weyns zou een passende gelegenheid kunnen zijn om daarin te voorzien. De instelling van een eremerk, dat aan die behoefte tegemoet moest komen, werd op de dagorde geplaatst van de vergadering van het Verbondsbestuur op zaterdag, 16 juni 1984, die zou plaatsvinden ten huize van Raf Van den Abeele, aan de Kerkstraat te Sint-Martens-Latem: jarenlang een vertrouwde plek om dergelijke bestuurskomsten te beleggen. Het was een mooie zomerse dag, zodat de vergadering in openlucht kon plaatsvinden, in de achtertuin van “Het Nevels Leen”, het riante landhuis van de familie Van den Abeele. Het voorstel werd voorgebracht door Verbondsvoorzitter Jan Gerits en door hem toegelicht en verdedigd. Onder de aanwezige bestuursleden waren er enkelen, die meenden dat zulk eremerk niet nodig was, terwijl anderen wel ermee akkoord gingen, maar het eremerk te duur vonden. In het Verbondsbestuur bestond dus weinig enthousiasme voor een eventueel “Dr. Jozef Weyns-Ere-

Drs. Jan Gerits, initiatiefnemer van het “Dr. Jozef Weyns-Eremerk”.

merk”. Er was geen eensgezindheid en om uit de impasse te geraken besliste de Verbondsvoorzitter dan maar het “Dr. Jozef Weyns Eremerk” onverwijld in te stellen, omdat het Verbond voor Heemkunde een dergelijke onderscheiding wel best kon gebruiken en omdat die jaarlijkse bekroning niet méér, ja zelfs minder zou kosten dan het reeds bestaande “Joachim Beuckelaer-Eremerk”. Bovendien zou het bestaan van het eremerk een blijvende hulde zijn aan wijlen dr. Jozef Weyns, in leven Verbondsvoorzitter²⁰. Het zou bovendien een ideale gelegenheid zijn om verdienstelijke heemkundigen in Vlaanderen te huldigen, vermits de “Prijs van het Verbond voor Heemkunde” niet meer bestond of althans sedert 1968 niet meer werd uitgereikt²¹. Gebruik makend van een korte afwezigheid van gastheer Raf Van den Abeele, stelde Verbondsvoorzitter Jan Gerits onmiddellijk voor in 1984 het eremerk aan twee personen toe te kennen, namelijk aan Raf Van den Abeele, die in de moeilijke naoorlogse jaren een opmerkelijke rol speelde in het hervatten van de heemkundige werking in Vlaanderen²² en aan de inmiddels overleden eerste Limburgse Gouwvoorzitter Tuur Wouters (Houthalen, 15 maart 1919 – Hasselt, 13 mei 1984)²³. Tijdens de vergadering kwam tenslotte een besluit

¹⁹ Aan Jan Lambin werd reeds hulde gebracht omwille van zijn promotie van de streekgebonden gastronomie op de Landdag van het Verbond voor Heemkunde (Leuven, 20 september 1981). Hij ontving bij die gelegenheid een kalligrafisch fraai verzorgd erediploma van de hand van Joris Olyslaegers. Vgl. De Opstelraad [J. GERITS], *24ste Landdag van het Verbond voor Heemkunde te Leuven, 19-20 september 1981*, in: *Ons Heem*, XXXVI, 1982, blz. 61-72, ill.

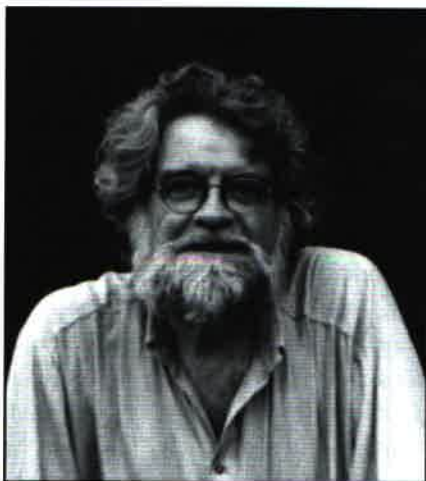
²⁰ J. GERITS, *Het Dr. Jozef Weyns-Eremerk*, in: *50 jaar Verbond voor Heemkunde a.w.*, blz. 28.

²¹ De “Prijs van het Verbond voor Heemkunde” werd uitgereikt in 1943, 1944, 1945 en 1968. Vgl. J. GERITS, *Prijzen van het Verbond voor Heemkunde*, in: *50 jaar Verbond voor Heemkunde a.w.*, blz. 27.

²² J. GERITS, *Ter nagedachtenis aan Raf Van den Abeele (1919-2008), penningmeester en ondervoorzitter van het Verbond voor Heemkunde*, in: *Heemkunde Limburg*, 2008, nr. 3, blz. 16-23, ill. (met uitvoerige bibliografie); R. WARDENIER, *In memoriam Raf Van den Abeele*, in: *Jaarboek (van) Heemkring Scheldeveld*, XXXVII, 2008, blz. 184-193, ill.

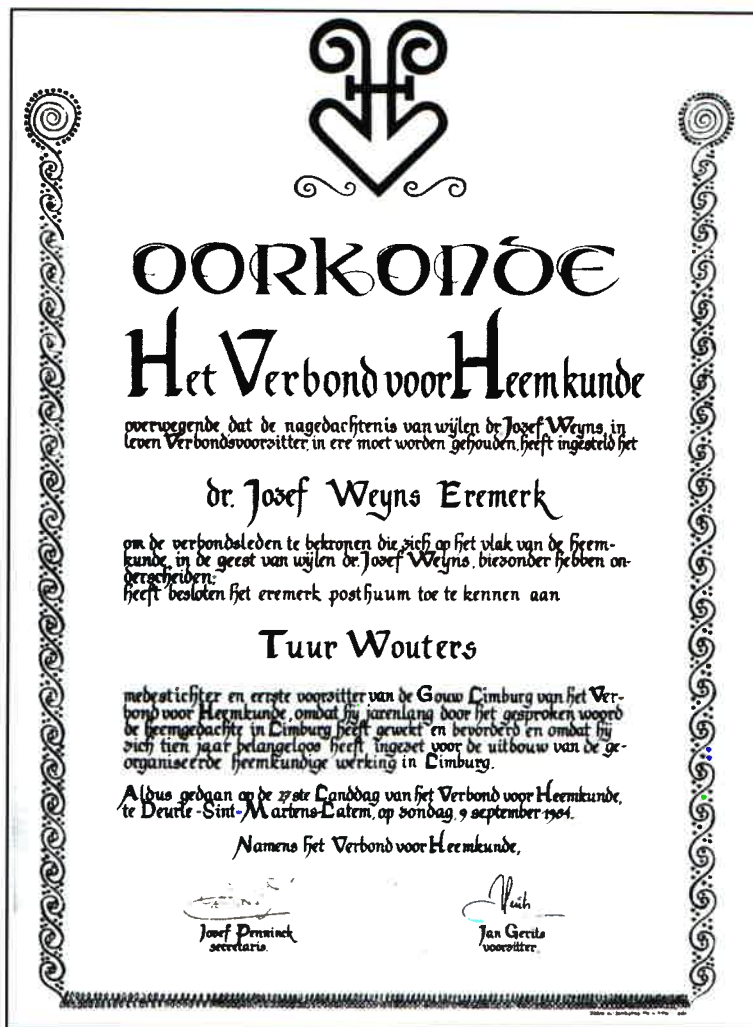
²³ *Tuur Wouters, zoals hij was*, red. J. GERITS, z.p. [Eksel], 1984, 51 blz., ill.

Joris Olyslaegers (1939-1998), die geruime tijd de diploma's van de twee eremerken kalligrafisch verzorgde.

tot stand, waarbij het standpunt van de Verbondsvoorzitter toch door alle aanwezige bestuursleden werd bijgetreden. Zo werd het "Dr. Jozef Weyns- Eremerk" dus uiteindelijk ingesteld, dat inmiddels jaarlijks met plechtig vertoon aan verdienstelijke heemkundige werkers, onderzoekers en auteurs wordt uitgereikt, meestal zonder te weten hoe moeizaam die onderscheiding tot stand kwam. Dank zij het doorzettingsvermogen en de toekomstvisie van de toenmalige Verbondsvoorzitter is het eremerk er uiteindelijk gekomen. Mogelijk is dat niet bekend of wordt het moedwillig verzwegen. Zoals bovengemeld, werden de eerste eremerken toegekend tijdens de 27ste Landdag van het "Verbond voor Heemkunde" te Sint-Martens-Latem (8-9 september 1984)²⁴. De tekst van de twee oorkonden, die door Joris Olyslaegers kalligrafisch werden verzorgd, waren bedacht door de Verbondsvoorzitter, die deze taak tot 1993 op zich nam. De deelnemers aan de Landdag waren zichtbaar verheugd over de eerste uitreiking van het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk", dat niet alleen een verrijking van de Verbondswerking betekende, maar ook een diepmenselijke handreiking van erkentelijkheid en waardering is naar verdienstelijke heemkundigen in Vlaanderen toe. Ook het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk" werd geruime tijd verzorgd door Joris Olyslaegers, die de oorkonde steeds versierde met het Verbondsken-

Oorkonde van het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk", dat in 1984 postuum werd toegekend aan Tuur Wouters (1919-1984), eerste voorzitter van Gouw Limburg.

teken in groene kleur, want dat kenteken werd immers door de naamdrager van het eremerk zelf ontworpen. Thans wordt het erediploma kalligrafisch uitgevoerd door mevr. Christine Cools-Mattheus (Putte).

Laureaten van het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk"

- 1984: Lic. Raf Van den Abeele (Sint-Martens-Latem), auteur, ondervoorzitter van het "Verbond voor Heemkunde" en voorzitter van Heemkring "Scheldeveld", en Tuur Wouters (Hasselt), voorzitter "Gouw Limburg", postuum.

- 1985: Jozef Penninck (Sint-Andries), auteur, voorzitter van "Brugs Omme-land" en van het "Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde"²⁵.
- 1986: E.H. Jules Egied Davidts (Tervuren), heemkundig auteur en voorzitter van de "Heemkundige Kring Sint-Hubertus", voor de geslaagde restauratie van de Sint-Janskerk in Tervuren²⁶.
- 1987: E.H. Lic. Donaat Sniijders, kruisheer (Maaseik), promotor van de heemgedachte in de Maasstreek en veelzijdige auteur van literaire, historische en volkskundige publicaties²⁷.
- 1988: Frans Sillis (Mortsel), verdienstelijke bibliograaf en heemkundig auteur.
- 1989: Antoon Janssens (Nevele), heemkundig auteur en conservator Heemmuseum "Rietgaverstede" te Nevele.
- 1990: E.H. Antoon Lowyck (Sint-An-

²⁴ De Opstelraad [J. GERITS], *27ste Landdag van het Verbond voor Heemkunde te Deurle en Sint-Martens-Latem, 8-9 herfstmaand 1984*, in: *Ons Heem*, XXXIX, 1985, blz. 42-48.

²⁵ M. DE BRUYNE, *In memoriam Jozef Penninck (1923-1986), Gouwvoorzitter West-Vlaanderen* in: *Ons Heem*, XLI, 1987, blz. 113-114.

²⁶ J. GERITS, *Z.E.H. Jules-Egied Davidts (1886-1987)*, in: *Ons Heem*, XLII, 1988, blz. 119-122.

²⁷ J. GERITS, *In memoriam Donaat Sniijders, Kruisheer (1919-1992)*, in: *Ons Heem*, XLVIII, 1994, blz. 44-46; *Zo was Donaat Sniijders*, red. G. GERITS, R. JANSSEN en W. ROSIERS, Kinrooi, 2001, 218 blz., ill.

dries), heemkundig auteur en voormalig hoofdredacteur van "Ons Heem"²⁸.

- 1991: Frans Van Bellingen (Ganshoren) voor zijn 30-jarig voorzitterschap van de Geschied- en Heemkundige Kring "Het graafschap Jette" en zijn 20-jarig voorzitterschap van de "Gouw Vlaams-Brabant".

-1992: Lic. Jan Gerits (Eksel), auteur van talrijke geschiedkundige, kunsthistorische en volkskundige publicaties, stichter "Gouw Limburg" en initiatiefnemer van het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk", voor zijn 17-jarig voorzitterschap van het "Verbond voor Heemkunde".

- 1993: Dr. Eugeen Van Autenboer (Turnhout), opperhoofdman "Hoge Gildenraad der Kempen" en auteur van een reeks belangrijke historische en volkskundige studies, voornamelijk over het schutterswezen.

- 1994: Paul Debrabandere (Kortrijk), auteur van kunsthistorische, architectonische en volkskundige publicaties betreffende Kortrijk, die voornamelijk in "De Leiegouw" verschenen.

- 1995: Albert D'hoker (Erpe-Mere), erevoorzitter van de "Heemkundige Kring Erpe-Mere" en auteur van diverse publicaties over eigen heem²⁹.

- 1996: E.P. Dr. Frans Claes, jezuïet (Heverlee), taalkundige en lexicograaf, tevens voorzitter van de "Geschied- en Heemkundige Kring voor het Hageland en Omgeving"³⁰.

- 1997: Dr. Jaak Nyssen (Sint-Martens-Voeren), volkskundig auteur, stichter-voorzitter van "Heemkring Voeren en Omstreken" en hoofdredacteur van "Heem en Natuur Voeren".

- 1998: Lic. Harry De Kok (Turnhout), stadsarchivaris en auteur van historische publicaties.

- 1999: Jaak Rau (Brugge), heemkundig auteur.

- 2000: Ir. Dirk De Boeck (Erpe-Mere), heemkundig auteur, voorzitter van de "Heemkundige Kring van Erpe-Mere".

- 2001: N.N.

- 2002: Robert Ruys (Wichelen), heemkundig auteur en voorzitter "Verbond van de Heemkringen in Oost-Vlaanderen".

- 2003: Hubert Huveners (As), voorzitter van de "Sint-Aldegondiskring", voor zijn persoonlijk heemkundig werk en voor de promotie van de Sint-Aldegondiskerk als tentoonstellingsruimte³¹.

- 2004: Ir. Marcel Van der Auwera (Beerzel), auteur, voorzitter Heemkundige Kring "Die Swane", Heist-op-den-Berg, en erevoorzitter "Gouw Antwerpen".

- 2005: Dr. Henri Vannoppen (Erps-Kwerps), auteur van historische en volkskundige publicaties, stichter-voorzitter van de "Cultuur-Historische Vereniging van Erps-Kwerps" en ondervoorzitter "Heemkunde Vlaams-Brabant".

- 2006: Dr. Frans Debrabandere (Brugge), auteur van baanbrekende naamkundige studies, medestichter en voorzitter van "De Leiegouw", Kortrijk.

- 2007: Fons Dierickx (Herdersem), auteur en voorzitter "Heemkunde Vlaanderen".

- 2008: E.H. Giel Hendriks (Overpelt), auteur en eresecretaris "Heemkunde Limburg".

- 2009: Lic. Hervé Daras (Berchem - Antwerpen), voor zijn veelzijdige heemkundige publicaties, voornamelijk van een omvangrijk sagenonderzoek (2.497 sagen !) in de Antwerpse Kempen, en voor zijn promotie van de heemkunde.

- 2010: Raymond Clement (Halle), lid van de Kon. Geschied- en Oudheidkundige Kring Halle, als auteur.

Nabeschuiving

Sedert hun oprichting zijn het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" (1966) en het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk" (1984) uitgegroeid tot twee prestigieuze onderscheidingen, die de heemkundige werking in Vlaanderen uitstekend ten goede komen. Aanvankelijk werd het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" uitgereikt aan personen, die op het vlak van de streekgebonden gastronomie verdienstelijk werk leverden, zonder daarbij rekening te houden met de provincie, waar zij woonden en bedrijvig waren. Pas vanaf 1984 werd een beurtrol opgesteld, waarbij rekening werd gehouden met de provincie waar de Landdag plaatsvond. Vanaf dat ogenblik werd het eremerk om beurt aan iemand uit de Vlaamse provincies uitgereikt. Ook voor de toekenning van het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk" werd dezelfde regeling getroffen. Het "Joachim Beuckelaer-Eremerk" werd 45 keren uitgereikt. In totaal viel aan negen Limburgse laureaten die eer te beurt. Met het "Dr. Jozef Weyns-Eremerk", dat van jongere datum is, werden 27 verdienstelijke heemkundigen bekroond, waaronder zes Limburgers.

Jan GERITS
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

²⁸ J. GERITS, *In memoriam Antoon Lowyck (1914-2005), voormalig eindredacteur van "Ons Heem"*, in: *Heemkunde Limburg*, 2005, nr. 4, blz. 11-15, ill.

²⁹ J. GERITS, *Hoker, Albert d'*, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XIX, Brussel, 2009, kol. 518-524.

³⁰ *Pater Frans Claes S.J. (Webbekom 5 juni 1928 – Heverlee 30 november 2006)*, in: *Oost-Brabant. Heemkundig Tijdschrift voor het Hageland en Omgeving*, XLIV, 2007, nr. 1, 88 blz., ill.

³¹ J. GERITS, *Ter nagedachtenis aan Hubert Huveners (1930-2007), erevoorzitter van de Sint-Aldegondiskring As*, in: *Heemkunde Limburg*, 2007, nr. 2, blz. 25-29, ill.

Zo ging dat

in Kerniel in 1913: een reglement op de hygiëne in de cafés

In een poging een einde te maken aan onhygiënische toestanden in de talrijke kleine en grote cafés in het land, kwam in 1912 een wet tot stand die de gemeentebesturen oplegde te voorzien in een reglement op gezondheidsmaatregelen voor cafés, of – zoals de wet dat noemde – *slijterijen van geestrijke of gegiste dranken in 't klein*. De wet werd afgekondigd op 12 december 1912 en voorzag dat de koning terzake minimumnormen kon vastleggen. Vervolgens werd op 9 januari 1913 het koninklijk besluit ondertekend, dat een model voor zo een gemeentelijk reglement bevat. Vervolgens stond het de gemeenten vrij een eigen reglement aan te nemen, en dit ter goedkeuring aan de provinciegouverneur voor te leggen, of dit model over te nemen.

In Kerniel betoonde de gemeenteraad zich een ijverige leerling. De raad nam het modelreglement op 9 maart 1913 over, en publiceerde het als een plaatselijk reglement. Het nieuwe reglement loste drie pijnpunten op het vlak van de hygiëne op: cafélokalen moesten voortaan voldoende ruim en goed verlicht zijn, de glazen waaruit gedronken werd moesten regelmatig gespoeld worden, en er werden minimale normen voor het sanitair vastgesteld.

Het nieuwe reglement was van toepassing op alle nieuwe slijterijen, die geopend waren na 13 december 1912. In de eerste plaats werd vastgelegd dat elk café waar alcoholische dranken ge-

schonken werden, langs de openbare weg toegankelijk moest zijn. In lokaaltjes die achter een woonhuis gelegen waren, of die niet direct bereikbaar waren, mocht dus voortaan geen alcohol meer geschonken worden. Bovendien moest het gedaan zijn met kleine, lage, halfverlichte dranklokalen. Voortaan moesten cafélokalen een plafond hebben van minstens 2,75 meter hoogte. De vensters moesten groot genoeg zijn om voldoende licht binnen te laten, en ze moesten open gezet kunnen worden om de lucht te verversen. Er moest voortaan ook een strikte scheiding in acht genomen worden tussen de verbruikszaal van een café, en de woonruimten van de uitbater.

Om te voorkomen dat de glazen nog gespoeld werden in een emmer, waarvan het water slechts nu en dan werd verversed, legde het reglement de verplichting op om het water *gedurig te vernieuwen*. Vandaar dat vandaag nog de waterkraan moet blijven lopen zolang er in een café glazen gespoeld worden.

Een derde pijnpunt in de cafés aan het begin van de twintigste eeuw, was de kwaliteit van het sanitair. Het nieuwe reglement legde op dat er voor de klanten voldoende en *betamelijke* pisbakken en gemakken aangelegd moesten worden. Hoeveel er dat waren, en aan welke voorwaarden zij moesten voldoen, meldt het reglement niet. Die pisbakken en gemakken moesten bovendien langs buiten bereikbaar zijn, en via venster en

deur in de buitenlucht verlucht kunnen worden.

Eenmaal een caféhouder in de noodzakelijke infrastructuur voorzien had, moest hij zijn café, de koer, de pisbakken en de gemakken onderhouden en *in goeden staat van onderhoud en reinheid houden*.

Om er zeker van te zijn dat alle bepalingen van het reglement stipt nageleefd werden, kreeg een groot aantal functionarissen het recht om toezicht te houden: de gemeentelijke ambtenaren, de ambtenaren van het ministerie van financiën, en de politieagenten en *gendarmen* hadden ten allen tijden het recht de lokalen te controleren en kregen de bevoegdheid om processen-verbaal op te stellen wanneer zij inbreuken vaststelden.

Tekstuitgave: **Rijksarchief Hasselt, Oud gemeentearchief van Kerniel**, nr. 16, verslagregister van de gemeenteraad.

Zitting van den 9 maart 1913.

De gemeenteraad van Kerniel

Gezien den omzendbrief van den heer gouverneur van den 28 januari 1913, bestuurlijk memoriaal n° 22 inhoudend modelreglement waaraan de nieuwe slijterijen van geestrijke of gegiste dranken moeten beantwoorden in het belang der openbare gezondheid en zedelijkheid.

Besluit:

Art. 1. Elke nieuwe slijterij van geestrijke

of gegiste dranken, ter plaatse te gebruiken, moet langs den openbaren weg gemakkelijk toegankelijk zijn.

Wordt beschouwd als nieuwe slijterij, degene die geopend is van 14 december 1912 af, in lokalen die nooit tot slijterij of sedert ten minste 6 maanden niet meer tot slijterij gediend hebben.

Art. 2. De lokalen der slijterijen moeten voldoende oppervlakte en hoogte hebben om aan degenen die daar vertoeven de nodige luchtruimte te verzekeren, de hoogte binnenskamers van elk hunner mag niet minder dan 2 m. 75 bedragen.

Art. 3. Gezegde lokalen moeten voorzien zijn van doelmatige middelen tot natuurlijke verlichting, luchtverversing en luchtvernieuwing, zij worden voor hunne bestemming geschikt gemaakt en mogen niet tot huiselijk gebruik aangewend worden.

Art. 4. Het wasschen der drinkglazen geschiedt zorgvuldig door middel van gedurig te vernieuwen zuiver water.

Art. 5. Ten gebuik der kalanten worden in voldoende getalle gezonde en betaamelijke pisbakken en gemakken aangelegd, welke rechtstreeks met deur, venster en luchtvenstertje in de vrije lucht

uitkomen en welke bovendien, wanneer zij niet buiten kunnen geplaatst worden, voorzien zijn van doelmatige inrichtingen tot bestendige luchtvernieuwing.

Art. 6. De lokalen der slijterij, de koer, de pisbakken en de gemakken worden altijd in goeden staat van onderhoud en reinheid gehouden.

Art. 7. De beëdigde gemeenteambtenaar en beambten, de ambtenaars en beambten van het beheer der rechtstreeksche belastingen, douanen en accijnzen, de dwangbeveldraggers en de gendarmen zijn, in overeenstemming met artikel 26 der wet van 12 december 1912, bevoegd om de overtredingen van het tegenwoordig reglement na te sporen en ze vast te stellen door processen-verbaal, opgemaakt volgens de voorschriften toepasselijk in zake rechtstreeksche belastingen, douanen en accijnzen.

Die processen-verbaal worden den controleur der belastingen van het gebied toegestuurd.

Art. 8. De slijters zijn verplicht de agenten onder art. 7 aangeduid, zonder eenigen bijstand, in de lokalen der slijterij toegang te verleen.

Art. 9. De overtredingen van dit regle-

ment worden gestraft krachtens littera B van n° 2 van artikel 25 der voornoemde wet, met eene boete van 300 tot 1000 frank; bij gebreke van betaling wordt die boete door eene gevangenisstraf van eene tot drie maanden vervangen. Het sluiten der slijterij kan bovendien uitgesproken worden tot na de betaling der boete en, zoo nodig, tot op het oogenblik dat aan de voorgeschreven eischen voldaan is.

De bepalingen van artikel 9 der wet van 31 mei 1888 betreffende de voorwaardelijke veroordeling, zijn niet van toepassing op de hierboven voorziene straffen (art. 27 van gezegde wet van 12 december 1912).

Gedaan in zitting te Kerniel, op datum als boven,

De gemeenteraad

J. de Fastré

A. Delvaux

S. Swennen

Ed. Groven

H. Timmermans

G. Berden

Rombout Nijssen

R.A.H.

Doe mee aan Erfgoeddag 2011!

WAT?

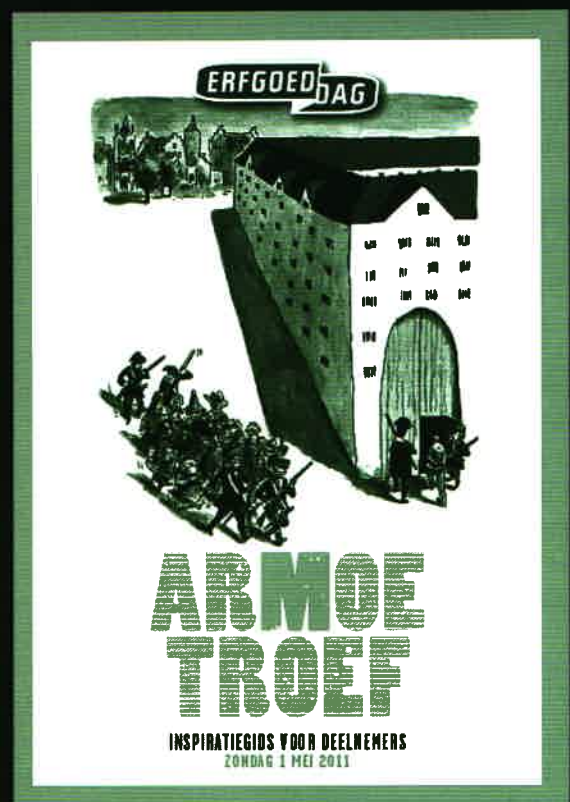
Een dag waarop alles mogelijk is: samenwerken, experimenteren, uw publiek in de watten leggen, verrassen en echt laten participeren, of tonen waaraan u gewerkt hebt. Het trouwe Erfgoeddagpubliek belooft u daarvoor met zijn grote belangstelling. De roepnaam van de volgende editie luidt 'Armoe troef'.

ARMOE TROEF?

De zinsnede 'Arm Vlaanderen' klinkt in ons land als een klok. Maar wat betekent het precies? En op welke historische periode was het van toepassing, of... geldt dit nog steeds? Deze Erfgoeddag bekijkt hoe 'armoede' doorheen de tijd, dwars door alle rangen en standen zich manifesteerde, werd beleefd, aangeklaagd, geregistreerd en bestreden.

WANNEER?

Op zondag 1 mei 2011, van zonsopgang tot zonsondergang – in de praktijk meestal van 10.00u. tot 18.00u. Inschrijven doet u uiterlijk op 17 december 2010.

De gemeenterekeningen van Wijshagen 1778-1791¹

Martin Vliegen

De burgemeesters

In het ancien régime, de periode voor 1795, werden in Wijshagen door de gemeentenaren jaarlijks twee burgemeester verkozen: één voor het Dorp en voor Soetebeek en één voor het gehucht Plockroy. Wie burgemeester werd moest gedurende één jaar de gemeentelijke belastingen innen, en met de opbrengst daarvan de gemeentelijke uitgaven betalen. De inkomsten kwamen hoofdzakelijk van grondbelastingen. Zij werden vastgesteld door de burgemeesters, met *volle consent der nabueren*, m.a.w. met de goedkeuring van de inwoners. Naast uitgaven die te maken hadden met het

functioneren van de gemeente en met het onderhoud van de beperkte infrastructuur, bestonden de voornaamste uitgaven in het terugbetalen van leningen en in het betalen van intrest op de kapitalen die de gemeente in het verleden geleend had.

Na hun verkiezing moesten de nieuwe burgemeesters op het eerstvolgende jaargeding van de schepenbank van Meeuwen een eed gaan afleggen in de handen van de schout. De schout en de schepenen van Meeuwen waren immers ook bevoegd voor Wijshagen.

Na verloop van hun ambtstermijn moes-

ten de burgemeesters zich tegenover de inwoners verantwoorden voor hun beheer. Dat deden zij op de *rekendagh*, die naer alde gewoonte in Wijshagen *Sondaghs voor Alderhyligen* viel. In de jaren 1778-1791 kwamen de inwoners, of toch minstens één afgevaardigde van elk huishouden, daarvoor bijeen op de *Donderslagh*, in die tijd de grootste hoeve in Wijshagen. De rekeningen van beide burgemeesters werden door de *gemeenteschrijver* in het gemeentelijk rekeningenregister ingeschreven. In de jaren 1778-1789 was Gielis Bloemen gemeenteschrijver. Vanaf 1790 werd hij door zijn zoon Egidius Bloemen opgevolgd.

In feite kon er een behoorlijke periode verlopen voordat een burgemeester daadwerkelijk alle belastinggeld geïnd had, dat hij had moeten innen. Allerlei financiële tegenslagen werden door inwoners ingeroepen om uitstel van betaling te vragen. Pas nadat hij alles had geïnd, legde een burgemeester reken-schap af. Thijs Roemers bijvoorbeeld, die burgemeester was in 1780, heeft pas in 1784 zijn gemeenterekening *lof-felijck voldaan*.

Wijshagen telde aan het einde van de 18de eeuw een 23-tal huizen en een 150-tal inwoners. Plockroy was het grootste gehucht.

Burgemeesters van Wijshagen van 1778 tot 1791

1778 : Nicolaes Coenen en Jan Bossers
 1779 : Andries Geuns en Hendrik van Dijck alias Dieker
 1780 : Thijs Roemers en Jacobus Sleghten alias Taens of Tans
 1781 : Hendrick Geerkens en Jan Bloemen
 1782 : Peter Vrijs en Gijsbert Maesen
 1783 : Marten Tryuen en Tevis Rutten
 1784 : Gielis Bloemen en Nicolaes Coenen
 1785 : Jacobus Bosmans en Jacobus Lemmens
 1786 : Jan Bossers en Andries Geuns
 1787 : Hendrik van Dijck en Thijs Roemers
 1788 : Peter Vrijs en Gijsbert Dux alias Maesen
 1789 : Marten Tryuen en Jan Rutten
 1790 : Jan en Gielis Bloemen [ze waren neven]
 1791 : Jacobus Vliegen en Jacobus Bosmans

¹ Dit artikel is het resultaat van de vervolgcursus *Heemkundig Werker*, georganiseerd in april-mei 2010. De cursisten werden bij het schrijven van hun artikel begeleid door Rombout Nijssen. De auteur maakte gebruik van de volgende, in het Rijksarchief te Hasselt bewaarde archiefstukken: Gemeentearchief van Wijshagen, nr. 2: Supplieken aan de prins-bisschop, 17de-18de eeuw; nr. 3: Rekeningen van de burgemeesters, 1756-1837; nr. 4: Rentenregister, 1755-1843.

Belastingplichtigen in Wijshagen in 1785

Naast de eigenlijke huishoudens droegen ook de armentafel of Heilige-Geesttafel, de kerkfabriek en de schans aan de belastingen bij. Zolang een erfenis niet gedeeld was, werd zij nog belast op naam van de overledene. Vandaar dat bijvoorbeeld Michiel Palmers *zaliger* nog in de lijst voorkomt.

Claes van de Weegh, de weduwe Jansen, Jan Hubereghs zaliger, Michiel Palmers zaliger, Peter Vrijs, Joannes Vrijs, Govert Lenaers, Hendrik Lenaers, den Heiligen Geest van Wijshagen, Wilhelmus Cremers, Rynier Hooghmartens, Lambertus Schrijvers, Willem Wuytiens, Gielis Bloemen, de weduwe Cyssens, de kerck van Wijshagen, Peter Cremers, kinders van Hermen Roemers, Jacobus Winters, Joannes Dyckx, de weduwe Jorissen, Peter Joannes Thijs, Lenard Schouteden, Tuis Gebbels namens sijne kinders, Henricus Oomsels, Jacob Kuppens, Martinus Gielen, Mathijs Roemers, Marie Geertruyd Vrijs, de kinders Henricus Gijbels zaliger, Thomas Vliegen, Elisabeth Houben, Jan Bijmens zaliger, Mathijs Tielen, Peter Geerkens, Thijs Jennen, Hendrik Gielen, Gerardus Jonckers, Arnold Voets, de schans, Jacobus Philips, Jacobus Lemmens, Marie Truyen, Koeb Castaers, Simon Bloemen, Gijsbertus Dux, Anna Maria Oomsels, Peter Joannes Oomsels, Jan Rutten, Hendrik Vrijs, Marten Schabrix, Jan Roemers en Jan Bossers.

Inkomsten en uitgaven

De inkomsten van de gemeente kwamen uit grondbelasting en uit de verkoop van turf en van hout van op gemeentegrond. De opbrengst van de grondbelasting bleef elk jaar vrij stabiel, en bedroeg jaarlijks rond de 550 gulden. De opbrengst van de verkoop van turf en hout schommelde sterk. In 1783 werd er amper voor 1 gulden verkocht, in 1778 bedroegen de verkoopsopbrengsten meer dan 96 gulden.

Geldbedragen werden uitgedrukt in gouden guldens, zilveren stuivers en kopeken oordjes. Een gulden was 20 stuivers waard, en een stuiver was 4 oordjes waard.

Jaarlijks terugkerende uitgaven waren onder meer het jaarsalaris van de burgemeesters en de gemeenteschrijver. Ieder van hen kreeg jaarlijks 3 gulden. De schout kreeg jaarlijks een ereloon uit de gemeentekas voor het afnemen van de ambtseed van de nieuwe burgemeesters. Wanneer zij in Meeuwen de eed gingen afleggen, mochten de burgemeesters een kleine som inbrengen voor verteer. Dat bedrag schommelde tussen de 4 en de 6 stuivers.

Met enige regelmaat moesten de burgemeesters naar Peer, Bree, Maaseik, Hasselt of Luik, en naar dorpen in de omgeving, zoals Meeuwen, Genk, Gruitrode, Neeroeteren of Zonhoven. Naargelang de reistijd brachten zij daarvoor een klein bedrag in rekening voor hun verteer. Het grootste deel van die verplaatsingen deden zij om geleend geld te gaan terugbetalen, of intresten te betalen ten huize van de schuldeisers van de gemeente. In andere gevallen betrof het verplaatsingen naar één van de dorpen voor een ambtsvergadering, waarop vertegenwoordigers van elk dorp bijeenkwamen om de lasten te verdelen die het landbestuur of voorbijtrekkende legers hen oplegden. Soms ook moest de burgemeester samen met zijn collega's van aangrenzende gemeenten naar de heide die tussen de dorpen lag, wellicht om daar af te spreken of vast te leggen tot waar ieders deel van de heide reikte. De burgemeesters van 1779 bijvoorbeeld brachten *eenen gangh naer Meuwen om de limiten te laten registreren, noch eenen dagh naer de ampsvergaderingh in Neeroeteren en eenen gangh naer Meuwen om met d'ander dorpen uyteteen te rekenen wegens de heyde* in rekening.

Geregeld werden ook kosten in rekening gebracht om *siecke en met krancke weg te brengen*. De rekeningen verduidelijken niet of het gaat om inwoners van de eigen gemeente, van buurgemeenten of militairen uit voorbijtrekkende legers. In 1778 worden er kranke mensen *naer Glabbeek gevaeren*, in 1781 naar Gruit-

rode, in 1784 weer naar *Gelabbeek*, in 1786 naar *Elecom*, en in 1788 worden er *zesmael krancke naer Grootroy gevaeren* (Gruitrode).

Minder vaak, in 1780 en in 1788 werd er geld uitgegeven om de beek te laten vagen, om het slib van de bodem te halen en haar weer op haar oude diepte te brengen. In 1782 werd een betaling van 12 gulden aan de gemeente Meeuwen genoteerd, als aandeel van de gemeente Wijshagen in de vergoeding voor de *armenjager*. De armenjager bewaakte het veld en de heide, en verjoeg er de vreemdelingen die geen middelen van bestaan hadden. Niet alleen vreemde armen werden als een bedreiging voor eigen have en goed beschouwd. In 1778 en in 1780 werd respectievelijk 21 stuivers en een gulden uitgekeerd aan iemand die een wolf geschoten had.

De klokkentoren vergde soms wat onderhoud. In 1786 kostte een nieuw touw om de klokken te luiden zes oordjes, en in 1789 werd 9 gulden en 17 stuiver betaald *aen reparatie van den toren*.

Een andere uitgavenpost had te maken met administratiekosten: de betaling van een register om de rekeningen in te schrijven, en vooral vergoedingen voor de bode die de vorstelijke plakaten in het dorp afleverde. In 1781 bijvoorbeeld kreeg de gemeente *een plaacet van de rupspoppen*, waarin de vorst een reglement voor het bestrijden van rupsen in hagen bekend maakte.

In 1790 werd de gemeente met onverwachte kosten, toen de inwoners die over paarden en wagens beschikten, hand- en spandiensten moesten leveren aan de voorbijtrekkende legers en daarvoor door de gemeente vergoed werden. Het valt op dat die verplichte diensten grotendeels geleverd werden door inwoners van Plockroy. De gemeenterekeningen vermelden nauwelijks uitgaven aan openbare werken.

De grootste uitgaven gingen naar de terugbetalingen van kapitalen en intresten van leningen. Die leningen waren aangegaan om de opeisingen door de legers van oorlogvoerende mogendheden die in de regio voorbijtrokken, te

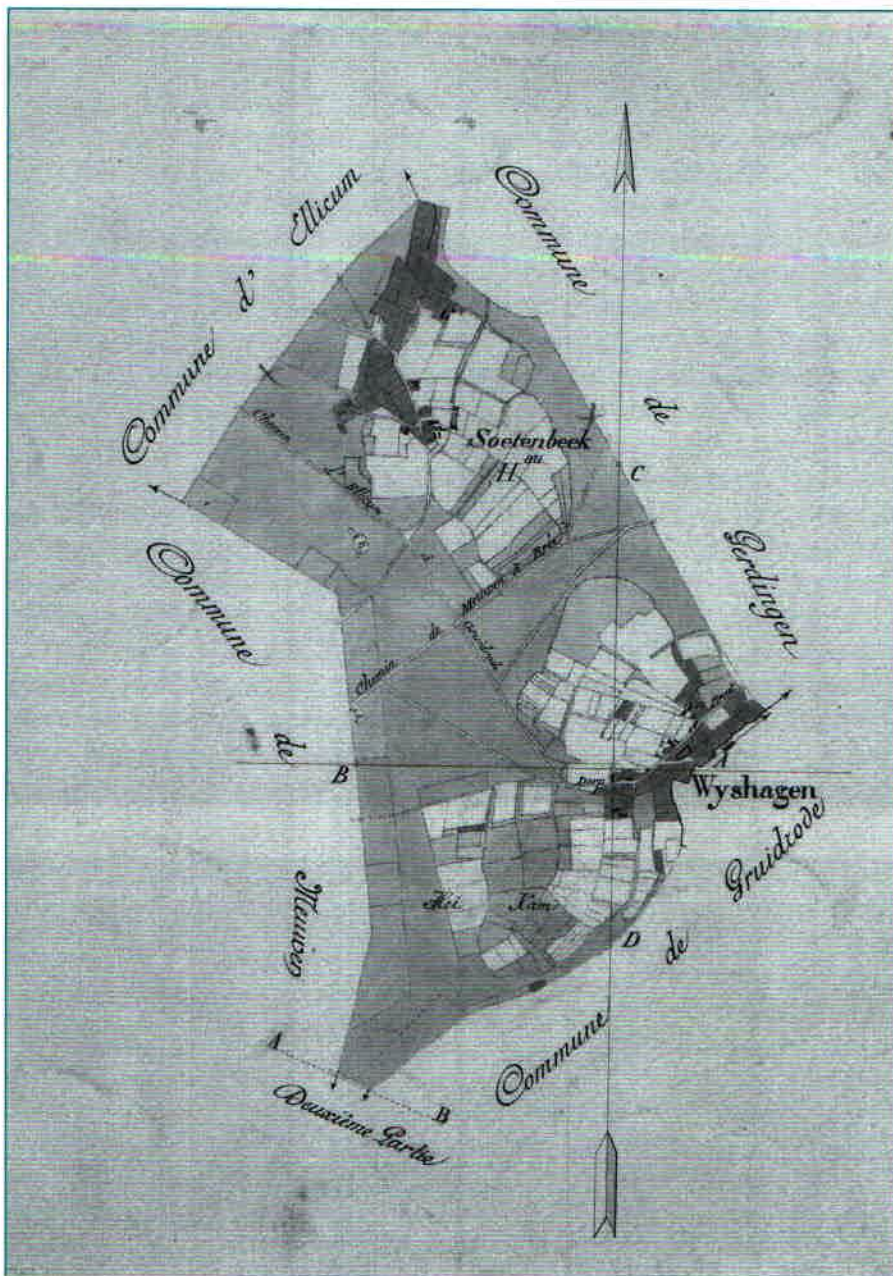
1790: kosten door oorlogsomstandigheden, zowel voor de Palsche troepen als de patriotten, werden door de gemeente vergoed aan zijn inwoners

Marten Truyen	54-00-0
Jan Rutten	79-13-0
Peter Vrijs	83-15-0
Jan Bossers	83-19-2
Jacobus Bosmans	76-00-0
Hendrik van Dijck	62-00-0
Peter Geerkens	33-09-3
Gielis Bloemen	74-10-0
Peter Stox	9-15
Schoenmakers	9-15

Uit de rekeningen blijkt duidelijk dat we in revolutionaire tijden leven. Er komen onkosten voor die we eerder niet kenden. Jan Bloemen leverde aan de gemeente voor 66 gulden 12 schapen en voor 72 gulden een stier. Voor wie of wat die dieren moesten dienen wordt niet vermeld.

betalen. Wijshagen was op dit vlak geen uitzondering. Alle gemeenten werden in de achttiende eeuw verschillende keren met oorlogsschade geconfronteerd. In de 18de eeuw leed onze regio onder de militaire operaties van de Spaanse Successieoorlog (1701-1714), de Zevenjarige oorlog (1758), de Oostenrijkse successieoorlog (ca. 1750), en de verovering van de Nederlanden door de Fransen in 1795 en de voorgaande jaren. Aan het ophalen of terugbetalen van geld kwamen ook verplaatsingen te pas, en die werden ook in rekening gebracht: in 1780 *eenen gangh naer Caulille om gelt te haelen*, in 1781 *met tweeën naer Caulille, Neergelabbeek en Kleynen Brogel om gelt*, in 1783 *om gelt te soecken eenen bode naer Donderslo gesonden en nogh om gelt naer Asch geweest*, en zo voort.

Het valt op dat de gemeente haar schulden actief beheerde. In hetzelfde jaar betaalde zij zowel leningen af en ging zij nieuwe leningen aan. Vermoedelijk geeft dit aan dat leningen die aangegaan waren tegen een hogere jaarlijkse intrest afgelost werden met nieuwe leningen tegen lagere intrest. Voorts valt op dat de gemeente haar geld zocht op de private markt, bij particuliere geldschieters,

en niet bij rijke kloosters of de abdij van Herkenrode, die toch de grootste hoeve van Wijshagen bezat.

Opgenomen (geleend) geld:

- 1778 van Peter van Dijck 325 gulden
- 1779 van Theodorus Dirrix van Caulille 800 gulden..."
- 1780 van Mathijs Jorissen van Asch 400 gulden
- 1780 van Thomas Cremers 100 gulden
- 1782 van den Armen alhier 100 gulden
- 1783 van Rynier Hoogmartens van Asch 1400 gulden
- 1785 van Gerardus Jonckers van Groetroy 400 gulden..."
- 1785 van Willem Wuytiens van Asch 500 gulden..."
- 1786 van Hendrik Lenaers 400 gulden op intrest
- 1786 van Marten Schaberix van Asch 500 gulden..."
- 1787 van Jacob Lemmens 200 gulden..."
- 1788 van Jacobus Lemmens 250 gulden soo dat sijn capitael is usque hoc [op heden] 1150 [gld]..."
- 1789 van Peter Vrijs 1000 gulden..."
- 1790 van Peter Cremers 1000 gulden sodat Peter op onse gemeente heeft 1600 gulden..."

Geredimeert (terugbetaald) geld:

- 1778 aan Michiel Palmers 200 gld. soodat zijn capitael nogh blijft 1400 gld..."
- 1778 Hendrick van Dijck ontvangen 53 gulden soodat hij op de gemeente niet en heeft te pretenderen
- 1779 aen Nicolaes van de Weegh de 200 gld opgenomen int jaar 1770 soo dat zijn capitael nogh blijft 2000 guldens..."
- 1779 aen Laurens Droogen en Marie Servaes dese resterende 250 gld..."
- 1780 aen de erfgenaemen van Jan Peters 200 gulden soo dat hun capitael nogh is 200 gulden
- 1781 aen Daniel Linck als gevolmaghtigen 125 gulden
- 1781 aen Michiel Palmers 150 gulden soo dat zijn capitael is 1250 guldens..."
- 1782 aen Peter Geerkens vijftigh gulden..."
- 1783 aen Jan Plessers 100 gld
- 1783 aen Hendrick Vliegen vijftigh gulden soo blijft het capitael 250 gld..."
- 1784 aen Nicolaes van de Weegh de somme van duysent guldens..."
- 1784 aen Cornelis Lijnen van kalck onder Houdhaelen 75 gulden..."
- 1785 aen Arnold van Dijck 504gulden en vijf stuyver soo dat hij op onse gemeente niet en heeft te pretenderen soo van capitael ofte intrest..."
- 1786 aen Maria Catharina Palmers 750 guldens aen Catharina Elisabeth Palmers getrouwt met Jan Plessers 350 gulden..."
- 1787 aen Jan Plessers 350 gulden soo dat hij niet meer en heeft te pretenderen..."
- 1789 aen Nicolaes van de Weegh de leste duysent gulden ergo [derhalve] alles voldaan..."
- 1790 Gielis Bloemen gekregen op de gemeente 100 gld voor zijn karre die bij de Luycksche patriotten gebleven is..."
- 1791 aen Gerardus van Lint 400 gulden soo dat hij op onse gemeente niet meer en heeft te pretenderen

Overzicht van de jaarlijkse inkomsten en uitgaven van de gemeente Wijshagen

jaar	grondbelasting	turf en hout	uitgaven
1778	569-5-2	96-18-0	?
1779	570-18-0	61-13-3	627 - 8-3
1780	562-15-0	56-15-0	626 - 4-0
1781	565-18-1	39 - 6-2	600-11-2
1782	558-17-0	42 - 5-0	600-10-2
1783	555-11-0	1- 8-0	588 - 6-1
1784	557-1-3	51-17-2	596 - 4-1
1785	559-15-0	20 - 8-0	622 - 7-2
1786	556-14-2	33-11-0	596 - 9-0
1787	540-6-1	---	575 - 0-0
1788	542-10-0	14 - 1-1	562-11-0
1789	521-12-2	26 - 3-0	556-11-0
1790	550-4-0	19-18-0	906 - 4-0
1791	546-0-0	21-16-0	581 - 5-0

Ter nagedachtenis aan Alfons Claes (1931-2010), verzamelaar van “devotionalia”, publicist en bestuurslid van Heemkunde Limburg

“Altijd opgewekt, vlijtig en zorgzaam ging hij op zijn 79 jaar van ons heen. Een stille strijd, ongelijk en moeizaam, maar sterk in zijn geloof in een nieuw bestaan”. Met die woorden werd het overlijdensbericht van Alfons Claes einde juli aan familieleden, vrienden en kennissen medegedeeld. Het was de afscheidsgroet aan een gemotiveerde en degelijke heemvriend, die vele jaren heel wat tijd, energie en kennis in de heemkundige werking in eigen dorp en in Limburg investeerde. Hij onderscheidde zich niet alleen als een deskundige verzamelaar van “devotionalia”, doch hij was eveneens rechtstreeks betrokken bij talrijke tentoonstellingen, maakte naam als publicist, fungeerde als penningmeester en had tevens een opmerkelijke inbreng in het gouwtijdschrift “Heemkunde Limburg”. Ook op het locale vlak was hij een ondernemende figuur, zowel in de Sint-Willibrordusparochie als in de Heemkundige Kring, die steeds op zijn veelzijdige inbreng konden rekenen. Die spreekwoordelijke inzet gebeurde steeds met een glimlach, in een sfeer van vriendschap en belangeloos dienstbetoon, meestal onopgemerkt en in stilte. Zo was Fons ten voeten uit. Hem in de plaatselijke en provinciale heemkundige werking vervangen blijkt nu al een

haast onmogelijke opdracht. In het 36-jarig bestaan van de Gouw Limburg van het Verbond voor Heemkunde (thans Heemkunde Vlaanderen) is Fons het derde bestuurslid van wie met veel waardering wordt afscheid genomen. Na het overlijden van Tuur Wouters (Houthalen, 1919 - Hasselt, 1984), eerste gouwvoorzitter in de periode 1974-1984¹, van Jozef Remans (Genk, 1933 - Diest, 1992), die van 1989 tot 1992 als gouwvoorzitter de heemkundige werking in Limburg begeleidde², en van Lieve Mercken (Genk, 1959-1994), eerste penningmeesteres³, valt thans het heengaan van Fons Claes, eveneens een uiterst verdienstelijke medewerker, te betreuren.

Familiale achtergrond, opleiding en beroepsleven

Alfons Claes werd op 7 mei 1931 geboren in Heusden als jongste zoon van Ferdinand Claes (Heusden, 5 oktober 1873 – 2 maart 1943), uit diens tweede huwelijk met Virginie Lemmens (Koersel, 6 januari 1886 – Heusden, 1 december

1965), dat op 26 juli 1911 werd gesloten. Naar de naam van zijn vader was Fons in Heusden vooral gekend als “Fons van Nand”. Vader Ferdinand Claes was eerst gehuwd met Ferdinanda Mertens (Koersel, 2 juli 1870 – Heusden, 21 augustus 1910), die hem zeven kinderen schonk. Uit zijn tweede echtverbintenis werden nog tien kinderen geboren. Het gezin was gevestigd in het dorpscentrum, tegenover het Ursulinenklooster, in de schaduw van de parochiale Sint-Willibrorduskerk. Het echtpaar Claes-Lemmens baatte er een kruidenierswinkel uit. Vader was technisch zeer onderlegd. Hij verkocht en herstelde ook fietsen, voerde allerhande klussen uit en bezat al vroegtijdig een auto. Bovendien fungeerde hij als koster-organist en was hij voorzitter van de plaatselijke fanfare. Fons groeide op in een diepchristelijk gezin van zeventien kinderen, waarvan hij de laatste in de rij was en ook de laatste die zou overlijden. Na het lager onderwijs in zijn geboortedorp, kreeg Fons Claes een technische vorming in de vakschool van de Broeders van Liefde te Tessenderlo. Daar werd hij opgeleid in het vak van elektricien. Na het beëindigen van zijn technische studies was hij tewerkgesteld in de koolmijn van Zolder, waar hij een taak kreeg toebedeeld in de

¹ Vgl. J. GERITS, *In memoriam Arthur Wouters (1919-1984)*, in: *Ons Heem*, XXXVIII, 1984, blz. 179-181, ill.; *Tuur Wouters, zoals hij was*, red. J. GERITS, s.l.[Eksel], 1984, 51 blz., ill.

² Vgl. J. GERITS, *In memoriam Jozef Remans*, in: *Stoppels. Driemaandelijks tijdschrift met geschied- en heemkundige informatie over Zutendaal*, XI, 1992, nr. 4 (december), blz. 191-193, ill.; J. GERITS, *Denkend aan Jef Remans*, in: *Mededelingen- en kontaktblad. Driemaandelijks tijdschrift voor Heemkunde*, 1993, nr. 1, blz. 3-5; J. GERITS, *In memoriam Jozef Remans (1933-1992)*, *Gouwvoorzitter Limburg en ondervoorzitter Verbond voor Heemkunde*, in: *Ons Heem*, XLVII, 1993, blz. 276-278, ill.

³ A. GEUSENS, *In memoriam*, in: *Heidebloemke*, LIII, 1994, blz. 80, ill.; *In memoriam Lieve Mercken*, in: *Mededelingen- en kontaktblad*, 1994, nr. 1, blz. 15.

grote elektrische centrale. In 1987 ging hij op 56-jarige leeftijd met pensioen⁴. Hoewel hij geen volkskundige of kunsthistorische vorming had genoten, groeide Fons op latere leeftijd toch uit tot een gemotiveerde, deskundige en algemeen gerespecteerde kenner van volksdevotionele voorwerpen en gebruiken, tot een verdienstelijke publicist en tot een monument in de heemkundige werking. In Limburg behoort hij ongetwijfeld tot de pioniersgeneratie van de georganiseerde heembeweging.

Deskundige verzamelaar van katholieke "devotionalia"

Fons Claes was al geruime tijd geboeid door allerhande voorwerpen en drukwerken, die verband houden met de heiligenverering en de volksdevotie. Hij had die belangstelling van huis uit meegereggen. Als kind las hij voornamelijk heiligenlevens en vrome verhalen, de literatuur, die toen in de Kempense gezinnen voor kinderen beschikbaar was. In het gezin Claes-Lemmens was dat niet anders. In de jaren na het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) zag hij met lede ogen dat heel wat heiligenbeelden en andere voorwerpen van devotie uit sommige kerken en kapellen werden verwijderd. Het was voor hem een pijnlijke vaststelling, want hij was een diepgelovig en traditiegebonden man. In 1970 begon hij dan ook daadwerkelijk met het verzamelen van katholieke "devotionalia". Het werd zijn levenswerk. Hij verzamelde allerhande heiligenbeelden in hout, porselein en gips, samen met devotionele drukwerken, zoals "santjes". Zijn goed gestoffeerde collectie groeide uit tot een uniek geheel, dat uitmuntte door kwaliteit en verscheidenheid. Om die benijdenswaardige verzameling uit te bouwen bezocht hij talrijke antiek- en rommelmarkten, waar toen nog interessante volksdevotionele voorwerpen te-

gen een geringe prijs te vinden waren. Andere zaken, behorend tot het religieuze erfgoed, kocht hij aan of ruilde hij tegen voorwerpen, die minder zijn aandacht hadden. Vooral de zondagse antiek- en brocantemarkt van Tongeren genoot jarenlang zijn belangstelling. Hij vertrok telkens in de vroege ochtend, met de stille hoop er interessante voorwerpen te vinden om zijn collectie uit te breiden. Na enige tijd spitste zijn aandacht zich toe op het verzamelen van porselein uit Andenne, waar van het einde van de 18de eeuw tot tegen het einde van de 19de eeuw diverse manufacturen van porselein, gleiswerk en "faïence fine" bedrijvig waren. De eerste kennismaking met het porselein van Andenne gebeurde heel toevallig in Amsterdam, waar hij in een antiekwinkeltje twee biscuitbeelden ontdekte en herkende als O.-L.-Vrouw en Sint-Jan de Evangelist. Een jaar later bezocht hij de Sint-Beginkerk in Andenne en het plaatselijk museum, waar hij meer voorwerpen in Andenneporselein kon bewonderen. Hij kocht er een catalogus van de tentoonstelling over dat porselein, die in 1971 in Haillot was gehouden. Een nieuwe en onvermoede wereld ging voor hem open. Systematisch werden alle Waalse musea bezocht, op zoek naar bijkomende documentatie. Dank zij aandachtig en accuraat speurwerk kon Fons Claes een unieke verzameling van Andenneporselein samenbrengen, die velen

en zeker het Naamse Maasstadje Andenne hem benijdden⁵. Geleidelijk ging het porselein van Andenne dan ook een grote plaats bekleden in zijn volksdevotionele verzameling. Die collectie bestond hoofdzakelijk uit religieuze beelden en beeldgroepen, met kenmerkende zachte kleuren. Een tweede component in de verzameling van Fons Claes omvatte een indrukwekkende collectie devotieprentjes, religieuze platen, afbeeldingen van heiligen, reliekhouders enz., die iconografisch ongemeen interessant was. Zijn rijke verzameling vormde een veelzijdige bloemlezing van gravures, etsen en steendrukken in dienst van de volksdevotie. Bovendien bezat hij een verzameling koperwerk. Naast zijn verzamelingen van "devotionalia" bouwde hij eveneens een beperkte vakbibliotheek uit, waarin verschillende naslagwerken, enkele monografieën en diverse tijdschriften, samen met oude boekdrukken en bibliofiele curiosa, werden opgenomen. Alles gebeurde met kennis van zaken, goede smaak, veel zorg en zin voor kwaliteit. Het spreekt tot de verbeelding, dat een man met een louter technische vorming zulke waardevolle verzameling kon opbouwen.

Giel Hendriks en Fons Claes op een tentoonstelling in Lummen (1988)

⁴ Zie ook: J. GERITS, *Denkend aan Alfons Claes (1931-2010), verzamelaar van "devotionalia" en publicist*, in: *Devotionalia*, XXIX, 2010, nr. 173 (oktober), blz. 274-277. Met dank aan mevr. Paulette en Lydia Claes (Heusden) voor de aanvullende informatie en foto's.

⁵ Het verhaal van het ontdekken van het Andenneporselein deelde Alfons Claes zelf mee in de catalogus: *Vroomheid in biscuit-porselein van Andenne. Verzameling Alfons Claes*, [Hasselt], 1988, blz. 4.

Betrokkenheid bij tentoonstellingen

De rijke en veelzijdige verzameling, die Fons Claes gedurende vele jaren met bekwaamheid en kritische zin samenbracht, bleef uiteraard voor de buitenwereld niet onbekend⁶. Het lag ook niet in zijn bedoeling zijn veelzijdige collectie angstvallig als een kostbaar privé-bezit op te bergen en af te schermen. Hij wilde ook zijn medemensen in de rijkdom van zijn verzamelde voorwerpen doen delen. Vanaf 1980 speelde de volksdevotionele verzameling van Fons Claes een belangrijke rol bij de totstandkoming van heel wat tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Bepaalde musea, verenigingen en zelfs bankinstellingen, die wilden uitpakken met een tentoonstelling, welke in het tijds kader of in het raam van feestelijkheden paste, namen graag contact op met de minzame verzamelaar uit Heusden. De samenwerking met exposities rond religieuze volkskunde begon in Gent, waar tentoonstellingen werden gewijd aan Sint-Catharina van Siëna (1980) en aan Sint-Theresia van Avila (1982). In de volgende jaren trof men geregeld beelden, devotieprentjes en andere "devotionalia" uit de verzameling van Fons Claes aan, o.a. in exposities over Sint-Hubertus (Zolder, Domein Bovy, 1983, en Sint-Huibrechts-Hern, 1985) en over Sint-Willibrordus (Heusden, 1989). Van bijzondere betekenis waren de mariale tentoonstellingen: "*Maria in de volksdevotie*" (Heusden, Raijfeisenkas, 8 - 20 mei 1982) en "*Maria en de Heiligen in de volksdevotie*" (Hasselt, Kunstgalerij Heidelberg, 7 - 22 mei 1982). Thema's uit de kerkelijke jaarkrans waren eveneens inspirerend voor passende tentoonstellingen. Rond Kerstmis pakte Fons Claes enkele keren uit met gelegenheidsexposities, aanleunend bij het kerkelijk hoogfeest: "*Het Kerstgebeuren in woord en beeld*" (Hasselt, ABB-kantoor, 1986) en "*Het Kerstgebeuren in prent en beeld*" (Kasteel Limbricht, Ned., 9 december 1988 - 15 januari 1989). Ook wijdde hij een tentoonstelling aan het Passiegebeuren: "*De Passie van Ons Heer*"

Drs. Jan Gerits en Fons Claes op de tentoonstelling "*Vroomheid in biscuit-porselein van Andenne*" (Hasselt, Kredietbank, 3 juli - 27 augustus 1989)

(Hasselt, ABB-kantoor, 14 maart - 8 april 1988), die later ook getoond werd in het Volkskundemuseum te Antwerpen (1990). De bekendheid van zijn volksdevotionele verzameling, waarin het porselein van Andenne een grote plaats bekleedt, bleef niet beperkt tot de eigen streek, maar werd ook in Wallonië en zelfs in het buitenland erg op prijs gesteld, zoals blijkt uit enkele merkwaardige tentoonstellingen, met fraai verzorgde catalogi: "*Andenner Heiligenfiguren. Religiöse Kleinplastik aus Porzellan*" (Kevelaer, D., Niederrheinisches Museum für Volkskunde und Kulturgeschichte, 14 juli - 22 september 1985) - "*Porcelaine d'Andenne. Art populaire religieux. Collection Alfons Claes*" (Bastenaken, Musée en Piconrue, 1988) - "*Vroomheid in biscuit-porselein van Andenne*" (Venlo, Goltziusmuseum, 26 november 1988 - 26 februari 1989; Kasteel Limbricht, 17 maart - 4 juni 1989; Hasselt, Kredietbank, 3 juli - 27 augustus 1989) - "*Andachtsbilder von dem 17. bis 20. Jahrhundert*" (Bilron, Rathaus, 1991) - "*Vroomheid in porselein van Andenne. Verzameling Alfons Claes*". (Hasselt, ABB-kantoor, 1 juli - 25 augustus 1996). Fons Claes verleende eveneens zijn medewerking aan de tentoonstellingen "*Imagiers de Paradis*" (Bastenaken, Musée en Piconrue, 1990) en "*Naître, autrefois*" (Bastenaken, Musée en Piconrue, 1993). Ook heel wat heemkundige kringen konden bij het inrichten van ten-

toonstellingen over volksdevotie op zijn gewaardeerde medewerking rekenen. De eigen "Geschied- en Heemkundige Kring van Heusden" stelde voorwerpen uit de verzameling van Fons Claes ten toon bij verschillende gelegenheden: "*Vrome gepeynzen. Parochiepatroonheiligen uit het dekanaat Heusden-Zolder. Oude kerkboekje en onderrichtingen*" (1983), "*Patroonheiligen van ambachten en beroepen*" (1986); "*Devotieprenten van de 17de tot de 20ste eeuw*" (1991); "*De mooiste dag*" (1993), over het communiegebeuren, en "*Herinneringen*" (1991), naar aanleiding van 20 jaar kringlevén. Ook andere heemkundige verenigingen, zoals de kringen van Houthalen, Lummen, Wijchmaal en Zolder maakten gebruik van de volksdevotionele verzameling van Fons Claes. Meer recent werkte Fons Claes ook mee aan de jubileumtentoonstelling "*Thuis met de heiligen, uitingen van volksdevotie in Nederland en Vlaanderen*" (24 maart - 3 juni 2007), die naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van de "Stichting Devotionalia" in het Museum Kempenland te Eindhoven werd ingericht. Diezelfde stichting geeft ook het tweemaandelijks tijdschrift "*Devotionalia*" uit, waarop Fons sedert 1982 was geabonneerd en waarin hij enkele keren korte artikels publiceerde⁷. Ook bij andere tentoonstellingen, die door de Geschied- en Heemkundige Kring Heusden werden gehouden, was Fons

⁶ Men leze in dat verband: J. GERITS, *De volksdevotionele verzameling van Alfons Claes en haar belang voor de heemkundige werking*, in: *Ons Heem*, XLIX 1995, blz. 33-34.

⁷ A. CLAES, *Oblaten*, [religieuze poëzieplaatjes], in: *Devotionalia*, II, 1983, nr. 7, blz. 9; *Devo-Info-België*, in: *Devotionalia*, II, 1983, nr. 8, blz. 32; *Rozenhoeiken van de Zeven Smerten van Maria* [voorgescreven gebedsvorm uit 1854], in: *Devotionalia*, IV, 1985, nr. 21, blz. 63.

Claes telkens nauw betrokken: *“Voorwerpen uit het rijke leven van de schuttersgilden Heusden-Zolder”* (30 april – 1 mei 1977), in het kader van de tweede Limburgse Gouwdag in Zolder (30 april 1977); *“Heusden, blik op het verleden”* (22 september – 1 oktober 1978); *“125 jaar Zusters Ursulinen te Heusden”* (1980). Naar aanleiding van de laatstgenoemde expositie werd een gelegheidsuitgave verzorgd⁸.

Eén van de opmerkelijke initiatieven, waarbij Fons Claes vanaf het begin inspirerend was betrokken, is de jaarlijkse *“1 mei-kapelletjestocht”*. In 1975 ontstond in de Geschied- en Heemkundige Kring van Heusden het plan om een inventaris op te maken van alle nog bestaande kapellen en kapelletjes op het grondgebied van Heusden. In 1976, het *“Jaar van het kleine monument”*, waren er reeds 77 geregistreerd. Op 1 mei 1977 bezochten de leden van de kring voor de eerste keer alle Heusdense kapellen. Het was de start van een jaarlijkse tocht, die geregeld gepaard ging met tentoonstellingen over de volksdevotie en met de publicatie van brochures over de vereerde volksheiligen en over volksdevotionele gebruiken. In 2000 kon de Geschied- en Heemkundige Kring dankbaar terugblikken op 25 jaar kapel-

lenactie. Bij die gelegenheid werd het jubileumboek *“Langs Heusdense wegen”*⁹, met 360 kleurenfoto's uitgegeven. Uiteraard was Fons Claes ook daar intens bij betrokken.

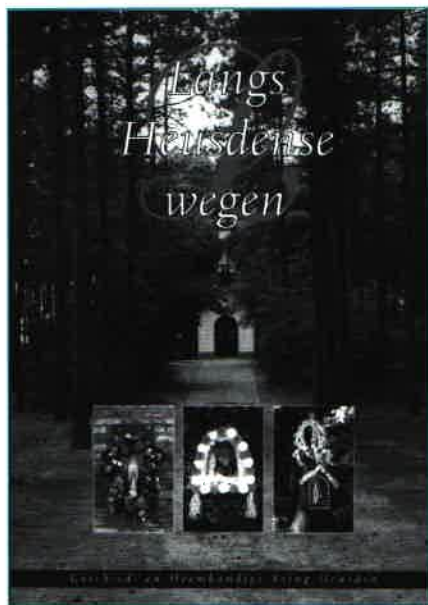
Medeauteur van succesrijke boeken over religieuze thema's

Vanuit zijn belangrijke verzameling van bidprentjes, beelden en andere religieuze voorwerpen en op grond van zijn verworven kennis, kwam Fons Claes er eveneens toe die iconografische rijkdom in publicaties bekend te maken. Bij het realiseren van een reeks boeken, die aldus tot stand kwamen, kon hij rekenen op de deskundige medewerking van zijn neef Jo Claes, germanist, en van Kathy Vincke. Zo ontstond een samenwerkend driemanschap, een ploeg van drie *“heiligenkenners”*, die op elkaar waren afgestemd en elkaar inspireerden. Fons Claes leverde daarbij voornamelijk het illustratiemateriaal, dat indien nodig door fotografie van heiligenbeelden en –taferelen in kerken en musea werd aangevuld. Hij had ook inhoudelijk een inbreng, want tenslotte was hij vanuit zijn jarenlange studie een uitmuntende kenner van de attributen, die de afbeelding van heiligen herkenbaar maken. Fons Claes was bij acht boeken betrokken. Zij werden uitgegeven door het Davidsfonds (Leuven) en de Nederlandse Uitgeverijen KOK, Ten Have en Waanders. Belangrijk in dat verband is de trilogie: *“Sanctus. Meer dan 500 heiligen herkennen”*¹⁰, *“Sancti. Nog meer heiligen herkennen”*¹¹ en *“Sanctorum. Heiligen herkennen”*¹². Die boekdelen vormen samen een iconografische handleiding bij het identificeren van heiligen en zaligen aan de hand van hun attributen. Bo-

vendien verleende Fons zijn medewerking aan vijf andere boeken, die door de bovengemelde auteurs werden samengesteld: *“Geneesheiligen in de Lage Landen”*¹³, *“Beschermeiligen in de Lage Landen”*¹⁴, *“De 300 belangrijkste scènes in de christelijke kunst”*¹⁵ *“Het verhaal van Maria. Volgens de apocriefe geschriften”*¹⁶ en *“De Twaalf. Apocriefe verhalen over de apostelen”*¹⁷. Aan de hand van die rijkelijk geïllustreerde iconografische naslagwerken hebben de drie auteurs niet alleen opmerkelijk bijgedragen tot het herkennen van heiligenafbeeldingen, maar ook tot een beter begrip van de volksdevotie en tot een juister inhoudelijke kennis van de christelijke kunst. Het laatste boek waaraan Fons ijverig werkte was gewijd aan de mariale bedevaartsoorden in België, Nederland en Luxemburg. Hij beoogde niet alleen de klassieke bedevaartplaatsen, maar ook en vooral de minder bekende kerken, kloosters en kapellen, waar hij uitingen van een mariale verering vaststelde. Hopelijk zal ook dat werk, waarmee hij tot aan zijn overlijden bezig was, nog worden uitgegeven, als een ultieme hulde aan een uitzonderlijk man.

Bestuurslid van Heemkunde Limburg

Het lag voor de hand dat Fons Claes, die op grond van zijn opmerkelijke heemkundige bedrijvigheid in Limburg in de kijker liep, vroeg of laat zou opgenomen worden in de bestuursploeg van de gouw, de provinciale koepel. Tijdens de buitengewone statutaire vergadering van de Gouw Limburg in Peer, op 10 december 1988, waar pater Alex Coenen officieel zijn ontslag als gouwvoorzitter aanbood, werden Fons Claes en archi-

⁸ Fons van Nand (= A. CLAES), *125 jaar Zusters Ursulinen te Heusden*, Heusden, [1980], 53 blz., ill.

⁹ *Langs Heusdense wegen*, Heusden, 2000, 150 blz., ill.

¹⁰ J. CLAES, A. CLAES en K. VINCKE, *Sanctus. Meer dan 500 heiligen herkennen*, Leuven, Davidsfonds, en Kampen, Uitgeverij KOK, 2002, 320 blz., ill.

¹¹ ID., *Sancti. Nog meer heiligen herkennen*, Leuven, Davidsfonds, en Kampen, Uitgeverij KOK, 2004, 344 blz., ill.

¹² ID., *Sanctorum. Heiligen herkennen*, Leuven, Davidsfonds, en Kampen, Uitgeverij KOK, 2007, 296 blz., ill.

¹³ ID., *Geneesheiligen in de Lage Landen*, Leuven, Davidsfonds, en Kampen, Uitgeverij KOK, 2005, 334 blz., ill.

¹⁴ ID., *Beschermeiligen in de Lage Landen*, Leuven, Davidsfonds, en Kampen, Uitgeverij Ten Have, 2006, 381 blz., ill.

¹⁵ ID., *De 300 belangrijkste scènes in de christelijke kunst*, Leuven, Davidsfonds, en Zwolle, Uitgeverij Waanders, 2009, 392 blz., ill.

¹⁶ ID., *Het verhaal van Maria. Volgens de apocriefe geschriften*, Leuven, Davidsfonds, en Kampen, Uitgeverij Ten Have, 2006, 196 blz., ill.

¹⁷ ID., *De Twaalf. Apocriefe verhalen over de Apostelen*, Leuven, Davidsfonds, en Kampen, Uitgeverij Ten Have, 2006, 264 blz., ill.

tekt Hubert Bijmens als nieuwe leden in de raad van bestuur opgenomen. Fons onderscheidde zich als een gemotiveerd en consequent bestuurslid. Hij woonde trouw de vergaderingen bij en kreeg geleidelijk ook zijn eigen inbreng in de werking van het gouwbestuur. Zo was hij een drijvende kracht achter de 16de Limburgse gowdag, die op 11 mei 1991 plaatsvond in Heusden. In het kader van die provinciale congres- en ontmoetingsdag zorgde Fons Claes voor de mooie tentoonstelling *“Devotieprenten van de 17de tot de 20ste eeuw”* (12 mei – 9 juni 1991), die plaatsvond in de Openbare Bibliotheek¹⁸. Als bestuurslid met zin voor verantwoordelijkheid had Fons eveneens een grote inbreng in het redactiewerk van het driemaandelijkse tijdschrift *“Heemkunde Limburg”*. Van pater Alex Coenen, die in het gouwblad de aanzet had gegeven tot een *“Tijdschriftenshow”*, nam hij die taak over. Vanaf 1988 stelde Fons summier de inhoud van alle Limburgse heemkundige tijdschriften voor. Hij streefde daarbij naar volledigheid en publiceerde voor elke kring zijn embleem. Bovendien gaf hij geregeld een beknopte samenvatting van sommige bijdragen, met een waardeoordeel. Dat tijdrovend werk verrichtte hij in stilte, teruggetrokken in zijn werkkamer. Bij de publicatie ervan werd ook nooit zijn naam vermeld. Die bibliografische overzichten beschouwde hij als zijn eigen inbreng in het gowtijdschrift en als een dienst aan de lezers. Hij hield die opdracht vol tot de tweede aflevering van de lopende jaargang. Bovendien werd Fons op zeker ogenblik eveneens betrokken bij de administratie en de verzending van het tijdschrift *“Heemkunde Limburg”*, hetgeen hij keurig en met veel zorg behartigde. Na het ontslag van Danny Soeffers, die geruime tijd de financiën van de Gouw Limburg beheerde, werd Fons Claes in 2006 in het gowbestuur ook nog tot penningmeester benoemd. Ook die bestuurstaak nam hij plichtsgetrouw op zich. Allemaal tijdrovende bezigheden, die veel inzet en

toewijding vergden, maar hij volbracht ze toch maar. Het ligt dan ook voor de hand dat zijn veelzijdig engagement op verschillende vlakken erg wordt gemist.

Inzet voor de heemkundige werking in Heusden

In 1972 werd in Heusden een Geschied- en Heemkundige Kring als feitelijke vereniging opgericht. Het bestuur bestond uit Louis Weyens (Heusden, 16 oktober 1923-1 februari 2000), voorzitter, Sylvain Huybrechts, secretaris, en Fons Claes, die de briefwisseling verzorgde en het kringarchief beheerde. Het kringbestuur, bijgestaan door enkele medewerkers, zoals de intelligente Hans Jongmans (Leiden, Ned., 25 maart 1910-Weert, Ned., 31 januari 1995), ontpopte zich tot een zeer actieve werkgroep, die na korte tijd reeds met enkele opmerkelijke publicaties kon uitpakken. Elke medewerker had zijn eigen interesse en daardoor ook zijn eigen inbreng: Louis Weyens bezat een rijke verzameling van geografische kaarten, Sylvain Huybrechts was voor-

namelijk gespecialiseerd in gebruiken rond communiefeesten, Fons Claes had een uitgebreide collectie van “devotionalia” en Hans Jongmans toonde zich zeer bedreven in het archief- en bibliotheekonderzoek. In een tijdspanne van een vijftal jaren verschenen een biografie van staatsminister Barthélemy Théodore de Theux de Meylandt¹⁹, een lijvige dorpsmonografie²⁰, een iconografische uitgave over het dorpsbeeld van Heusden²¹ en een overzicht van 150 jaar historische ontwikkeling van Heusden-Zolder²². Inmiddels werd eveneens gewerkt aan de uitgave van een thematisch fotoboek, met beelden van vroeger uit Heusden, Eversel en Berkenbos²³. Later voegden zij er nog een gelegenheidsuitgave aan toe naar aanleiding van het 150-jarig bestaan van de Sint-Jacobusparochie van Eversel²⁴. Die publicaties vormden een ongelooflijke prestatie, waarvoor Hans Jongmans heel wat archiefonderzoek verrichtte en waarvan Fons Claes telkens de drijvende kracht was. Gewoon- tegetrouw vergaderde het kringbestuur maandelijks, op de eerste vrijdag. Die samenkomsten vonden steeds plaats ten huize van Fons en gingen telkens gepaard met een lekker glas wijn, want de gastheer was ook een eminente wijnkenner. Na het overlijden van kringvoorzitter Louis Weyens vonden de bestuursleden

De Geschied- en Heemkundige Kring Heusden op 22 oktober 1993.

¹⁸ *Tentoonstelling Devotieprenten van de 17de tot de 20ste eeuw*, Heusden-Zolder, 1991, 24 blz., ill. (met “Woord vooraf” door Jan Gerits).

¹⁹ *Staatsminister Barthélemy Théodore Graaf de Theux de Meylandt (Sint-Truiden 1794-Heusden 1874). Een groot staatsman*, Tessengerlo, Antiqua, 1975, 76 blz., ill.

²⁰ *Geschiedenis van Heusden. Heusden-Houeijsen. Twee heren, één parochie*, Heusden, 1978, 563 blz. + 62 blz. (afzonderlijk register), ill.

²¹ *Heusden in oude prentkaarten*, Zaltbommel, Europese Bibliotheek, 1974, z.p., ill.

²² *Heusden-Zolder in 150 jaar België*, Heusden-Zolder, 1980, 79 blz., ill.

²³ *Heusden. Beelden van vroeger uit Heusden, Eversel en Berkenbos*, Heusden, 1985 (met 387 foto's en tekeningen).

²⁴ *1839-1989. 150 jaar St.-Jacobusparochie Eversel*, Heusden, 1989, 89 blz., ill.

het heel normaal dat Fons Claes hem in 2000 in die functie opvolgde. Met veel toewijding en zin voor verantwoordelijkheid heeft hij die taak op zich genomen tot aan zijn overlijden. Op 16 april 1998 herdacht de Geschied- en Heemkundige Kring van Heusden zijn zilveren jubileum met een academische feestzitting en een overzichtstentoonstelling van de 25-jarige heemkundige werking, waarbij Fons Claes, als wroeter voor én achter de schermen, weer van zeer nabij betrokken was²⁵. Men mag gerust zeggen dat in de Geschied- en Heemkundige Kring van Heusden geen enkele publicatie of tentoonstelling tot stand kwam, waarbij hij niet van zeer nabij betrokken was, vaak als initiatiefnemer, maar ook als uiteindelijke realisator. In dat verband moet eveneens worden verwezen naar de reeks rijk geïllustreerde “Jaarboeken”, waarvan sinds 2001 inmiddels tien delen verschenen. Het zijn stuk voor stuk overwegend creaties van Fons, die daarmee een kostbaar iconografisch archief vastlegde en bekend maakte. Voor de plaatselijke Sint-Willibrorduskerk, die hem zeer dierbaar was, zorgde Fons niet alleen voor het financieel beheer als kerkmeester, maar ook voor de passende bloemversiering op de kerkelijke hoogdagen. De bloemen kocht hij doorgaans op de donderdagse markt van Valkenswaard, want daar waren ze beterkoop dan in Weert, waar dezelfde verkopers hun bloemen aanboden. In Heusden werd Fons dan ook getypeerd als “de bloemist van Onze Lieve Heer”. Hij had werkelijk een sacraal respect voor zijn parochiekerk. De veelzijdige sociaal-culturele inzet van Fons Claes werd op 15 september 2000 bekroond met de driejaarlijkse cultuurprijs “Het Eikenloof” van de gemeente Heusden-Zolder. Hij kreeg die eervolle onderscheiding voor zijn ruim dertigjarige culturele werking, die vooral op het vlak van de heemkunde tot uiting kwam, en voor de binnen- en buitenlandse culturele uitstraling, die met zijn bestendige inzet gepaard ging. De prijs bestond uit een bronzen eikenblad op marmeren voet, ontworpen door kunstenaar Joke Driessen²⁶. Het is bijzonder jammer dat Fons Claes nooit voor het “Dr. Jozef Weyns-

Eremerk” werd genomineerd, want hij was iemand die, meer dan wie ook, een dergelijke onderscheiding ruimschoots verdiende.

Einde van een rijk gevuld leven

De laatste levensjaren van Fons Claes waren een tijd van zorg, beproeving en lijden. Verschillende keren werd hij voor geneeskundige behandeling opgenomen in het ziekenhuis. Ongeveer drie jaar geleden werd hij op zijn bromfiets op straat door een auto aangereden, waarvan hij vrij spoedig herstelde. Niet lang daarna vernam hij dat hij aan kanker leed. Het was de zoveelste beproeving, die hij moedig en in een geest van geloof en vertrouwen droeg. In mei 2007 kreeg hij voor de eerste keer een chemotherapeutische behandeling: het begin van een lange lijdensweg. Tot overmaat van ramp werd hij op 12 juli 2010, acht dagen vóór zijn overlijden, nog getroffen door een hersenaandoening, waaraan hij verlamingsverschijnselen overhield. Voortaan werd hij thuis liefdevol bijgestaan en verzorgd door zijn twee nichten Lydia en Paulette Claes, die ondanks het lijden van hun oom toch nog zonnige momenten in zijn leven brachten. Zoals hij het had gewild overleed Fons Claes in zijn vertrouwde huiselijke omgeving aan de Nicolaïstraat 47 te Heusden. Hij vertoefde graag in zijn gezellige woning met de bloementuin, want hij had een sterk verlangen naar de geborgenheid en de zekerheid van het bekende. Hij stierf er op dinsdag, 20 juli 2010, om 21u.40. In stilte, maar moedig had hij verschillende jaren de ongelijke strijd tegen zijn slepende kwaal gestreden, gesteund door zijn familie en door enkele trouwe vrienden. Graag had hij de leeftijd van tachtig jaar bereikt, maar dat heeft hij net niet gehaald. In het vooruitzicht van zijn nakend levenseinde had Fons een vijftal mooie foto's uitgekozen, die niet alleen voor zijn doodsbrieven en zijn gedachtenisprentje waren bestemd,

Pastoor Croes van Heusden vereert Fons Claes met “de gouden medaille van verdienste”, hem toegekend door het bisdom Hasselt. (2001)

maar ook voor zijn lijkst in de kerk en voor zijn grafsteen op zijn laatste rustplaats gebruikt moesten worden. Na de plechtige eucharistieviering in de parochiale Sint-Willibrorduskerk, die door een talrijke menigte werd bijgewoond, werd hij op zaterdag, 24 juli, op de gemeentelijke begraafplaats van Heusden ter aarde besteld. Aan het einde van de kerkelijke dienst, die door pastoor Geert Croes op treffende wijze werd geleid en met een betekenisvolle homilie werd gestoffeerd, hielden Gilbert Tiri, namens de Geschied- en Heemkundige Kring Heusden, en Giel Hendriks, namens Heemkunde Limburg, nog een afscheidstoespraak, waarin de veelzijdige verdiensten van Fons Claes in een sfeer van grote waardering en dankbaarheid werden geprezen. De kerkelijke plechtigheid werd besloten met het lied “Het Dorp” van Wim Sonneveld (1917-1974), een bijzonder toepasselijke tekst op het leven, de horizon en de betrachtingen van Fons Claes. De goede en trouwe vriend, die ik veertig jaar tot mijn relatiekring mocht tellen, moge thans rusten in vrede. Wij houden zijn nagedachtenis met veel respect en erkentelijkheid, maar vooral met vele mooie herinneringen in ere²⁷.

Jan Gerits
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

²⁵ De Geschied- en Heemkundige Kring van Heusden viert zijn 25 jaar, in: Heemkunde Limburg, 1998, nr. 2, blz. 15, ill.

²⁶ Heemkundig werk van Fons Claes bekroond met cultuurprijs, in: Heemkunde Limburg, 2000, nr. 4, blz. 6, ill.

²⁷ Inmiddels verscheen een “in memoriam”-artikel van J. GERITS, Denkend aan Alfons Claes (1931-2010), verzamelaar van “devotionalia” en publicist, in: Devotionalia, XIX, 2010, nr. 173, blz. 274-277, ill.

Denkend aan dr. Jaak Nyssen (1926-2009), stichter-voorzitter van de “Heemkring Voeren en Omstreken” en veelzijdige publicist

Laattijdig vernamen we het overlijden van de 83-jarige heemkundige auteur dr. Jaak Nyssen, de gangmaker van de heembeweging in de zes dorpen van de Voerstreek¹. De geschiedenis van de georganiseerde heemkundige werking in dat gebied is van vrij recente datum. Na de stichting van het “Verbond voor Heemkunde” (Brussel, 19 september 1941), toen met wetenschappelijke consultants en gemotiveerde plaatselijke correspondenten werd gewerkt, vonden men in de dorpen van de Voerstreek geen lokale medewerkers om de heemkundige werking te starten, verder uit te bouwen en blijvend te vertegenwoordigen². In de naoorlogse periode wijzigde die situatie, dank zij de niet aflatende inzet van Jaak Nyssen, die dan ook als pionier van de heemkundige werking in de Voerstreek mag beschouwd worden. Hij was al kort na de oorlog in contact was gekomen met dr. J. Belonje en pas-toor dr. H. Veltmans en had de invloed van die twee prominente figuren ondergaan. Ook was hij later een persoonlijke

vriend van dr. Jozef Weyns (1913-1974). Hij toonde toen al een grote belangstelling voor de werking van het “Verbond voor Heemkunde”. Ze ontmoetten elkaar geregeld, omdat de conservator van het Openluchtmuseum van Bokrijk toen druk werkte aan de verwezenlijking van een afdeling, gewijd aan de Voerstreek, als een eigen landelijk cultuurlandschap. Bij de prospectie van dat gebied van Overmaas was Jaak Nyssen nauw betrokken. Alleen de 18de-eeuwse vakwerkboerderij uit Sint-Martens-Voeren kwam er tot stand³. Dank zij de vriendschapsrelatie met dr. Jozef Weyns kwam hij tot de redactionele medewerking aan het tijdschrift “*Ons Heem*”. De contacten, die hij toen met de Verbondsvoorzitter had, waren mogelijk de aanleiding om later over te gaan tot de georganiseerde heemkundige werking in de zes Voerdorpen. Jaak Nyssen was immers een man die zeer heemverbonden leefde en zowel historisch als volkskundig erg door zijn streek geboeid was.

Familiale achtergrond en beroepsleven

Jacques Hubert Ghislain Nyssen (Nijssen) werd geboren te Hendrik-Kapelle, een landbouwdorp in het Land van Herve, op 30 september 1926, als enig kind van Gilles Nyssen (Vijlen-Vaals, 7 mei 1891- Maastricht, 28 augustus 1965) en Maria Roemers (Sint-Martens-Voeren, 18 juli 1892-Schilberg-Voeren, 15 april 1982). Zijn voorouders, die landbouwers waren, verhuisden omstreeks 1835 vanuit de Platdietse streek naar Nederlands Limburg, waar ze op verschillende plaatsen gehuisvest waren. In 1910 had het gezin van de ouders van Jaak Nyssen zich gevestigd op De Plank, een grensgehucht van Voeren. De familienaam wordt op verschillende wijze geschreven. Jaak gebruikte geruime tijd de naam Nyssen, die hij later wijzigde in Nijssen⁴. Het landbouwersgezin Nyssen-Roemers verhuisde van Hendrik-Kapelle naar de Voerstreek, waar Jaak in verschillende scholen het lager onderwijs genoot. De

¹ Over dr. J. Nyssen kan men lezen: J. WEYNS, *Nyssen, Jaak*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. II, Tielt, 1972, blz. 1074; J. CAJOT, *Nijssen, Jaak*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. II, Tielt, 1998, p. 2210; *In memoriam Jaak Nijssen*, in: *Limburgs Schutterstijdschrift*, XXI, 2009, nr. 85 (december), blz. 45. Met dank aan mevr. Elza Nyssen-Vandenabeele, die heel wat aanvullende informatie bezorgde.

² De lijst van de toenmalige correspondenten (1941-1944) verscheen in: *Heemkunde*, I, 1942, blz. 10, 22, 38 en 50; II, 1943, blz. 68, 76, 83-84, 88-90, 98-99 en 104-105; III, 1944, blz. 122-124, 128-132 en 137-139.

³ Vgl. J. WEYNS en J. NYSSSEN, *Het boerenhuis uit de Voerstreek in het Vlaams Openluchtmuseum te Bokrijk. (Bokrijkse Berichten, nr. 12). Bokrijk, 1972*. Na het overlijden van dr. Jozef Weyns, eerste conservator, die de wetenschappelijke grondslagen van het Openluchtmuseum legde, werd de afdeling van de Voerstreek uit gebrek aan interesse niet meer verder uitgebouwd. In de museumhandleiding *Provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk. Gids* (Brussel-Tielt, 1989) van Mark Laenen is geen sprake meer van de Voerstreek. De langgevelboerderij van Sint-Martens-Voeren wordt er gewoon als aanhangsel ingedeeld bij: *Het vruchtbaar Heuvelland: Limburgs Haspengouw en het Maasland*.

⁴ Uit een brief, uitgaande van de gemeentesecretaris van Vaals (Ned.), blijkt dat Jan Gerard Hubert Nijssen (Wittem, 24 september 1853-Vaals, 10 mei 1903), gehuwd met Maria Anna Hubertina Schijns (geb. Gemmenich, 8 juni 1855), wel degelijk met de familienaam “Nijssen” geboekt staat. Van 1899 tot 1903 was hij gemeenteraadslid in Vaals. De weduwe Nijssen-Schijns verhuisde op 12 april 1910 naar Sint-Martens-Voeren.

eerste drie klassen volgde hij in het internaat bij de zusters van de H.H. Harten (Picpussen) in Tongeren. Daarna liep hij lagere school op De Plank, in Aubel en in Sint-Martens-Voeren. In 1938 volgde hij als intern de 6de Grieks-Latijnse klas aan het Collège Royal te Herve, een onderwijsinstelling die door de boeren in het Land van Herve als degelijk en sjiek werd beschouwd, zodat ze hun zonen er graag naar toe zonden voor hun middelbare studies. Vanwege het Franstalig onderwijs had Jaak Nyssen het er niet gemakkelijk. Na de mobilisatie (1939), toen het oorlogsgevaar dreigde, besloten zijn ouders dat hij het 8ste leerjaar in Teuven zou volgen. Daarna bleef hij een jaar thuis om te helpen op de boerderij. Van 1941 tot 1946 was Jaak Nyssen, op aandringen van pastoor Veltmans, als humaniorastudent ingeschreven aan het O.-L.-Vrouwcollege te Tongeren, waar hij goede resultaten behaalde. Na het middelbaar onderwijs koos hij voor een opleiding in de diergeneeskunde. De eerste twee kandidaturen volgde hij in 1946-1949 aan de K.U.Leuven. Daarna zette hij zijn studies verder aan de R.U.Gent, waar hij de 3de kandidatuur en de drie doctoraten aan de veeartsenijschool voltooide. Na zijn universitaire vorming volbracht hij gedurende achttien maanden zijn militaire dienstplicht, voornamelijk in Duitsland. In de periode 1955-1968 fungeerde hij als zelfstandige dierenarts, hoewel hij de laatste vier jaren ook geregeld voor voederfirma's werkte. Inmiddels was Jaak Nyssen op 28 juli 1956 in Deurne gehuwd met Elza Vandenabeele (geb. Deurne-Antwerpen, 14 mei 1931), licentiaat aardrijkskunde (R.U.Gent). Uit hun huwelijk werden zeven kinderen geboren, vijf zonen en twee dochters: Jan, Bart, Piet, Koen, Liesbet, Rik en Mieke. Na een twaalfjarige plattelandspraktijk als dierenarts studeerde Jaak Nyssen wetenschappelijke computertoepassingen. Hij genoot die opleiding aan het Limburgs Universitair Centrum. In 1981 publiceerde hij zijn eindverhandeling als Master in de wetenschappelijke com-

putertoepassingen⁵. Van 1968 tot 1986 was hij als biostatisticus werkzaam in de "Medizinische Forschung", in de chemische bedrijven Grünenthal (Stolberg) en Madaus (Keulen) in Duitsland. In de periode 1971-1978 publiceerde hij in samenwerking met verschillende collega's elf studies, die verband hielden met zijn wetenschappelijk onderzoek. In 1986 ging hij met pensioen. Toen brak een tijd aan dat hij zich volop aan heemkundig onderzoek en veldwerk kon wijden.

Groeiende volkskundige belangstelling

Jaak Nyssen was zijn ganse leven geboeid door de plaatselijke geschiedenis en de volkskundige gebruiken. Zoals bovengemeld ondervond hij als student een opmerkelijke invloed in die richting vanwege mr. dr. Jan Belonje (Alkmaar, 1899 – 1996) en dr. Hendrik Veltmans (Mopertingen, 1866 – 's-Gravenvoeren, 1954), de toenmalige pastoor van Sint-Martens-Voeren (1920-1948). Op latere leeftijd erkende Jaak Nyssen dat hij "een product was van Belonje en Veltmans". Dr. Jan Belonje, die als militair vanuit Maastricht Limburg had leren kennen, werkte in die tijd aan een grondige inventaris van de grafschriften als monumentale bronnen voor genealogisch en heraldisch onderzoek. In 1961 publiceerde hij de resultaten van zijn jarenlang en uitgebreid onderzoek: "*Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Limburg met een supplement betreffende de Belgische en Duitse grensgebieden*"⁶. De Nederlandse historicus en genealoog uit Alkmaar, die voor de verplaatsingen in verband met zijn onderzoek op het openbaar vervoer was aangewezen, deed wel eens een beroep op deskundige plaatselijke medewerkers. Voor de Voerstreek

richtte hij zich tot pastoor Veltmans, die student Jaak Nyssen bereid vond om de gewenste aantekeningen te maken. Dat gebeurde in de periode 1946-1947. In de inleiding tot zijn boek dankte dr. Jan Belonje trouwens zijn ijverige medewerker uit Sint-Martens-Voeren: "*Dr. J.H.G. Nijssen...de bewezen vriendschap zal ik niet vergeten!*"⁷. Dank zij pastoor Hendrik Veltmans, die veel belangstelling toonde voor de geschiedenis van de Voerstreek, en vooral dank zij de contacten met dr. Jan Belonje ontdekte ook Jaak Nyssen de documentaire rijkdom van de grafkruisen, waaraan hij later diverse publicaties zou wijden. Zijn relaties met dr. Jozef Weyns wekten bij hem een actieve belangstelling voor de vakwerkgebouwen, waarvan de Voerstreek nog heel wat typische voorbeelden bezit. Zo werd dr. Jaak Nyssen geleidelijk vertrouwd met twee belangrijke volkskundige aspecten van de Voerstreek, die hij later als een gezaghebbende auteur verder zou bestuderen. Die volkskundige belangstelling bracht hij later op talrijke vlakken tot uiting.

Zijn rol in de Schutterij Sint-Martinus te Sint-Martens-Voeren

Jaak Nyssen leefde heemverbonden. Dat kwam treffend tot uiting in zijn ruim 50-jarig lidmaatschap van de Schutterij Sint-Martinus, de oudste vereniging van Sint-Martens-Voeren.

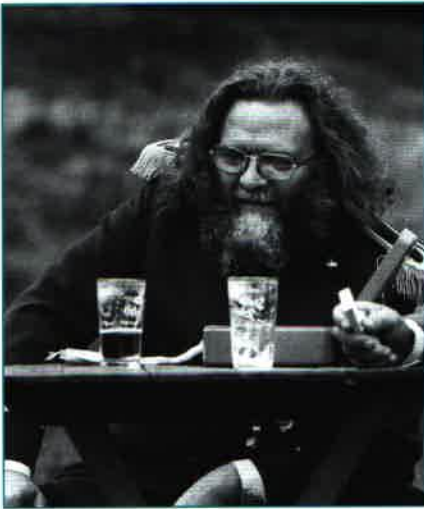
Toen de schutterij na de oorlog, in 1945, haar activiteiten kon hernemen werd hij onmiddellijk lid. Vanaf omstreeks 1963 trad er op als raadgever, later ook als bestuurslid en als schutter. Hij onderscheidde zich als een deskundige voorstander van het behoud van de gebruiken, die traditioneel met het schuttersleven en het gildenwezen verbonden zijn. Ook pleitte hij voor de in-

(5) J. NYSSSEN, *Farmakokinetische parameterbepaling, een eksperiment. Eindverhandeling Master in wetenschappelijke computertoepassingen*, Diepenbeek, 1981, 138 blz.

(6) J. BELONJE, *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit kerken der provincie Limburg met een supplement betreffende de Belgische en Duitse grensgebieden*, in: *Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg*, XCVI-XCVII, 1960-1961, blz. 1-523, ill. De tekst verscheen tevens in boekvorm (Maastricht, 1961, 523 blz., ill.). Over dr. Jan Belonje kan men lezen: M. LUKEN, *Mr. Dr. Johan Belonje 1899-1996*, in: *Hollands Noorderkwartier*, XI, 1996, nr. 3, blz. 31; J. NYSSSEN, *Jan Belonje overleden*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 19, blz. 3-5.

(7) J. BELONJE, *a.w.*, blz. 8.

Jaak Nyssen in schuttersuniform aan de inkomtafel van een schuttersfeest te Sint-Martens-Voeren. Foto: Guido Sweron.

standhouding van het “kamerschieten”, een volkskundig gebruik bij feestelijke gelegenheden. In de schutterij was Jaak een bekend figuur. Tussen vrienden kon hij ook werkelijk genieten van de leuke schuttersmomenten. Bovendien was hij als geen ander vertrouwd met het historisch verleden van de vereniging: hij kende haar aloude gebruiken en was zich terdege bewust van de eeuwenoude schutterstraditie. Thuis bewaarde hij o.a. vroegere uniformen als waardevolle gildenschatten. Vanaf 1957 nam Jaak nagenoeg jaarlijks deel aan de vogelschieting op Pinkstermaandag, later op Pinksterzondag, waarbij telkens de koning voor het lopende jaar wordt aangeduid. Hij was trouwens een ervaren schutter, want viermaal droeg hij het koningszilver. De eerste keer schoot hij de houten vogel af in 1963. Voor hem was het een gunstig voorteken, want op 1 september van dat jaar gingen de zes Voerdorpen deel uitmaken van de provincie Limburg. Ook in 1969, 1976 en 1980 behaalde hij de koningstitel. Samen met zijn echtgenote Elza Vandabeele vormde Jaak Nyssen in 1969 het eerste echte koningspaar van de Schutterij Sint-Martinus. Uiteraard stimuleerde hij ook zijn kinderen en later zijn kleinkinderen om deel uit te maken

van de schuttersvereniging, de drumband, de blazersgroep of het bestuur. Hij was een trouw en gemotiveerd lid. Als het enigszins mogelijk was, marcheerde hij mee in de optochten van de schutterij, in processies, schuttersfeesten en andere gelegenheden. Vooral tijdens de verbroederingsactiviteiten, waarbij andere schutterijen in het eigen kerkdorp werden ontvangen, kon men op de actieve inzet van Jaak Nyssen rekenen. Dan was niets hem te veel. Omwille van zijn gezondheidsproblemen en leeftijd moest hij de jongste tijd geregeld verstek laten gaan, maar het schutterleven bleef hem steeds boeien. Toen hij van verdere deelname aan schietwedstrijden en optochten moest afzien, stelde hij zijn uniform spontaan ter beschikking van een jongere schutter, met de uitdrukkelijke wens dat hij lid moest blijven van de vereniging. Jaak Nyssen was een rasechte schutter, die altijd zeer begaan was met het wel en wee van de Schutterij Sint-Martinus in zijn dorp⁸.

Stichting van de “Heemkring Voeren en Omstreken”

Vanuit zijn contacten met dr. Jozef Weyns en met het “Verbond voor Heemkunde”, dat in Vlaanderen opgang maakte, groeide bij Jaak Nyssen het besef dat de stichting van een heemkundige vereniging ook in de Voerstreek bijzonder welkom was, niet alleen op het vlak van de heemstudie, maar ook op het gebied van de heemschut. Zijn gemotiveerde visie lag dan ook aan de basis van de “Heemkring Voeren en Omstreken”, waarvan hij medestichter en heel wat jaren voorzitter was. De heemkundige vereniging werd op 6 december 1988 officieel opgericht. Sedert 1990 verzorgt

de kring de uitgave van het tijdschrift “D’r Koeënwoof”, waarvan Jaak Nyssen de hoofdredacteur was en waarin hij talrijke, meestal korte heemkundige bijdragen liet verschijnen: kostbare bouwstenen voor verder onderzoek. De heemkring werd op 16 januari 2003 versmolten met de vroegere “milieugroep”, omdat de bestuursleden van beide verenigingen nagenoeg dezelfde waren. De nieuwe vereniging heet sedertdien: “Heem en Natuur Voeren”. Jaak Nyssen fungeerde enkele jaren als penningmeester. Nagenoeg twintig jaar zette hij zich met enthousiasme en veelzijdige deskundigheid in voor de groei en de bloei van de vereniging, die hij diep in zijn hart droeg.

Grafkruisen

Aan zijn samenwerking met dr. J. Belonje hield Jaak Nyssen een opmerkelijke belangstelling over voor veld- en grafkruisen. Vanaf het midden van de jaren '50 begon hij over dat onderwerp te publiceren. Het werd een onderzoeksterrein dat zijn hele leven zou vullen. De eerste belangrijke publicatie, die hij er aan wijdde, hield verband met de veldkruisen in het Land van Overmaas⁹. In 1960 publiceerde hij in “*Ons Heem*” een belangrijk artikel over graf- en veldkruisen, waarvoor dr. J. Weyns talrijke pentekeningen maakte¹⁰. Voor het tijdschrift “*De Bronk*” schreef Jaak Nyssen in 1962 nogmaals een bijdrage over kapellen en veldkruisen in Overmaas¹¹. Inmiddels zette hij zijn zoektocht naar natuurstenen kruisen onverminderd verder. De resultaten van zijn onderzoek liet hij geregeld verschijnen in diverse tijdschriften en gelegheidsuitgaven¹². Samen met J.P. Lensen wijdde hij eveneens een uitvoerige pu-

8) In memoriam Jaak Nijssen, in: *Limburgs Schutterstijdschrift*, XXI, 2009, nr. 85 (december), blz. 45, ill.

(9) J. NYSSSEN, *Overmase veldkruisen*, in: *De Band*, 1957, nr.5, blz. 8-11; nr. 6, blz. 4-7.

(10) J. NYSSSEN, *Oude stenen graf- en veldkruisen*, in: *Ons Heem*, XV, 1960, blz. 41-48 (met talrijke pentekeningen van dr. J. Weyns). Het artikel verscheen ook in Duitse en Engelse vertaling.

(11) J. NYSSSEN, *Kapellen en veldkruisen in Overmaas*, in: *De Bronk*, IX, 1962, blz. 16-19.

(12) J. NYSSSEN, *Een oud kruis en een opschrift te Remersdaal*, in: *Heem*, 1960, nr. 1, blz. 15-17; ID., *Oude kruisen. Staat er ook achter op de grafkruisen iets ? in: Heem*, 1966, nr. 4, blz. 12-20; ID., *Vijf verwante gotische grafkruisjes*, in: *Overmaas Jaarboek*, 1971, blz. 50-60; J. NYSSSEN en E. VANDENABEELE, *Grafsteen ontdekt*, in: *Voersprokkels*, XII, 1981, nr. 2, blz. 33-35; J. NYSSSEN, *De oudste stenen grafkruisen van het Maasland*, in: *Liber amicorum prof. dr. Jozef Van Haver*, Brussel, 1991, blz. 263-273; ID., *De oudste stenen grafkruisen van het Maasland (aanvulling)*, in: *Volkskunde*, XCI, 1991, blz. 243-245; ID., *Het dorpskruis van Moelingen beschadigd*, in: *D’r Koeënwoof*, 1995, nr. 10, blz. 16; ID., *Een kruis komt terug, een kruis gaat*, in: *D’r Koeënwoof*, 1996, nr. 12, blz. 15; ID., *Wegkruis Schoppem*, in: *D’r Koeënwoof*, 1999, nr. 19, blz. 24.

blicatie aan de wegkruisen, beeldzuilen en kapellen in de streek van Wezet¹³. De belangstelling voor het stenen funeraire erfgoed bleef niet alleen beperkt tot eigen streek en land, maar kreeg ook een buitenlands verlengstuk, dat zich voornamelijk beperkte tot de Benelux. Al vroegtijdig publiceerde hij ook een artikel over de hoge stenen kruisen in Bretagne¹⁴. Jaak Nyssen werd overigens sterk geboeid door de stenen veld- en grafkruisen in de ons omringende land-

Jaak Nyssen was een deskundige kruisenspecialist. Foto: Guido Sweron.

streken. Die vondsten bracht hij meestal in verband met stenen kruisen in eigen land, want hij was voortdurend op zoek naar overeenkomsten en varianten. Zijn bevindingen maakte hij hoofdzakelijk bekend op internationale congressen, waar hij meestal een lezing hield, namelijk in Bayonne (Frankrijk)¹⁵, Carcassonne (Frankrijk)¹⁶, Linz (Oostenrijk)¹⁷, Navarra (Spanje)¹⁸, Elze (Duitsland)¹⁹ en Tepla (Tsjecho-Slowakije)²⁰. Vooral op de congressen van het "Arbeitstreffen der Arbeitsgemeinschaft Denkmalforschung" (A.G.D.), die afwisselend in verschillende steden plaatsvonden, en op de tweejaarlijkse samenkomsten van de "Arbeitskreis für Klein- und Flurdenkmalpflege" (Duits en Oostenrijks) was hij een graag geziene gast. Ook maakte Jaak Nyssen enkele bijzondere stenen kruisen in België bekend in het buitenland, o.a. een zoenkruis van 1643 uit Groot-Gelmen, waarvan ook de zoenacte bewaard bleef²¹. Het onderzoek met betrekking tot het kruisenpatrimonium bracht hem ook in contact met de gietijzeren grafkruisen. Voor de brochure "Grondstof, stof tot nadenken - Metaal" voor de Open Monumentendag van 2001 schreef hij bijdragen over gietijzer op het kerkhof en over de Tongerse gieterij Brialmont, die grafkruisen fabriceerde²². Het onderzoek van de ijzeren grafkruisen leverde bovendien enkele historische en volkskundige belangrijke bijdragen op²³. Dank zij het voortgezet gron-

dig veldwerk, dat de wetenschappelijke werkwijze van Jaak Nyssen kenmerkte, was hij uitgegroeid tot een eminente kenner van het kruisenpatrimonium en zijn cultuurhistorische, volkskundige en religieuze betekenis.

Molens

Bij het doornemen van de uitgebreide bibliografie van Jaak Nyssen valt het op dat hij ook geboeid was door de molens, als technische realisaties uit de pre-industriële tijd. De vroegste publicaties in dat verband publiceerde hij in het tijdschrift "Ons Heem", omdat de redactie in 1957 een thematisch "Molennummer" had uitgegeven, dat heel wat belangstelling genoot²⁴. Hij werkte niet mee aan dat nummer, maar schreef in 1958-1961 enkele korte artikels. Ze werden opgenomen in de rubriek "Molenberichten", die vanaf 1957 geregeld in het tijdschrift verscheen²⁵. In 1964 schreef hij voor het tijdschrift "Heem" een bijdrage over de vier watermolens op de Voer²⁶. Samen met zijn echtgenote Elza Vandabeele hernam Jaak Nyssen in 1975 dat onderwerp²⁷, breidde het in 1978 uit tot de mo-

¹³ J.P. LENSEN en J. NYSSSEN, *Croix, Potaies et Chapelles au Pays de Visé. Etude des témoins externes d'art religieux du Doyenné de Visé (Blégny, Dalhem et Visé)*, in: *Société royale archéo-historique de Visé et de sa Région*, Visé, 1989, blz. 177-210.

¹⁴ J. NYSSSEN, *Die hohen Steinkreuze der Bretagne*, in: *Das Steinkreuz. Mitteilungs-Blätter der Deutschen Steinkreuzforschung*, XXII, 1966, nr. 1-2, blz. 21-22.

¹⁵ J. NYSSSEN, *Les discoïdales et leurs alternatives dans le nord-ouest du continent*, in: *Hil Harriak*, Bayonne, 1984, blz. 347-360.

¹⁶ J. NYSSSEN, *Fehlen Scheibenkreuze sowie Rad- und Ringkreuze zwischen Ems und Seine ? in: Signalisations de Sépultures et Stèles Discoïdales V-XIX siècles. Actes des Journées de Carcassonne*, Carcassonne, 1990, blz. 13-29.

¹⁷ J. NYSSSEN, *Die Anfänge der steinernen Grabkreuze des Maaslandes*, in: *Internationale Tagung für Klein- und Flurdenkmalforschung, St. Magdalena, Linz, Austria, 28-31 May 1992*, Linz, 1992.

¹⁸ J. NYSSSEN, *Un monumento casi-discoideo en Matrique (Maastricht), Países Bajos*, in: *Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra*, LXVI, 1996, blz. 315-326.

¹⁹ J. NYSSSEN, *Maasländische Kleindenkmäler zu Internetzeiten*, in: *Arbeitstreffen der AGD Arbeitsgemeinschaft Denkmalforschung in Niedersachsen, Elze (D.)*, 21 September 1996, 1996, blz. 1-8.

²⁰ J. NYSSSEN, *Fasen und Nasen an alten steinernen Kreuzen im Lande der Maas*, in: *Arbeitstreffen der AGD Arbeitsgemeinschaft Denkmalforschung, Tepla (CZ)*, 30 April-3 May 1998, 1998.

²¹ J. NYSSSEN, *Groot-Gelmen (Fürstbistum Lüttich / Grafschaft Loon), ein Sühnekreuz samt Sühnevertrag (1643) erhalten*, in: *Beiträge zur Flur- und Kleindenkmalforschung in der Oberpfalz*, 2001, blz. 161-174.

²² J. NYSSSEN, *Gietijzer op het kerkhof*, in: *Grondstof, stof tot nadenken - Metaal*, Open-Monumentendag, 2001, blz. 59; ID., *Brialmont grafkruisen*, in: *Grondstof, stof tot nadenken - Metaal*, Open-Monumentendag, 2001, blz. 20-21. Hij schreef ook een artikel over de ijzeren kruisen in de Voerstreek: J. NYSSSEN, *Ijzeren kruisen op de Voerense route van de Open-Monumentendag*, Open-Monumentendag, 2001, blz. 1-4.

²³ J. NYSSSEN, *Deutsche und Belgisch-Französische Typen guszeiserner Grabkreuze*, in: *Im Göhlthal*, nr. 23, 1978, blz. 1-78; ID., *Gietijzeren grafkruisen te Tongeren*, in: *Het oude Land van Loon*, XXXIV, 1979, blz. 309-325; ID., *Gietijzeren graf- en veldkruisen*, in: *D'r Koeënwoof*, 1993, nr. 8, blz. 25-26 (bespreking van: "La fonte en Wallonie. Les croix de nos Aïeux")

²⁴ *Ons Heem*, XI, 1953-1957, nr.6: Speciaal Molennummer.

²⁵ J. NYSSSEN, *Verplaatsen van het molenrad*, in: *Ons Heem*, XIII, 1958-1959, blz. 38; ID., *Molenrecht te St.-Martens-Voeren*, in: *Ons Heem*, XIII, 1958-1959, blz. 92; ID., *Molenaarshanden*, in: *Ons Heem*, XV, 1960-1961, blz. 16-17; ID., *Ook een lager*, in: *Ons Heem*, XV, 1960-1961, blz. 18; ID., *Papier- en kopermolens op de Voer*, in: *Ons Heem*, XV, 1960-1961, blz. 121.

²⁶ J. NYSSSEN, *Molens op de Voer. Te Sint-Marten waren er vier*, in: *Heem*, 1963, nr. 4, blz. 7-10.

²⁷ J. NYSSSEN en E. VANDENABEELE, *Molens op de Voer*, in: *Voersprokkels*, VI, 1975, nr. 2, blz. 27-33.

lens op de Gulp²⁸ en vervolgens tot alle molens in de Voerstreek en omliggende²⁹. Ze schreven eveneens een afzonderlijk artikel over de molen van Moelingen³⁰. Jaak Nyssen had een bijzondere belangstelling voor de papiermolens in de Voerstreek en de plaatselijke papierproductie, waarover tot dan toe weinig was gekend³¹. In zijn laatste publicatie, die hij aan de Voerense molens wijdde, belichtte hij voornamelijk de industriële bedrijvigheid in Teuven (1658-1673), die verband hield met papier en koper³².

Heemtaal en Plaatsnamen

De heemverbondenheid van Jaak Nyssen kwam sprekend tot uiting in zijn belangstelling voor de orale rijkdom van de heemtaal en voor het taalkundig erfgoed, dat in de toponiemen ligt weerspiegeld. Zijn vroegste publicaties houden verband met spreekwoorden en gezegden in Sint-Martens-Voeren. Zij verschenen in twee afleveringen in het tijdschrift "De

Band"³³. Omstreeks dezelfde tijd werkte hij ook aan een studie van de plaatsnamen in eigen dorp. De resultaten van zijn toponymisch onderzoek liet hij verschijnen in het tijdschrift "Heem"³⁴. Van bijzondere betekenis en documentaire waarde is zijn werk "Voerense Percelen" (1992), dat in handschrift bewaard bleef. Uiteraard toonde Jaak Nyssen ook belangstelling voor het dialect, de heemtaal van zijn dorp en streek³⁵. In dat verband wijdde hij artikels aan de "preciesheid" van die omgangstaal³⁶, aan taalnivellering³⁷ en aan de spelling van het Limburgs³⁸. Ook het taalgebruik in de andere dorpen van de Voerstreek, zoals in 's-Gravenvoeren, had zijn aandacht³⁹. Het dialectgebruik van pastoor D'Affmay was eveneens het onderwerp voor een korte bijdrage⁴⁰. Ook de taalproblemen, waarmee de Voerstreek af te rekenen had, lieten hem als overtuigde heemverbonden Vlaming niet onbetuigd⁴¹.

Geschiedenis van de Voerstreek

Uit de publicaties van dr. Jaak Nyssen blijkt overvloedig dat hij innig met Sint-Martens-Voeren verbonden leefde. Hij verdiepte zich in de archeologie⁴², bestudeerde de plaatselijke geschiedenis en volgde de sociaal-culturele actualiteit op de voet. Behalve de publicaties over veld- en grafkruisen, plaatsnamen en molens, waarover hij meer uitvoerige bijdragen schreef, waren zijn artikels veeleer beknopt. Wellicht waren ze bedoeld als bouwstenen voor verder onderzoek. Voor het "Voerstreeknummer", dat in 1964 door de V.T.B.-V.A.B. werd uitgegeven schreef Jaak Nyssen een historisch overzicht van de Voerstreek⁴³. Uiteraard wijdde hij in dat nummer eveneens een artikel aan de flamingante pastoor Hendrik Veltmans, voor wie hij zijn ganse leven een bijzondere waardering had⁴⁴. Ook andere Vlaamsgezinde voormannen uit de Voerstreek, zoals Jozef Langohr (Montzen, 1873-Antwerpen, 1950) en Jozef Franssens (Kermt, 1899-Halle 1973), werden door Jaak Nyssen met een herdenkingsartikel bedacht⁴⁵. In zijn historisch werk treft men enkele onderwerpen aan, die zijn speciale aandacht hadden, zoals de geschiedenis van de spoorweg Tongeren-Aken, door

²⁸ J. NYSSSEN en E. VANDENABEELE, *Molens op de Gulp*, in: *Voersprokkels*, IX, 1978, nr. 2, blz. 28-35.

²⁹ J. NYSSSEN en E. VANDENABEELE, *Molenboekje Voerstreek en omliggende*, VVV Voerstreek en Opbouwwerk Voeren, 1983, 24 blz. De tweede herwerkte uitgave verscheen in 1991.

³⁰ J. NYSSSEN en E. VANDENABEELE, *De molen van Moelingen*, in: *Voersprokkels*, XII, 1981, nr. 1, blz. 8.

³¹ J. NYSSSEN, *Het einde van de Schoppemer papierindustrie (16e-18e eeuw)*, in: *Voersprokkels*, X, 1979, nr. 2, blz. 6-7; ID., *Die Papiermühlen im Maastricht-Aachener Raum (ca. 1570/1640), ins besondere im Schoppem ('s-Gravenvoeren)*, IPH Yearbook, vol. VIII, 1990, blz. 96-116; ID., *Voerens papier*, in: *D'r Koeënwoof*, 1991, nr. 4, blz. 15-17.

³² J. NYSSSEN, *Voerense molens. Industrie in Teuven, 1658-1673: koper, papier*, in: *D'r Koeënwoof*, 1993, nr. 9, blz. 33-46.

³³ J. NYSSSEN, *Spreekwoorden en gezegden uit Sint-Martens-Voeren*, in: *De Band*, 1958, nr. 5, blz. 12-14; 1958, nr. 6, blz. 8-11.

³⁴ Zie o.a.: J. NYSSSEN, *Wäöed*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 18, blz. 20; ID., *Get vör fieël op zuvve veel d'r vaogel – Vogelsjot S'n Maeëte (Sint-Martens-Voeren)*, in: *D'r Koeënwoof*, 2009, nr. 31, blz. 26.

³⁵ J. NYSSSEN, *De plaatsnamen: Vogelzang en Vreuschemen*, in: *Heem*, 1959, nr. 3, blz. 20; ID., *Plaatsnamen van Sint-Martens-Voeren*, in: *Heem*, 1959, nr. 4-5, blz. 5-7; 1959, nr. 6, blz. 9-11; 1960, nr. 1, blz. 13-14; 1960, nr. 2-3, blz. 30-32; 1960, nr. 5-6, blz. 29-33; ID., *Broek, Aldenbroek, Altenbroek, Broek; Langwater; Stashaag*, in: *D'r Koeënwoof*, 1996, nr. 12, blz. 9-11; ID., *Bijdrage tot de toponymie van Sint-Pietersvoeren ca. 1780*, in: *D'r Koeënwoof*, 2007, nr. 29, blz. 6-18; ID., *Inleiding tot een toponiemenkaart van 's-Gravenvoeren uit 1932*, in: *D'r Koeënwoof*, 2008, nr. 30, blz. 32.

³⁶ J. NYSSSEN, *De preciesheid van ons dialect*, in: *Heem*, 1962, nr. 1, blz. 11-15.

³⁷ J. NYSSSEN, *Taalnivellering*, in: *D'r Koeënwoof*, 1993, nr. 8, blz. 13-23.

³⁸ J. NYSSSEN, *Spelling van het Limburgs: zuivere vocalen*, in: *D'r Koeënwoof*, 1998, nr. 17, blz. 16-17.

³⁹ J. NYSSSEN, *Spelling: de diftongen van 's-Gravenvoeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 18, blz. 13.

⁴⁰ J. NYSSSEN, *Het dialect van pastoor D'Affmay*, in: *Heem*, 1959, nr. 2, blz. 5-6.

⁴¹ J. NYSSSEN, *20 jaar later. (Hoe stonden de zaken in de Voerstreek op 1 juli 1962 ?)*, in: *Voersprokkels*, XIII, 1982, blz. 20-22; ID., *De dorpstalen van Voeren*, in: *Veldeke*, LXXIII, 1998, blz. 105-106; ID., *Taalgrenzen in Voeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 18, blz. 17; ID., *Kal good Limburgs*, in: *D'r Koeënwoof*, 2001, nr. 22, blz. 22.

⁴² J. NYSSSEN, *De ondergrond van de kerkheuvel van Sint-Martensvoeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 1990, nr. 3, blz. 34-39; ID., *Bodemvondsten bij de kerk van Moelingen*, in: *D'r Koeënwoof*, 1990, nr. 3, blz. 40-41; ID., *Rendieren gesignaleerd langs Voer en Jeker*, in: *Voersprokkels*, 1991, nr. 43, blz. 34-38; ID., *Een tentoonstelling over onze eigen laatste "Eskimo's"*, in: *D'r Koeënwoof*, 1991, nr. 5, blz. 33-37; ID., *Archeologie: mijn genen ?* in: *D'r Koeënwoof*, 1998, nr. 16, blz. 3-4.

⁴³ J. NYSSSEN, *De Voerstreek, geschiedkundig*, in: *De Autoerist*, XVII, 1964, nr. 12, blz. 560-562. Later schreef hij nog een historische synthese over Moelingen (J. NYSSSEN, *Moelingen tot 1800: heren en tiendeheren*, in: *D'r Koeënwoof*, 1998, nr. 16, blz. 14-17) en over Ottegroven en Ulvend (J. NYSSSEN, *Bijdrage tot de geschiedschrijving van Ottegroven en Ulvend, vooral onder de Imstenrade's*, in: *D'r Koeënwoof*, 2008, nr. 30, blz. 47-60).

⁴⁴ J. NYSSSEN, *Pastoor Veltmans, de Vlaamse strijder uit de Voerstreek*, in: *De Autoerist*, XVII, 1964, nr. 12, blz. 564-566. Later wijdde hij nog artikels aan pastoor Veltmans: J. NYSSSEN, *De flamingant Veltmans*, in: *Voeren Aktueel*, II, 1984, nr. 4, blz. 6-7; ID., *Veltmans, Overmaas en Meertens*, in: *Voeren Aktueel*, IV, 1986, nr. 2, blz. 11.

⁴⁵ J. NYSSSEN, *Jozef Franssens, voorman uit de Vlaamse Beweging in Overmaas*, in: *Voeren Aktueel*, III, 1985, nr. 4, blz. 12-13; ID., *Jozef Langohr (1873-1950), Vlaams voorman in Overmaas*, in: *Voeren Aktueel*, IV, 1986, nr. 3, blz. 13-16.

de Voerstreek⁴⁶, de kapellen en kerken van de Voerdorpen⁴⁷, de littekens in het Voerense landschap⁴⁸ en de plaatselijke impact van de twee Wereldoorlogen. Opmerkelijk was zijn belangstelling voor de oorlogsgebeurtenissen en hun nasleep in de Voerstreek. Tussen 1984 en 2009 schreef hij ruim twintig artikels, waarin de twee Wereldoorlogen aan bod kwamen. Hij leverde niet alleen bijdragen over de Eerste Wereldoorlog in de Voerdorpen⁴⁹, maar besteedde in dat verband ook veel aandacht aan de "elektrische draad" als grensversperring tussen België en Nederland⁵⁰. Ook over de weerslag van de Tweede Wereldoorlog publiceerde Jaak Nyssen verschillende bijdragen⁵¹, waarbij hij interessante aantekeningen maakte over de crash-

plaatsen van militaire vliegtuigen⁵². Om zich een beter beeld te vormen van de plaatselijke toestand, nam hij ook enkele interviews af van bevoorrechte getuigen van het oorlogsgebeuren⁵³. Jaak Nyssen was een veelzijdige auteur. Hij noteerde eveneens volkskundige gebruiken uit de Voerstreek⁵⁴ en toonde belangstelling voor de heraldiek⁵⁵. Bovendien wijdde hij enkele artikels aan de geschiedenis van het onderwijs, waarbij de betekenis van het pensioonaat in 's-Gravenvoeren werd belicht en zelfs de schoolbus naar Tongeren (1961) ter sprake kwam⁵⁶. Jaak Nyssen volgde ook de evolutie van het sociaal-cultureel leven in Voeren op de voet. Hij wees op enkele realisaties⁵⁷ en schreef een historisch overzicht van de plaatselijke chiro, naar aanleiding

van het 50-jarig bestaan van die jeugdvereniging⁵⁸. Hij was ook een man, die met open ogen in zijn streek rondtrok. Daarbij genoot ook de architectuur zijn bijzondere aandacht⁵⁹. Samen met zijn echtgenote Elza, die geologisch erg geïnteresseerd is, trachtte hij meer te weten over de gebruikte bouwmaterialen voornamelijk in de kerkelijke gebouwen⁶⁰. Jaak Nyssen wijdde ook korte bijdragen aan enkele belangrijke periodes uit het historisch verleden van de Voerstreek, o.a. de Boerenkrijg⁶¹ en de schoolstrijd van 1879-1884⁶². Een interessant initiatief waren zijn artikels, die de lezers uitnodigden om mee te werken aan het geschiedkundig onderzoek betreffende de Voerstreek⁶³. Tenslotte dient nog te worden vermeld dat Jaak

⁴⁶ J. NYSSSEN, *De spoorlijn Tongeren-Aken in oorlogstijd aangelegd*, Voeren, 1985, 106 blz., ill.

⁴⁷ J. NYSSSEN, *De kerk van Sint-Pieters-Voeren*, in: *De Band*, 1957, nr. 2, blz. 4-7; ID., *De Sint-Annakapel van Sint-Pieters-Voeren*, in: *De Band*, 1958, nr. 1, blz. 6-8; J.N[YSSEN] en G.S[WERON], *De kerk van Moelingen*, in: *Voersprokkels*, IV, 1973, nr. 1, blz. 13-18; ID., 's-Gravenvoeren: 900 jaar kerk, in: *Voeren Aktueel*, I, 1983, nr. 5, blz. 22-23; ID., *Historiek van het orgel van Sint-Martensvoeren*, in: *Parochie St. Martinus, Sint-Martens-Voeren, 24-11-1985: plechtige eucharistieviering met inspelen van het (gerestaureerde) orgel*, Sint-Martens-Voeren, 1985, blz. 3-6; [ID.], *De kerk van Moelingen*, in: *D'r Koeënwoof*, 1991, nr. 5, blz. 29-30; [ID.], *De kerk van 's-Gravenvoeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 1991, nr. 5, blz. 31-31; ID., 's-Gravenvoeren, de kerk van de Ursulinen, in: *Open Monumentendag*, 2004, 32 blz.; ID., *De glazeniers Nicolas uit Roermond in de kerk van Moelingen*, in: *D'r Koeënwoof*, 2005, nr. 27, blz. 37.

⁴⁸ J. NYSSSEN, *Schoppem: een oud stuk weg*, in: *Heem*, 1963, nr. 1, blz. 17-22; J. NYSSSEN en E. VANDENABEELE, *Teuven en Veurs: Veewegen en Groene wegen*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 19, blz. 20-23; J. NYSSSEN, *Dorpspoelen*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 19, blz. 23; A. ZEEVAERT en J. NYSSSEN, *Grenzen in het bos tussen Teuven, Remersdaal en St.-Martensvoeren*, Sint-Martens-Voeren, 2000, 8 blz.; J. NYSSSEN, *Grenzen in het bos*, in: *D'r Koeënwoof*, 2000, nr. 20, blz. 14-15; ID., *Reenstenen en bosgrenzen in Sint-Martensvoeren: de Loë*, in: *D'r Koeënwoof*, 2003, nr. 26, blz. 44-49.

⁴⁹ J. NYSSSEN, *70 jaar geleden: begin van de eerste wereldoorlog. Augustus 1914 in de Voerstreek*, in: *Voeren Aktueel*, II, 1984, nr. 4, blz. 23-25; ID., *Voeren in de Eerste Wereldoorlog*, in: *Voersprokkels*, nr. 29, blz. 12-15; ID., *Een molenaar, een potloodfabrikant en vele anderen in 1914-1918*, in: *Voeren Aktueel*, V, 1987, nr. 5, blz. 15-17; ID., *Activisme(WO1)*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 18, blz. 20.

⁵⁰ J. NYSSSEN, *Puzzel mee aan de Voergeschiedenis (electrische draad)*, in: *Voersprokkels*, 1972, nr. 3, blz. 14-15; G. SWERON, E. PEETERS, M. ODEURS en J. NYSSSEN, *De grensversperring van Gemmenich tot de Maas, tijdens de Tweede (=Eerste) Wereldoorlog*, in: *Voersprokkels*, V, 1972, nr. 2, blz. 14-16; J. NYSSSEN, *Herinnering aan de "draad"*, in: *Voeren Aktueel*, VIII, 1990, nr. 1, blz. 12-14; ID., *De electrische draad langs de Belgisch-Nederlandse grens (1915-1918), plaatselijke aspecten*, Thorn, Geschied- en Heemkundige Kring, 2004, 56 blz.

⁵¹ J. NYSSSEN, *40 jaar geleden: De Bevrijding... van Sint-Martens-Voeren*, in: *Voeren Aktueel*, II, 1984, nr. 5, blz. 10-11; M. ROYEN en J. NYSSSEN, *40 jaar geleden: De Bevrijding!* in: *Voeren Aktueel*, II, 1984, nr. 5, blz. 12-13; M. CAILLAU en J. NYSSSEN, *De tijd in België, Nederland en Duitsland op 10 mei 1940*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 19, blz. 16; J. NYSSSEN, *Herdenking September 1944*, in: *D'r Koeënwoof*, 1995, nr. 11, blz. 4-5; R. BOUWERS en J. NYSSSEN, *13 mei 1940 in 's-Gravenvoeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 2001, nr. 22, blz. 10-12; J. NYSSSEN, *Bevrijding 1944*, in: *D'r Koeënwoof*, 2001, nr. 22, blz. 17; ID., *Monument WO2, Moelingen/Berneau*, in: *D'r Koeënwoof*, 2002, nr. 25, blz. 22-23; ID., *Mei 1940 in 's-Gravenvoeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 2002, nr. 25, blz. 24-25; ID., *Vroage en Antwoaed / Bevrijding 1944*, in: *D'r Koeënwoof*, 2008, nr. 30, blz. 18-20; ID., *Nog een in Voeren gesneuvelde Duitser, 12 september 1944*, in: *D'r Koeënwoof*, 2009, nr. 31, blz. 27.

⁵² J. NYSSSEN en M. ROEMANS, *Een Canadees vlieger op De Plank, 28 april 1944*, in: *D'r Koeënwoof*, 2000, nr. 21, blz. 10-11; J. NYSSSEN, *De negende foto van de stuka van Ottegroven (Oettegroven)*, in: *D'r Koeënwoof*, 2000, nr. 21, blz. 20-21; ID., *WO2: twee (?) crashplaatsen, twee (?) neergestorte vliegtuigen*, in: *D'r Koeënwoof*, 2000, nr. 21, blz. 22-25; ID., *Een Duitse reeks foto's*, in: *D'r Koeënwoof*, 2001, nr. 22, blz. 12; ID., *Crash Moelingen Schans*, in: *D'r Koeënwoof*, 2001, nr. 22, blz. 21.

⁵³ J. NYSSSEN, *Sint-Martens-Voeren, een interview met Maria Schillings-Lebeau (over mei 1940)*, in: *Voeren Aktueel*, VIII, 1990, nr. 2, blz. 19-20; ID., *De Plank en Teuven, een interview met Mw. Heusschen-Muytjens*, in: *Voeren Aktueel*, VIII, 1990, nr. 2, blz. 21-22. Zelf tekende hij ook zijn herinneringen op: J. NYSSSEN, *Op Schilberg, mijn herinneringen (1940)*, in: *Voeren Aktueel*, VIII, 1990, nr. 2, blz. 23-24.

⁵⁴ J. NYSSSEN, *Fastoëvend in Sint-Martens-Voeren*, in: *De Band*, 1958, nr. 2, blz. 1-2; ID., *Sint-Tunnis in Teuven*, in: *Voeren Aktueel*, VII, 1989, nr. 4, blz. 25-26; ID., *Limburgse, Herfse kaas*, in: *D'r Koeënwoof*, 1991, nr. 4, blz. 11-13; ID., *Septemberkermis 's-Gravenvoeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 18, blz. 18; ID., *Verven met bier en oker*, in: *D'r Koeënwoof*, 2002, nr. 24, blz. 7.

⁵⁵ J. NYSSSEN, *Het wapen "Daël" en oude dekenzegels te Sint-Martens-Voeren*, in: *Heem*, 1961, nr. 1, blz. 9-11; ID., *Wapen en naam van onze gemeente Voeren*, in: *Kontaktblad*, XIV, 1977, nr. 3; ID., *Verholen de Warrimont-heraldiek op een Aubeler grafkruis rond 1700?* in: *D'r Koeënwoof*, 1996, nr. 13, blz. 10-15.

⁵⁶ J. NYSSSEN, *Een bijna revolutionaire daad in de Voerstreek (over het onderwijs in de Voerstreek en de nieuwe schoolbus naar Tongeren)*, in: *Heem*, 1961, nr. 5-6, blz. 35-38; ID., *Het pensioonaat van Voeren*, in: *Voersprokkels*, VIII, 1977, nr. 2, blz. 25-27; ID., *Voortgezet onderwijs (op het pensioonaat in 's-Gravenvoeren)*, in: *Voersprokkels*, IX, 1978, nr. 2, blz. 16-19.

⁵⁷ J. NYSSSEN, *Het sociocultureel rijkscentrum van de Voerstreek (Het Veltmanshuis)*, in: *Land zonder grenzen*, VI, 1972, nr. 2, blz. 12; ID., *De geschiedenis van het Veltmanshuis*, in: *Kontaktblad*, 1974; ID., *Davidsonswerking in Voeren*, in: *Voeren Aktueel*, II, 1984, nr. 4, blz. 23-25; ID., *Gemeentelijke Culturele Raad Voeren*, in: *Voeren Aktueel*, III, 1985, nr. 1, blz. 14; ID., *Meester Giesen en het kerkmuzikale leven in Sint-Martensvoeren*, in: *D'r Koeënwoof*, 1995, nr. 11, blz. 31-33.

⁵⁸ J. NYSSSEN, *Sint-Martensvoeren 50 jaar Chiro*, Sint-Martens-Voeren, 1991, 148 blz., ill.

⁵⁹ J. NYSSSEN, *Het huis Peeters in Veurs*, in: *Heem*, 1960, nr. 2-3, blz. 34-35; ID., *Achttiende-eeuwse architectuur in Voeren*, in: *Voersprokkels*, XXVIII, 1983, blz. 14-22.

⁶⁰ E. VANDENABEELE en J. NYSSSEN, *Bouwen met vuursteen*, in: *Overmaas Jaarboek*, 1972-1973, blz. 78-82; J. NYSSSEN, *Bakstenen op Broek ('s-Gravenvoeren)*, in: *D'r Koeënwoof*, 2000, nr. 20, blz. 6; E. VANDENABEELE en J. NYSSSEN, *Sint-Martens-Voeren, het metselwerk van de kerktoeren: identificatie van de steenblokken. Excursie LIKONA-geologie*, 2004, 8 blz.

⁶¹ J. NYSSSEN, *Boerenkrijg*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 18, blz. 21.

⁶² J. NYSSSEN, *Schoolstrijd (1879-1884)*, in: *D'r Koeënwoof*, 1999, nr. 18, blz. 23.

⁶³ J. NYSSSEN, *Puzzel mee aan de Voergeschiedenis*, in: *Voersprokkels*, III, 1972, nr. 3, blz. 14-15 en nr. 4, blz. 25-26; IX, 1978, nr. 1, blz. 17-19

Nyssen heel wat biografische bijdragen liet verschijnen om verdienstelijke figuren uit de Voerstreek te herdenken. Wie het geheel van zijn gepubliceerde artikels overschouwt, zal vaststellen dat hij een belangrijke bijdrage leverde tot de historische en volkskundige ontsluiting van de zes Voerdorpen. Jaak Nyssen heeft talrijke kostbare bouwstenen aangereikt, die tot een verdere studie van die boeiende streek kunnen aanzetten.

Een verdienstelijke publicist

Jaak Nyssen onderscheidde zich als een goed geïnspireerde en vruchtbare auteur. De meeste bijdragen van zijn hand zijn niet lang, maar ze zijn in hun veelzijdigheid hoofdzakelijk op de Voerstreek, het heem dat hij liefhad, gericht. Behalve de wetenschappelijke studies, die hij beroepshalve in Duitse vaktijdschriften liet verschijnen en hier niet aan bod komen, heeft Jaak Nyssen voornamelijk gepubliceerd in diverse periodieke uitgaven, die in zijn streek in omloop werden gebracht. Zijn vroegste artikels werden in 1957-1958 opgenomen in het drietalige tijdschrift *"De Band"*, dat vanaf 1959 *"Heem"* werd. Zijn vriend Jozef Franssens was tot 1969 redacteur en beheerder van dat blad. In de periode 1959-1966 genoot het tijdschrift *"Heem"* dan ook dan ook de voorkeur van Jaak Nyssen voor het kenbaar maken van zijn bijdragen. Hij publiceerde eveneens in *"Voersprokkels"*, *"Voeren Aktueel"*, *"Kontaktblad"*, *"De Autotoerist"*, *"Land zonder grenzen"*, *"Im Göhlal"*, *"Overmaas Jaarboek"*, *"Ons Heem"*, *"Het oude Land van Loon"*, *"Veldeke"*, *"De Limburgse Leeuw"* en *"Volkskunde"*⁶⁴. Vanaf 1990 tot 2009 werkte hij hoofdzakelijk mee aan het tijdschrift *"D'r Koeënwoof"*, dat hij als zijn geesteskind beschouwde en waarin hij nagenoeg tachtig bijdragen liet verschijnen. In de biografische bijdrage, die u hier over het leven en de veelzijdige

bedrijvigheid van dr. Jaak Nyssen wordt aangeboden, zijn niet alle publicaties opgenomen, maar werd slechts een thematische keuze gemaakt.

Sociaal-culturele inzet

Van een man, zoals dr. Jaak Nyssen, die zich heemkundig sterk met zijn woonplaats Sint-Martens-Voeren en met de Voerstreek verbonden voelde en daar ook voor uit kwam, lag het voor de hand dat hij zich ook op het sociaal-culturele vlak zou inzetten. Hij had een actief en leidend aandeel in het Vlaamse verenigingsleven in de Voerstreek. Dat kwam niet alleen tot uiting in de redactionele medewerking aan lokale en regionale tijdschriften, maar ook in het lidmaatschap van diverse verenigingen. Hij was medestichter van het actiecomité *"Voerstreek bij Limburg"*. Als zodanig was hij nauw betrokken bij de toewijzing van de zes Voergemeenten aan de provincie Limburg (1 september 1963) en hun oriëntatie op de Nederlandstalige gemeenschap. Daartoe behoorden ook enkele praktische initiatieven, zoals de

oprichting van een regelmatige busverbinding met Tongeren. Vanaf het stichtingsjaar in 1964 tot 1995 fungeerde Jaak Nyssen als voorzitter van het "Algemeen Cultureel Komitee van de Voerstreek" en van de "Culturele Raad van Voeren". Die instelling beheert het Rijkscultureel Centrum "Het Veltmanhuis" in Sint-Martens-Voeren, dat in 1971 werd opgericht. Hij was in 1971-1973 tevens voorzitter van de "Werkgemeenschap Oost-België"(1970-1973), die het behoud en de bescherming van eigen aard en taal in het gebied tussen de Maas en het Groothertogdom Luxemburg organiseerde. Als tijdschrift gaf de vereniging *"Land zonder grenzen"* uit, waaraan Jaak Nyssen enkele keren meewerkte. In al die functies was hij een gemotiveerde verdediger van de sociale en cultuurhistorische eigenheid van de Voerstreek. Nooit was hij lid van een politieke partij en hij aanvaardde ook nooit een politiek mandaat. Wel was hij aangesloten bij "Voerbelangen". Hij onderscheidde zich vooral als een overtuigde en plichtbewuste Vlaming. Als stichter en voorzitter van de "Heemkring Voeren en Omstreken" werkte hij vele jaren actief mee aan die vereniging en leidde hij ook als hoofdredacteur het heemkundig tijdschrift *"D'r Koeënwoof"*⁶⁵. Hij was lid van o.a. de geschied- en oudheidkundige verenigingen "Dat Stedeken Peer"

Jaak Nyssen tijdens een toespraak op de 11 juliviering 1979 te Sint-Martens-Voeren. Foto: Guido Sweron.

⁶⁴ J. NYSSSEN, *Paragodsdiensstige gebruiken in Overmaas-1871*, in: *Volkskunde*, LXII, 1961, blz. 188-192; ID. *Kronen en kransen voor ongehuwden op oude grafkruisen*, in: *Volkskunde*, LXVII, 1966, blz. 178-193, ill.

⁶⁵ Zelf stelde hij het heemkundige tijdschrift voor: J. NYSSSEN, *D'r Koeënwoof*, in: *Voeren Aktueel*, VIII, 1990, nr. 2, blz. 31. Hij schreef eveneens het woord vooraf in: *"D'r Koeënwoof"*, 1990, nr. 1, blz. 1.

en "Im Göhital", van het "Verbond voor Heemkunde" (waarvan hij af en toe de Landdagen bijwoonde) en van de geologische werkgroep "LIKONA". Hij was eveneens lid van het "Algemeen Nederlands Verbond" (A.N.V.). Voor zijn grensoverschrijdend cultureel werk mocht hij in 1993 in Keulen de "Rheinlandtaler", de cultuurprijs van het "Landschaftsverband Rheinland" ontvangen. In 1995 werd Jaak Nyssen bekroond met de "Prijs van de Culturele Raad van Voeren". Jaak Nyssen was ook actief betrokken bij de plaatselijke gidsencursussen en bij het organiseren van de "Open Monumentendagen", waaraan ook zijn echtgenote geregeld haar medewerking verleende.

Gelegenheidsdichter

Een minder bekend aspect uit de bedrijvigheid van Jaak Nyssen als auteur is zijn beoefening van de dichtkunst. Hoewel hij een schrijver van non-fictionliteratuur was, liet hij zich ook door dichtelijke ontboezemingen bekoren. Het schrijven van poëzie kwam vooral tot uiting bij speciale gelegenheden. Hij publiceerde zijn gedichten en ander letterkundig werk onder het pseudoniem Johan Gist. Vooral in het begin van de jaren '60 voelde hij zich geroepen enkele gelegenheidsgedichten te schrijven, maar ook later hield hij zich sporadisch bezig met letterkundig werk. In 1961 publiceerde hij een gedicht in het tijdschrift "*De Peerdekop. Vlaamse Diergeneeskundige Kring Gent*"⁶⁶. In datzelfde jaar liet hij eveneens drie poëtische teksten verschijnen in "*Heem*", o.a. het gelegenheidsgedicht "*Lustrum*" bij de vijfde verjaardag van dat tijdschrift⁶⁷. Zijn laatste literaire geschriften verschenen in "*Land zonder grenzen*"⁶⁸ en in "*Voersprokkels*"⁶⁹. In zijn

gedichten treedt Jaak Nyssen te voorschijn als een man met humor. Enkele poëtische stukken bleven onuitgegeven in handschrift bewaard. Zijn pseudoniem Johan Gist gebruikte hij ook voor het bespreken van een gedicht van zijn vriend, priester Frans Meertens (1910-1996)⁷⁰.

Laatste levensjaren

De laatste vijftien jaren van zijn boordevol menselijk bestaan had Jaak Nyssen geregeld af te rekenen met gezondheidsproblemen. Hij voelde zich vaak ziek en had met ziekenhuisopnames en operaties te maken. In 1997 werd een nieuwe hartklep ingezet en in 2005 deed hij een darminfarct. Tenslotte werd ook nog le-

Dr. Jacques

Hubert Ghislain NYSSSEN

Jaak NIJSSEN

30 september 1926 - 31 oktober 2009

Grafkruisen, munten, drupkes, archieven,
Etza, de bus naar Tongeren, 'de baan',
plat, Schilberg, schutterskoning, 'de draad',
Pastoor Veltmans, volksdans, studie, Gent, Chiro,
de provinciale school, kinderen, congressen,
genealogie, heemkunde, ...

Een leven zó gevuld,
dat het nooit af kon zijn.

Danke voor uw medeleven.

Uitvaartcentrum v Debay, Tongeren (01223 1336)

vensbedreigende kanker vastgesteld. Ondanks die lichamelijke ongemakken bleef hij mentaal zeer actief. Hij koesterde nog één wens, namelijk dat zijn onderzoek en studie over de staande grafmonumenten in natuursteen in West-Europa vóór de Franse Revolutie tijdig af zou zijn. Zijn zoon, Jan Nyssen, nam die taak op zich en goot de studie in een definitieve vorm. Auteur Jaak Nyssen keek tevreden toe en zag dat het goed was⁷¹. Hoewel zijn lichamelijke gezondheid sterk verminderd was, overleed hij toch vrij plots op 31 oktober 2009. De rouwdienst vond plaats op 5 november 2009 in de parochiale Sint-Martinuskerk van Sint-Martens-Voeren. Wij houden de nagedachtenis van de uitzonderlijke man, die dr. Jaak Nyssen was, met veel erkentelijkheid en waardering piëteitsvol in ere.

Jan Gerits
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

⁶⁶ J. GIST, *Gedicht*, in: *De Peerdekop. Vlaamse Diergeneeskundige Kring Gent*, VI, 1961, nr. 4, blz. 25. Later publiceerde hij nog een "*Kort verhaal*" in dat tijdschrift (IX, 1963, nr. 1, blz. 25).

⁶⁷ J. GIST, *Rijmpje*, in: *Heem*, 1961, nr. 5-6, blz. 25; ID., *Lustrum*, in: *Heem*, 1961, nr. 5-6, blz. 34; ID., *Voor W.J., politiker*, in: *Heem*, 1961, nr. 5-6, blz. 47.

⁶⁸ J. GIST, *Voernootjes*, in: *Land zonder grenzen*, VI, 1972, nr. 4, blz. 2.

⁶⁹ J. GIST, *Loodrecht*, in: *Voersprokkels*, 1980, nr. 11, blz. 2.

⁷⁰ J. GIST, *Een gedicht van Frans Meertens*, in: *D'r Koeënwoof*, 1995, nr. 10, blz. 25-26.

⁷¹ J. NYSSSEN (+) en J. NYSSSEN, *Pre-industrial headstones across the continental North Sea Plain*. De publicatie van dat werk volgt.

Vlaamse Limburgers of Limburgse Vlamingen

Het is een zeer actuele discussie: Zijn Limburgers wel Vlamingen? Vanuit het provinciebestuur zijn recent signalen in de wereld gestuurd dat Limburg niet echt bij Vlaanderen hoort en pas later bij België is gekomen. Provinciebestuurders hebben nu eenmaal als taak het provinciegevoel bij de inwoners aan te wakkeren en op dat vlak hebben ze aan de Universiteitslaan in Hasselt een makkelijker opdracht dan hun collega's elders te lande.

Jos van Thienen uit Tessenderlo schreef enkele jaren geleden over de 'Homo Limburgensis' en vanuit de periferie kijkend, stelde hij inderdaad vast: Het Limburggevoel bestaat! Het is een middelpuntvliedende kracht die afneemt naar de grenzen toe, maar het is massaal aanwezig. Nergens vereenzelvigd een provincie zich meer met één krant, die de publieke opinie sterk kneedt en het provinciegevoel nog aanwakkert. Bij een sportuitslag is belangrijker dat de eerste Limburgers 14de en 17de waren dan dat Tom Boonen de koers won. Ook al is Tom van buurgemeente Balen. De ooievaar heeft hem aan de verkeerde kant van de grens afgeleverd en dat is pech voor hem. Vroeger had het Belang een Groot-Limburg gecreëerd en behoorden ook alle buurgemeenten aan de hele buitengrens ertoe. Die tijd is voorbij. Limburg is Limburg. Punt uit!

Daaruit is het zich afzetten tegen andere identiteiten als Vlaming of Belg te verklaren. "Limburgers zijn geen echte Vlamingen; wij hoorden vroeger bij het prinsbisdom Luik," zo wordt geargumenteed. Het provinciebestuur deed pogingen de banden met die stad aan te trekken en kon enkel symbolische signalen afleveren. Echt lukken doet het echter niet. De mayonnaise pakt niet, om modern communautair jargon te gebruiken. Het provinciebestuur trekt de Groot-

Limburgse kaart om in deze tijden van communautaire discussies de Vlaamse boot af te houden. De Vlaamse Volksbeweging (VVB) afdeling Limburg deed als reactie een oproep om een onderzoek in te stellen naar het Vlaams karakter van Limburg vroeger en nu om te bewijzen dat Limburg wel echt Vlaams was en is. We laten al die hedendaagse politieke discussies voor wat ze zijn en zoeken naar het 'nationaliteitsgevoel' van onze voorouders destijds in het graafschap Loon en het prinsbisdom Luik. Dit artikel heeft helemaal niet de pretentie de zaak uit te klaren, alleen slechts een aanzet te geven tot de discussie. Welke bronnen vinden wij hierover? Welke aanduidingen zijn er over het 'Limburggevoel' van destijds? Bestond er een taalstrijd tussen het 'Vlaamse' graafschap Loon en de Franstalige hoofdstad Luik?

Strijd tussen Vlaams Loon en Frans Luik?

Als het over talen gaat, vinden we in de oude documenten haast nooit het woord 'Vlaams' terug, tenzij bedoeld wordt de taal die iemand uit 'de Vlaanders' sprak. Men schreef algemeen 'Nederduits' of gewoon 'Duits' en minder 'Diets' als daarmee het Nederlandstalig dialect uit Loon bedoeld werd. Met Hoogduits werd een Duits dialect bedoeld. Verder was algemeen sprake van 'Waaals', waarbij meestal de gesproken taal bedoeld werd. Als het woord 'Frans' werd gebruikt, sloeg het op een geschreven tekst of eventueel het taalgebruik van een hoge heer.

Net zoals Brussel nu, was Luik een Franstalig bestuurscentrum: het volk sprak Waals, de heren schreven Frans. De overheidsadministratie in het Dietsprekende Loon werd in het Frans gevoerd. Zijn er sporen van taalstrijd geweest? Het moet heel miniem zijn geweest. Mensen vereenzelvigden zich met wat ze kenden, hun dorp of stad. Ze manifesteerden zich als Luikenaars vooral doelend op het onafhankelijk en neutraal statuut van het prinsbisdom, om aanspraken van vreemde heren en legerbenden af te houden. De inrichting van het douanewezen in de achttiende eeuw had gelijkaardige bedoelingen. Natuurlijk was er het financiële aspect van de tolheffing, maar douanen zorgden ook voor een duidelijke grensafbakening. De keizerlijke kantoren waren aan de overzijde, maar hier inde de prins de in- en uitvoerrechten.

In de Loonse grensgemeenten, waar de 'prinselijke' kantoren waren, streken in de jaren 1700 vele Franstalige ambtenaren uit het Franstalige deel van het prinsbisdom neer. De administratie van de 'commiezen' werd ook in Loon volledig in het Frans gevoerd. In Tessenderlo vormden die zeven tot tien 'commiezen' en 'gardes' al gauw een eigen kringetje waar ze onder elkaar Frans konden spreken. Wellicht bestond in die jaren 1700 in iedere grensgemeente met een prinselijk tolkantoor al een tweespalt tussen een elitaire Franstalige bourgeoisie en de eenvoudige dorpelingen of 'boerens'. Een aantal douanen bleef in hun ambtsgemeente wonen en zette soms een uitgebreid nageslacht op dat nu luistert naar Franstalige familienamen, hoewel die mensen nu een 'Limburgse' stamboom van twee eeuwen kunnen voorleggen.

In de oude briefwisseling is frappant dat de Loonse steden en dorpen zich

telkens situeerden in het graafschap Loon én het prinsbisdom Luik. Hoewel het graafschap in 1366 de facto was opgeheven, werd de benaming vierhonderd jaar nadien nog massaal gebruikt. Dienen we dat te interpreteren als een zich afzetten van het 'Dietse of Vlaamse' Loon tegenover het Waalse Luik?

Ook het prinsbisdom bleef nog lang na-levens. In de Brabantse grensstreek was er nog tot 1900 het algemeen gezegde: "We gaan naar het Luikerland," wanneer bedoeld werd Kwaadmechelen of Tessenderlo. Het prinsbisdom bestond toen al lang niet meer, maar het eeuwenlange onafhankelijke statuut werkte nog lang na in het spraakgebruik en we vinden het nu nog in de toponymie. De abdij van Averbode, de meest westelijke uithoek van Limburg, gelegen op het puntje van 'de Limburgse neus' was een wegenknooppunt. De huidige 'lekdreef' met de beroemde ijskarretjes heette en heet nog steeds de Luikerdreef of de dreef die naar het land van Luik voerde, te beginnen met Tessenderlo.

Luik was zowel wereldlijk als geestelijk centrum van het kleine land. De taal van het bisdom en de officiaal was Latijn. Frans was echter de taal van het wereldlijk bestuur en de instellingen. Dat vergde veel vertaalwerk. Als een ordonnantie of 'circulaire' in Loon toekwam, was dat aanvankelijk alleen in het Frans, moest het vertaald worden en dan uitgeplakt. Later kwamen er gedrukte decreten in het Diets, die onmiddellijk 'ad valvas', op de kerkdeur konden geplakt worden. Hoe is die evolutie er gekomen? Gebeurde het onder druk van de Loonse schepenbanken?

Omgekeerd werden vanuit de gemeentebesturen stukken in het Frans naar Luik opgestuurd. De meeste gemeentesecretarissen kenden de taal van Molière. In Luik was echter ook een vertaaldienst die Dietse stukken in het Frans overschreef. Toen het bokkenrijdersproces van Wellen in een laat stadium door Luik werd overgenomen, moesten de Nederlandstalige akten die in Munsterbilzen waren opgesteld, vertaald worden voor de juristen in Luik. Nog steeds vinden we in het Luikse rijksarchief vele stukken in het Nederlands met daaraan

vastgehecht een Franse vertaling. Overheidspublicaties en briefwisseling zijn massaal bewaard zodat een studie over 'de Limburgse taalstrijd' op dat niveau vrij gedetailleerd kan onderzocht worden.

Een Luiks pamflet over een Loonse geschiedenis

Anders is het gesteld met bronnen die het standpunt van de gewone man van toen weergeven. Hoe was de verhouding tussen het gewone volk van Luik en dat van Loon, tussen 'Jean avec la casquette de Liège' en 'Jan met de pet uit Hasselt'? En dan zwijgen de bronnen. Oude teksten, geschreven door het gewone volk zijn raar. Als er zo een stuk gevonden wordt, is het wegens de zeldzaamheid onmiddellijk van uitzonderlijk belang.

In 1632 bedreef de Spaanse veldheer Don Jacinto de Velasco Y Hénin, graaf van Salazar en markies van Belvédère op het Genendijkerveld in Ham een gruwelijke en onbegrijpelijke massaslachting onder de burgerwachten. Er vielen minstens 41 bij naam genoemde doden uit Tessenderlo, Kwaadmechelen, Oostham en Beverlo. Ook Paal betaalde een onbekende dodentol. Daarnaast waren er veel verminkte mannen die een hand of arm moesten missen of steek;- en schotwonden hadden opgelopen. De verenigde dorpsbestuurders gingen in Luik hun beklag maken.

De hele zaak wekte veel beroering. Er waren toen al foorzangers die een verschrikkelijke gebeurtenis in verzen omzetten en die gedrukte liederen op kermis en markten zongen en verkochten. Over de zaak werd een lang lied in het Luikse dialect geschreven. Het wordt weergegeven als een gesprek tussen drie volksfiguren. Eén van hen, Badou geeft daarin een verslag van wat hij zou gezien hebben: "Weet je dan niets van Salazar die de Vlamingen (*Flaminds*) kwam verrassen? Hij kwam in de Kem-

pen in een dorp waar Vlamingen leven (*on viyédje di Flaminds*)..." Badou zegt dat hij erbij was, in het tumult kwam, zich verborg achter een struik en hij zag 'de arme Vlamingen vermoord worden' (*véyant touwer les pôves Tihons*). Hij zag de moordende troep dan naar het volgende dorp trekken (= Tessenderlo). Daar verschoor hij zich in een bakhuis, zo fantaseerde hij en "toen de soldaten zo gretig plunderden, riepen de arme Vlamingen: Heer God! Het was zo meelijwekkend dat mijn hart ervan brak."¹

Tot drie keer toe vinden we de benaming *Flaminds*, doelend op de bevolking van het toenmalige Loon, nu West-Limburg waar het drama zich had afgespeeld. Er staat niet het hardere *Flamands*, zoals 'Allemands'. Er staat niet *Flamings*, of de Franse overname van 'Vlaming'. Het is *Flaminds*, een tussenvorm. De Luikenaars noemden in 1632 de Nederlandsprekenden in hun land duidelijk 'Vlamingen'.

Naast die drie vermeldingen is er die merkwaardige andere vorm: '*les Tihons*'? Er staat duidelijk een hoofdletter en het slaat ook op de bevolkingsgroep in de Kempen die slachtoffer werd van de moordpartij. Wat is de oorsprong van dit woord? Is het de Franse versie van 'Dietsers'? Is een nevenvorm van *les Teutones*, de oude Franse benaming voor Duitsers? Zijn er nog meldingen van?

Dit zijn enkele historische feiten over het thema. Nu is het weer aan de hedendaagse politici om tot interpretaties over te gaan en het eventueel te gebruiken voor hun standpunt.

De VVB kan stellen: Reeds in vorige eeuwen werden Nederlandssprekende Limburgers als Vlamingen betiteld en dus waren er toen al Loonse of Limburgse Vlamingen.

Het provinciebestuur kan stellen: De gegevens uit het verleden zijn zo schaars dat we moeten blijven spreken van Vlaamse Limburgers.

Laat de discussie van start gaan! Laat de meningen los!

François Vangehuchten

¹ J. Haust. *Quatre Dialogues de Paysans*. Luik, 1939, 39-51. De titel is *Le Salazar Liégeois*. Het werd in 1939 weer uitgegeven door Jean Haust, een ijveraar voor het Waals onder de titel *Quatre Dialogues de Paysans 1631-1636*. Een exemplaar bevindt zich in de universiteitsbibliotheek van Luik. Het werd voordien, in 1844 al eens uitgegeven: Bailleux en Dejardin Choix de chansons en de poésies Walonne. Luik, 1844, 40.

HEEMKUNDE ACTUEEL

10 jaar fotoboeken in Heusden

De Heusdenaren zijn er sinds tien jaren al aan gewoon dat de Heemkring hun een of twee foto-jaarboeken, met telkens een hoofdthema, aanbiedt. Ook dit jaar, op vrijdag 5 november, werd jaarboek 2010, nog grotendeels het werk van de op 20 juli overleden voorzitter Fons Claes, in de bibliotheek aan de belangstellenden voorgesteld. Bij deze plechtigheid wisselden de muzikale intermezzo's, gebracht door Wim Beets, af met de toespraken.

De nieuwe voorzitter, Sylvain Huybrechts, opende de vergadering. Michel Roelands gaf in zijn openingstoespraak een beknopt geschiedkundig overzicht van de eigen kring en ging diep in, niet alleen op de grote verdiensten van Fons, maar ook op de grondig gewijzigde situatie die zijn overlijden met zich meebracht voor de heemkring. Voor eerst een voorlopig onderkomen zoeken voor het enorme kringarchief – voor een definitieve locatie wordt hulp van de gemeente verwacht. Ten tweede, de nood aan jongere leden, een bijna algemeen verschijnsel in culturele verenigingen. En ten derde: waarop zal de werking van de kring zich voortaan toespitsen, welke inhoud gaat de kring voortaan geven aan zijn tentoonstellingen en zullen die nog jaarlijks plaatshebben?

Raymond Lambie, voorzitter van Heemkunde-Limburg, bracht vooreerst hulde aan Fons Claes, die ondanks zijn ziekte, met gedreven inzet en mede dankzij de hulp van nichtje Lydia, zijn stempel drukte op dit jaarboek, zijn laatste prestatie. *“Deze publicatie mag dan ook gezien worden”, zo bekleemtoonde de heer Lambie, “als een terechte hulde-editie. Daarom werden er een aantal bladzijden gereserveerd voor het leven van Fons, zo rijk gevuld met o.a. het verzamelen en beschikbaar stellen van duizenden beelden van het Heusden van vroeger. En eigenlijk zou het goed zijn ook de verhalen die straks, bij het bekijken van deze tentoonstelling terug*

boven komen, vast te leggen, opdat die bijkomende informatie niet opnieuw zou verloren gaan. Als de heemkringen de volgende jaren gaan medewerken aan de herdenking van 100 jaar WO I, zal blijken hoe belangrijk zulke foto's zijn om aan de mensen en in het bijzonder aan de slachtoffers van toen een gezicht te geven.”

Met een woord van dank en met de wens voor een succesvolle verderzetting van het heemkundig werk van Fons Claes sloot voorzitter Lambie zijn toespraak af.

Mevrouw Isabelle Thielemans, schepen voor cultuur, had woorden van dank voor de heemkring en zij stelde de leiding gerust voor wat de toekomst zal brengen. Dan werd het nieuwe jaarboek voorgesteld en kwam er, rond het thema *“Mijn dorp”* een power-point voorstelling van foto's op muziek van Wim Sonneveld. Burgemeester Sonja Claes opende de tentoonstelling en nodigde iedereen uit op een door de gemeente aangeboden receptie, die gezellig verliep en waarbij menig oude herinnering van onder het stof der vergetelheid werd opgehaald.

Giel Hendriks

Heemkunde Limburg is er voor U

Wij maken graag promotie voor al uw initiatieven.
Laat ons uw kringactiviteiten weten.
Wij hebben er een plaatsje voor in ons tijdschrift en op onze website.
Wij besteden ook graag aandacht aan uw nieuwste publicatie.

Teksten en foto's kunnen (liefst digitaal) gestuurd worden naar:

Raymond Lambie
Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal
Tel: 089/71 64 45
Email: voorzitter@heemkunde-limburg.be
raymond.lambie@pandora.be

Peerse vriendschap in woord en beeld

In september 2010 zetten we de **Heemkundige Kring Peer** in de kijker. Op 18 september 2010 vierde de kring haar 25-jarig bestaan, met als hoogtepunt de voorstelling van het Vriendschapboek, een publicatie waaraan tientallen verenigingen en buurten uit Groot-Peer de voorbije maanden hadden meegewerkt. Dit Vriendschapboek vormde het verlengstuk van de geslaagde activiteiten tijdens Erfgoeddag 2009, en de afsluiter van het 'Jaar van de Vriendschap' in Peer.

De Erfgoeddag 2009 stond in heel Vlaanderen en Brussel in het teken van de vriendschap. Ook de Heemkundige Kring Peer belichtte toen de vriendschap in heden en verleden. In het erfgoedhuis "De Scherpe Steen" organiseerde de heemkring een geslaagde tentoonstelling onder het motto 'Open deur voor vriendschap, vriendschap uit vriendschap'. Niet minder dan 28 panelen kregen een invulling rond dit thema. Daarbij kwamen ook voorbeelden van individuele vriendschap en van vriendschap en feesten in buurt, familie, dorp en gemeente aan bod.

Om de tentoonstelling te promoten, had de heemkring bovendien een heuse 'stunt' bedacht. Voorzitter Jaak Geuns vertelt: *"Tijdens de Tweede Wereldoorlog moesten Russische krijgsgevangenen in de Limburgse steenkoolmijnen gaan werken en verbleven daarvoor in goed bewaakte kampen. Toch wisten sommigen onder hen te ontsnappen. Ze zochten dan een onderkomen bij de plaatselijke bevolking, maar toen dat te gevaarlijk werd, maakten ze goed gecamoufleerde schuilplaatsen in de bossen: de zogenaamde 'zemljanka's'. Met de hulp van enkele militairen uit Kleine-Brogel bouwden we in de week voor Erfgoeddag zo'n zemljanka na."*

"In aanwezigheid van de pers zou de burgemeester, samen met de mensen van de heemkring en enkele 'toevallige' voorbijgangers, in de schuilplaats een jonge Rus 'ontdekken'. Deze las dan in het Russisch een brief voor waarin hij namens zijn Russische familie de Peerse bevolking dankte voor de gastvrijheid die de ontsnapte krijgsgevan-

genen in Peer mochten ervaren. Dit gebeuren kreeg de nodige persaandacht, wat uiteraard zeer goede reclame was voor onze tentoonstelling. Op de tentoonstelling was bovendien een paneel voorzien waarop de hulp aan Russische krijgsgevangenen als teken van vriendschap werd weergegeven."

Deze succesvolle tentoonstelling leidde tot de ondertekening van een oorkonde, waarbij burgemeester Theo Kelchtermans het jaar 2009 uitriep tot het 'jaar van de vriendschap'. Daarbij deed hij, na ruggespraak met de voorzitter van de heemkring, een warme oproep om als verlengstuk in 2010 een vriendenboek uit te geven. Jaak: *"Na die oproep hebben we veel vergaderd en van gedachten gewisseld. Verschillende ideeën werden besproken, en er werd zelfs een heuse enquête opgesteld waarbij we naar de betekenis van het woord vriendschap polsten. Die enquête werd uitgedeeld aan verenigingen, kinderen, groepen..."*

Het nieuwe vriendschapsboek is de neerslag van al deze voorbereidingen. Een boek vol kleurenfoto's van personen die zich belangeloos hebben ingezet en verenigingen en buurten, met daden en activiteiten in het teken van de vriendschap. Het werd een echte bloemlezing van wat de Perenaars over vriendschap denken en hoe ze eraan werken. Naast individuele personen en verenigingen werden ook heel wat enquêtes ingevuld door de Peerse jeugd. In het boek werden dan ook heel wat mooie getuigenissen van kinderen opgenomen over wat vriendschap voor hen betekent.

Na een relaas van de Erfgoeddag, focust het boek eerst op enkele toonbeelden van vriendschap en naastenliefde in het Peerse verleden en de huidige vriendschapsbanden van de stad Peer. Hierbij is er onder meer aandacht voor de zustersteden van Peer en de banden met

de 10e Wing. Ook is er aandacht voor de Mariale devotie in Peer. Vervolgens zetten de vele buurtschappen van Peer zichzelf in de kijker. Onder het motto 'Mijn burens zijn mijn vrienden' bewijzen ze dat vriendschap en buurtschap hand in hand gaan. Dat vriendschap ook verbondenheid geeft, wordt dan weer aangetoond door de bijdragen van de verschillende Peerse verenigingen. Ten slotte wordt nog gefocust op de specifieke rol die vriendschap speelt voor cultuur.

"Hoewel iedereen wel weet wat vriendschap is, kan niemand het eigenlijk precies definiëren. Wie het vriendschapsboek leest, weet echter perfect wat 'Peerse Vriendschap' inhoudt," besluit Jaak.

Met dank aan Jaak Geuns voor het verslag en de foto's.

Website: www.heemkundeppeer.be

Als je het Peerse Vriendschapboek wil ontvangen, schrijf je 25 euro (+ eventueel 5 euro verzendingskosten) over op rekening 979-0658202-62 of 745-2161314-29 van de Heemkundige Kring Peer, met vermelding van je naam en je adres. In het Erfgoedhuis 'De Scherpe Steen' in Peer kan je op dinsdagmiddag tussen 14 en 16 uur je exemplaar komen afhalen.

Kelten herleven in Wijshagen

In oktober 2010 zetten we het **Regionaal Landschap Kempen en Maasland** in de kijker. Tijdens Open Monumentendag op 18 september 2010 werd in Wijshagen (Meeuwen-Gruitrode) het heraangelegde 'archeologisch park De Rieten' geopend voor het grote publiek. De hoop is dat de site en aanverwante activiteiten kleinschalig en authentiek blijven, en dat ze de lokale bevolking weer kunnen verbinden met hun eigen erfgoed.

In 1984-'85 en 1987 werd de grafheuvelsite van het Limburgse Wijshagen onderzocht door de Nationale Dienst voor Opgravingen. Het verhaal is gekend: 5 grafheuvels en 1 Romeinse cultusplaats werden onder de loep genomen door Guido Creemers, Luc van Impe en Krista Maes. De lage heuvels bevatten naast anonieme as en aardewerken scherven, ook de crematieresten van een jonge man met paardentuig begraven in een cista, een jonge man of vrouw met bronzen sieraden begraven in een situla, en een erg gespierde man van gemiddelde leeftijd -artrose aan de elleboog door overbelasting- met bronzen sieraden begraven in een situla.

Een identificatie van de overledenen door het VIOE was mogelijk omdat de crematieresten nog relatief veel botfragmenten bevatten. De aard van de bijgaven - bronzen gladde en geribde wijnemmers uit Zuid-Europa, torques en andere sieraden, ijzeren paardentuig- duiden op rijkdom en (handels)contacten met de rest van de Keltische wereld. Eén kilometer verderop situeerde zich een kleine nederzetting met boerderijen langs een 500 ha groot akkercomplex. Tussen 450 en 350 v.C. leefde hier een La Tène-groep met een relatief grote actieradius, die heerste over een uitgestrekt gebied te midden van heidevlakten en gemengde bossen. Onder hen bevonden zich elitefiguren en krijgers. Daarom staat de site al jarenlang bekend als 'de adelgraven van Wijshagen'.

Hoe bekend ook in de archeologische wereld, de site lag er slecht bij. Het was er verrommeld en verbost, er stond vervallen straatmeubilair en verlichtingsin-

frastructuur, en de lokale loop piste ging dwars over de heuvels. In 2004 werd door Regionaal Landschap Kempen en Maasland (RLKM) en de gemeente Meeuwen-Gruitrode beslist om de site op te ruimen en opnieuw in te richten zodat een beeld kon gegeven worden van hoe het grafveld eruit gezien zou hebben. Conceptnota's, knelpuntanalyses en kapvergunningen werden opge maakt. Na overleg met alle betrokkenen werd een consensus gevonden waarbij archeologie en sport gescheiden werden.

In 2008 werden subsidies gezocht en gevonden. Men kon overgaan tot een aanbesteding en het uitvoeren van de nieuwe plannen met inzet van de landschaps animator en haar landschapsteam, en onder toezicht van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum. Het naaldbos rond de heuvels werd gekapt, de heuvels zelf -afgevlakt door tijd en erosie- werden gehermodelleerd met arm zand waarop een schrale vegetatie (hopelijk heide) wordt verwacht. Er vond geen grondbewerking plaats, behalve het verwijderen van de boomstronken met een ondiepe bosrees (minder dan 10 cm). Onder het oppervlak werden de grafheuvels afgedekt met ijzeren netten om metaaldetectoren te misleiden. Een ontwerp bureau verzorgde de infoborden op de site, de doorsnede van de grote grafheuvel van

de gespierde krijger, een tijdstenenpad en de verplaatste Finse piste in het omringende bos.

Tijdens Open Monumentendag, werd het heraangelegde 'archeologisch park De Rieten' geopend voor het grote publiek. Na het officiële gedeelte in de voormiddag, kwamen in de namiddag, ondanks het slechte weer, nog ruim 300 mensen langs. Het hoogtepunt was de openlucht tentoonstelling, waarbij de vondsten uit de grafheuvels eenmalig terug op de site te zien waren. Verder luisterden folkmuziek, ijzertijdambachten in een living history-kampement, en Marc de Bel met zijn nieuwe boek over het Ebuuroons meisje Epinona de feestelijkheden op.

Nu de rust is weergekeerd op het open grafheuvelveld, wordt er bezonnen... De vernieuwde site biedt mooie kansen naar erfgoededucatie toe en kan het cultureel selling point van de gemeente vormen – misschien door een jaarlijks Keltisch evenement. De hoop is dat de site en aanverwante activiteiten kleinschalig en authentiek blijven, en dat ze de lokale bevolking weer kunnen verbinden met hun eigen erfgoed. De grootste waarde van de Rieten is het open en rustige karakter, dat oproept hoe het er ooit geweest moet zijn.

Met dank aan Klara Hermans voor het verslag en Anneleen Mengels voor de foto's (www.anneleenmengels.be)

Website: www.rlkm.be

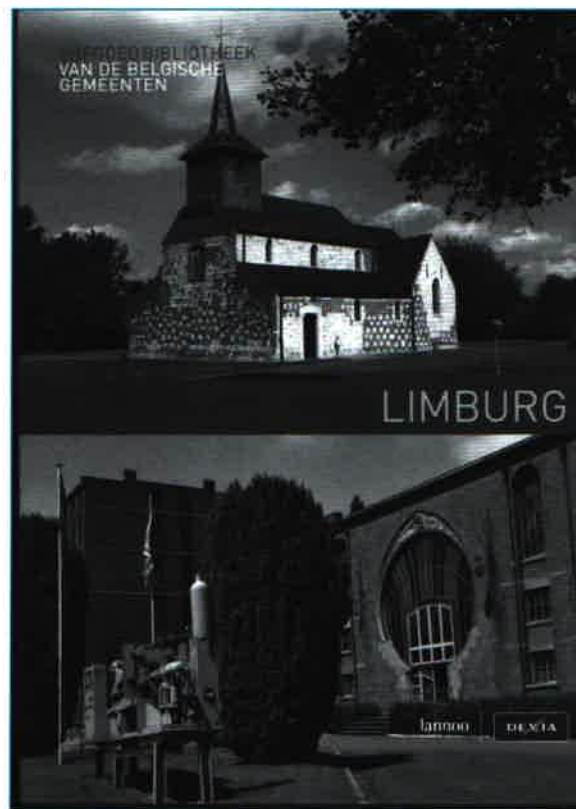
PUBLICATIES

Het boekdeel “Limburg” uit de Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten

In de trend van de heersende “erfgoed”-hype heeft de uitgeverij Lannoo (Tielt), in samenwerking met de bank Dexia, het plan opgevat een erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten uit te geven. De boekenreeks omvat tien delen, gewijd aan de tien provincies, en een afzonderlijk deel met betrekking tot het Brussels hoofdstedelijk gewest. Op die manier willen de initiatiefnemers een culturele identiteitskaart van elke Belgische provincie aanreiken, waarbij het bouwkundig en landschappelijk patrimonium als centraal gegeven zijn gekozen. De opzet is dus verschillend van de vroegere uitgave “*Gemeenten van België. Geschiedkundig en administratief-geografisch woordenboek van België*” (4 dln., Brussel, Gemeentekrediet, 1980-1981), die hoofdzakelijk aan het historisch verleden van alle Belgische gemeenten is gewijd. In de geplande erfgoedbibliotheek verscheen vorig jaar ook het boekdeel, dat aan de provincie Limburg is gewijd: “*Limburg*” (Tielt, Lannoo, 2009, 374 blz., ill.). Mijn verwachtingen waren hoog gespannen, maar het werd een afknapper, toen ik vooraan in het werk de mededeling las dat de meeste teksten eerder verschenen waren in de “*Gids voor Vlaanderen*” (Tielt, Lannoo, 2007), die met de hulp van diverse heemkundige kringen en toeristische diensten door Omer Vandeputte werd samengesteld. Dezelfde auteur kreeg ook, alleszins wat Vlaanderen betreft, de leiding van de erfgoedbibliotheek toebedeeld. Het is inderdaad zo dat de inhoud grotendeels aan de bovengemelde toeristische publicatie werd ontleend, hier en daar een beetje herschreven, opnieuw geordend en aantrekkelijk gemaakt met ongeveer vierhonderd uitzonderlijk mooie foto's

van Ivo Hendriks. Het boek wordt ingeleid met een administratieve provinciekaart, waarop alle fusiegemeenten en deelgemeenten zijn aan geduid. Een gedetailleerd beeld van de hele provincie, in deelkaarten, vindt men er aan de hand van een elfdelige topografische kaart (schaal: 1/100.000) van het Nationaal Geografisch Instituut. Na dat nuttig kaartmateriaal volgt de beschrijving van het bouwkundig en landschappelijk erfgoed per fusiegemeente. Binnen dat kader komen alle deelgemeenten in alfabetische volgorde aan bod. Bij elke fusiegemeente worden voorafgaand het arrondissement, de provincie, de deelgemeenten, de oppervlakte en het aantal inwoners (toestand: 1 januari 2008) vermeld.

Als inleiding op de beschrijving van elke deelgemeente worden nogmaals een aantal gegevens medegedeeld, zoals de etymologie van de gemeentenaam en de vroegste vermelding in de geschreven bronnen, de benaming van de inwoners (bijv. Gruitrodenaar) en het bijvoeglijk naamwoord (bijv. Gruitroods), de geografische situatie en de sociaal-economische kenmerken, het aantal inwoners en de bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Ook wordt aandacht besteed aan de evenementenkalender. Daarna volgt de eigenlijke beschrijving van de bezienswaardigheden, voorafgegaan door een beknopt geschiedkundig overzicht. De belangrijke en bezienswaardige items zijn daarin in vette letters gedrukt, zodat ze onmiddellijk onder de

aandacht van de lezer worden gebracht. Zoals gebruikelijk bij het uitgeven van dergelijke gidsen, ontbreekt ook hier een bibliografisch overzicht. Er was zelfs geen plaats voor een algemene lijst van naslagwerken en toonaangevende monografieën. Dat is niet noodzakelijk te wijten aan de auteur. Uitgevers hebben aan dergelijke informatie gewoonweg geen boodschap, want het is financieel niet interessant. Louter vanuit een winstgevend oogpunt worden dergelijke gidsen immers op de markt gebracht.

Een voorbeeld. Toen ik de *"Gids voor Vlaanderen"* (uitgave VTB-KB, 1985, 1124 blz.) schreef, werd ik door de uitgevers verplicht alle bibliografische gegevens te schrappen. Dat waren ongeveer 700 bladzijden op een totaal van ruim 3.600 getypte bladzijden. In die bibliografische nota's waren oordeelkundig slechts de belangrijkste publicaties per gemeente opgenomen. Toen ik

voorstelde die gegevens in een kleiner lettertype toch op te nemen, werd ook dat afgewezen. Zo gaat dat nu eenmaal in de uitgeverswereld van cultureel-toeristische gidsen! Men geeft boeken uit, gebruik makend van het moeizaam werk van anderen, zonder de minste verwijzing of erkentelijkheid. Rechtvaardig is dat niet en voor een historicus, die trouw naar zijn bronnen verwijst, is het soms ontmoedigend en zelfs frustrerend te moeten constateren dat zijn publicaties koudweg, zonder de minste verwijzing, worden overgenomen en gebruikt. Een collega vertrouwde me onlangs nog toe dat men een dergelijke werkwijze als *"intellectuele diefstal"* moet bestempelen. Na die vaststelling vind ik het toch wel kras dat de uitgever op de binnenkaf van de erfgoedgids nog liet afdrukken dat niets uit de uitgave *"mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, digi-*

tale reproductie of op welke wijze ook", zonder voorafgaande schriftelijke toestemming. En dat voor de teksten, die zonder bibliografische verwijzing uit de bestaande literatuur werden bijeen gescharreld! Ik geef toe dat zulk auteursrecht toekomt aan de fotograaf, die tenminste origineel werk leverde. Het enige nut van deze erfgoedgids bestaat er in dat alle gesprokkelde en reeds vroeger gepubliceerde gegevens op een aantrekkelijke manier zijn samengebracht en gepresenteerd en dat in diverse karterteksten algemene thema's worden aangesneden, die verhelderend kunnen werken bij het doornemen van het naslagwerk. Ook de uitgebreide index kan bij eventuele consultatie goede diensten bewijzen.

Jan Gerits
Vossenpad 9
3670 Gruitrode

De geheimen van een Middeleeuws gebouw De toren van Leende in woord en beeld ontleed

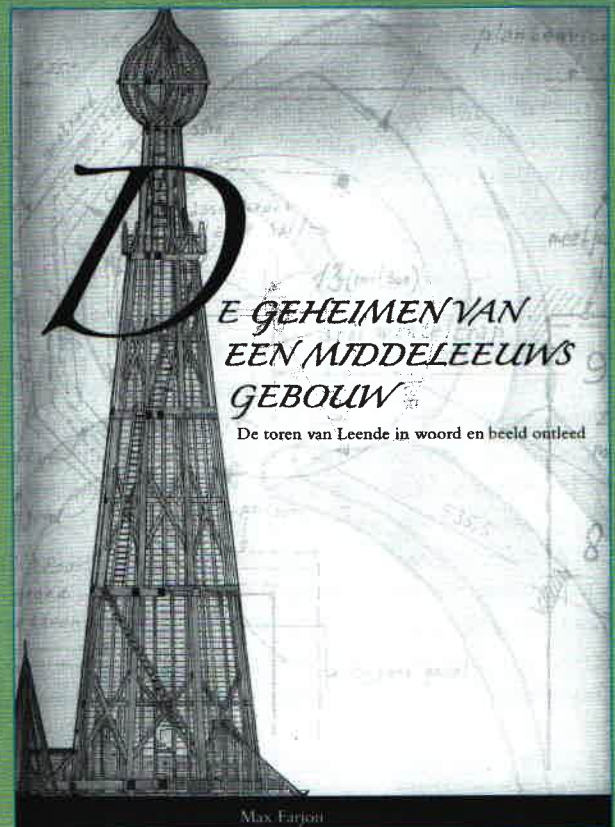
De 90-jarige Max Farjon maakte carrière als vliegtuigbouwkundige, een beroep dat hem zeer goed gelegen kwam voor de publicatie van zijn uitzonderlijk bouwkundig-historisch werk over de kerktoeren van Leende. Het boek is bijzonder gedetailleerd en vakkundig geschreven, uitstekend geïllustreerd met talloze detailtekeningen en schetsen die de auteur, in zijn vrije tijd ook nog eens actief als kunstschilder, zelf aanbracht. Naast een iconografische studie, besteedt de auteur aandacht aan de bouwgeschiedenis van de toren vanaf de 15de eeuw, de herkomst en de plaatsing van de kerkklokken en het orgel dat in de toren was ingewerkt om in het ruimste deel een complete beschrijving van de toren in zijn huidige situatie te geven. In een bondig voorlaatste hoofdstuk vergelijkt de auteur 24 westgevels van middeleeuwse kerktoeren in de wijde omgeving van Leende, waaronder de Limburgse torens van Beek, Gerdingen, Tongerlo, Peer en Lommel. Tot slot waagt de auteur zich aan de reconstructie van de wijze waarop de bouwvakkers in de 15de eeuw deze toren hebben opgericht. Het boek van de senex Max Farjon is in meerdere opzichten uniek en verdient ook een plaats in de Limburgse vakbibliotheken.

Max Farjon, *De geheimen van een Middeleeuws gebouw.*

De toren van Leende in woord en beeld ontleed, Leende 2010 (34x24 cm, gepagineerd per hoofdstuk).

Adres van de auteur: Zaalstraat 1 5595 6 H Leende (Nederland).

Voor meer info: www.detorenvandleende.nl

Twée eeuwen Houthalen-1700-1900

Op zaterdag 3 september 2010 werd op het gemeentehuis van Houthalen-Helchteren het zoveelste werk van de veelzijdige, niet onder één noemer te vangen schrijver, en, volgens de gastspreker drs Jan Gerits een zelfs terecht te noemen "literair kameleon", oud-burgemeester Lode Franssens, aan de talrijk opgekomen belangstellenden voorgesteld.

Zoals de huidige burgemeester A. Yzermans in zijn voorwoord bij deze uitgave stelde, is dit werk, naast de andere deelgeschiedenissen van Houthalen-Helchteren -twee daarvan onlangs al verschenen en een nog in deze maand september voor te stellen- een buitenbeentje, zowel wat betreft het volume van werk als door de persoonlijkheid van de auteur, een in de politiek vergrijsde nestor.

Zijn tot nu toe laatste geesteskind draagt als titel "*Twée eeuwen Houthalen-1700-1900*" en handelt over documenten, objecten, personen en verhalen, meestal uit die 200 jaren, soms ook van voor of van na die tijdslijm. Een groot aantal daarvan werden nooit eerder gepubliceerd. Lode Franssens heeft die oude teksten, zo nodig in leesbare taal overgeschreven, allemaal toegelicht en er hier en daar een kritische noot, vaak gekruid met milde humor, aan toegevoegd. En Steven Wilsens, de "lachende pen van Vlaanderen" heeft ze van pentekeningen voorzien.

Het geheel vormt een -uiteraard onvervalste- brok profane en religieuze geschiedenis van het oude Houthalen.

Dit boek volgt niet het stramien van een gewone dorpsgeschiedenis, brengt geen grote historie, zoals men zegt, van een gemeente "door de eeuwen heen". Maar de auteur schildert, na een korte inleiding over tweehonderd jaar dorpsgemeenschap, in ca 100 items, een bonte samenvoeging van korte, maar authentieke schetsen, uit de jaren 1700 tot 1900, van bepaalde toestanden en gebeurtenissen in onze gemeenschap. De samenhang tussen die schetsen is zoals die van een schilderij, zoals het werk "De kinderspelen", van Pieter Breugel de Oude. Daar vormen de vele tientallen disparate tafereeltjes van tel-

kens één kinderspel, samengesteld uit honderden penseelstreken, toch één geheel, dankzij hun eenduidige thema. Hetzelfde mag men zeggen van de vele "kortverhalen" in dit meest recente werk van Lode Franssens: zij zijn alle te groeperen rond het thema: het dorpsleven van vroeger in Houthalen.

De auteur heeft zich bij de realisatie van deze uitgave laten adviseren en helpen door een aantal personen, o.a. de leden van Heemkring de Klonkviool en vooral door zijn studiegenoot en goede vriend, dr. A. Welkenhuysen, prof. em., KUL.

Onze, reeds geciteerde gastspreker, Jan Gerits besloot zijn toespraak met de gevleugelde woorden van de Latijnse dichter Horatius: "*Een monument, duurzamer dan brons, heb ik opgericht. Ik zal dus niet helemaal sterven*".

Dat wensen wij natuurlijk allemaal toe aan Lode: vooreerst dat hij nog vele jaren bij ons, als -nog springlevende- sterveling, mag toeven, maar ook dat hij, door dit werk en door zijn andere publicaties

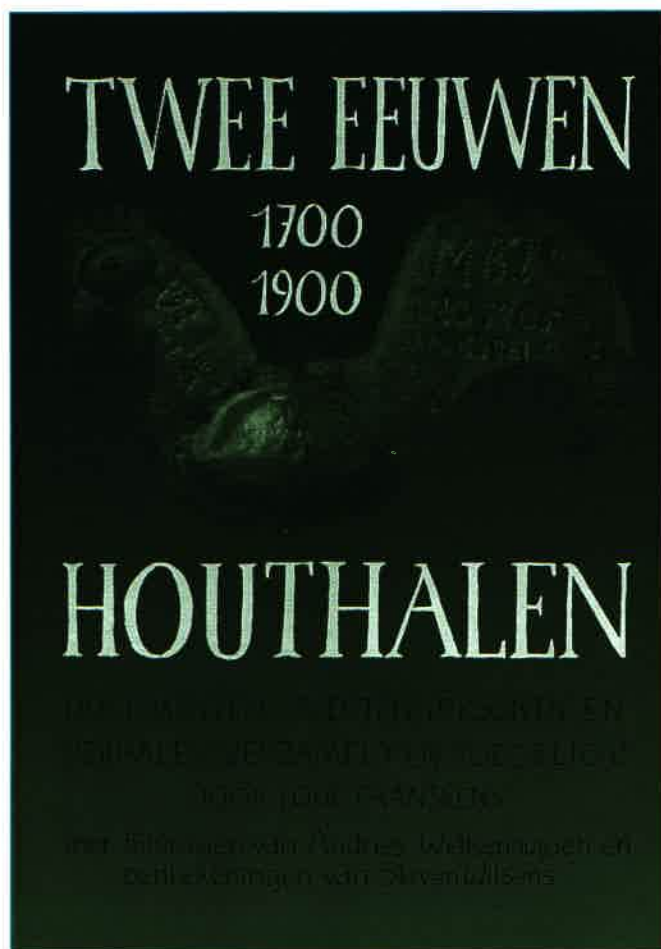
nog vele generaties na de onze mag inspireren en informeren over het verleden van de lokale gemeenschap en ze sensibiliseren voor het behoud van het lokaal erfgoed, dat ons zo dierbaar is. En zulks ook na zijn - én onze- passage naar een andere manier van leven.

Meer Informatie

Deze uitgave van ca 320 p., gedrukt op papier glacé en geïllustreerd met ca 160 meestal nog onuitgegeven foto's en andere documenten, is - tot 1 december 2010 aan de prijs van 25 Euro en later aan 30 Euro- te verkrijgen bij de Geschied- en Heemkundige Kring De Klonkviool van Houthalen. Men dient de nodige som, eventueel verhoogd met zes Euro verzendingskosten, te sorteren op rekeningnummer 068-0748470-45 van genoemde kring.

Verdere informatie is mogelijk via tel. 011/ 524691.

Giel Hendriks

Illegitimus, mijn overgrootvader?

Jan Van de Wouwer, geboren en getogen in Kaulille, is de auteur van een tiental geschiedkundige werken en/of reisverhalen. Zo beschreef hij onder de titel "Ik was acht...toen de oorlog begon" zijn als knaap en puber in en buiten Kaulille meegemaakte oorlogsbelevissen en in "Die Vlamische Strasse-Ambulante handel uit de Kempen....", de Teuten uit onze contreien en hun invloed die, in sommige gevallen tot in Rusland reikte. Begin 2010 publiceerde dezelfde auteur een deelgeschiedenis van de eigen familie en in het bijzonder van zijn overgrootvader Antoon en diens moeder Maria Catharina Lens.

De titel van deze goed gedocumenteerde familiestudie, luidt: "Illegitimus, mijn overgrootvader?".

Het, menselijk heel goed te begrijpen,

vraagteken in de titel verdwijnt in de loop van het verhaal en wordt vervangen door een punt. Daarvoor had moeder natuur, al in 1816, de basis gelegd.

En de ondertitel verduidelijkt al veel met "Genealogische sprokkelingen doorheen de families Le Grelle, Lens(sens), Moretus en Van de Wouwer".

Dit verhaal kon boven water komen dankzij de volhardende archivalische zoektocht van de auteur en zijn zoon Patrick. In het spoor van Hercule Poirot hebben ze, weliswaar objectief, dus *sine ira et studio*, alles tot op het bot blootgelegd.

Ze speurden naar de echte, "onwettige" vader van Toontje van de Wouwer in het milieu van 19e- eeuwse landjonkers, tevens grootbankiers uit Antwerpen en omgeving. En ze vonden hem ook.

Dit knap geschreven werk houdt er, tot op het einde, de spanning in. Het "verdict" luidt dat een van de jonkers Le Grelle het "gedaan" heeft.

Welke? Wegens meerdere kandidaten kan de auteur daarover niet de ultieme zekerheid brengen.

Dat is ook niet erg. Want het verhaal van die zoektocht is op zichzelf al merkwaardig genoeg.

Even merkwaardig als de beschrijving van de sociale opgang -met vallen en opstaan- van Toontje Van de Wouwer én het relaas van de financiële injecties die de familie Le Grelle, aan Toontje, aan zijn moeder en stiefvader, overmaakte. Dat versassen van geld gebeurde wel via goed afgeschermd "sluipwegen". Dat vond men toen de beste oplossing voor de goede naam van de "zwaar katholieke" Le Grelles en eigenlijk ook voor Toontje en zijn nazaten.

Daarbij brengt de schrijver, vaak aan de hand van een Bruegheliaans spreekwoord, van de Antwerpse samenleving in de 19e eeuw, een schets die de huidige sociale en politieke realiteit doet begrijpen.

En in onze tijd, nu doofpot-operaties in de media zoveel bakken negatieve kritiek over zich heen krijgen, lijkt het niet ongepast dit werk *een met medewerking van alle betrokkenen geslaagde doofpot-operatie* te noemen.

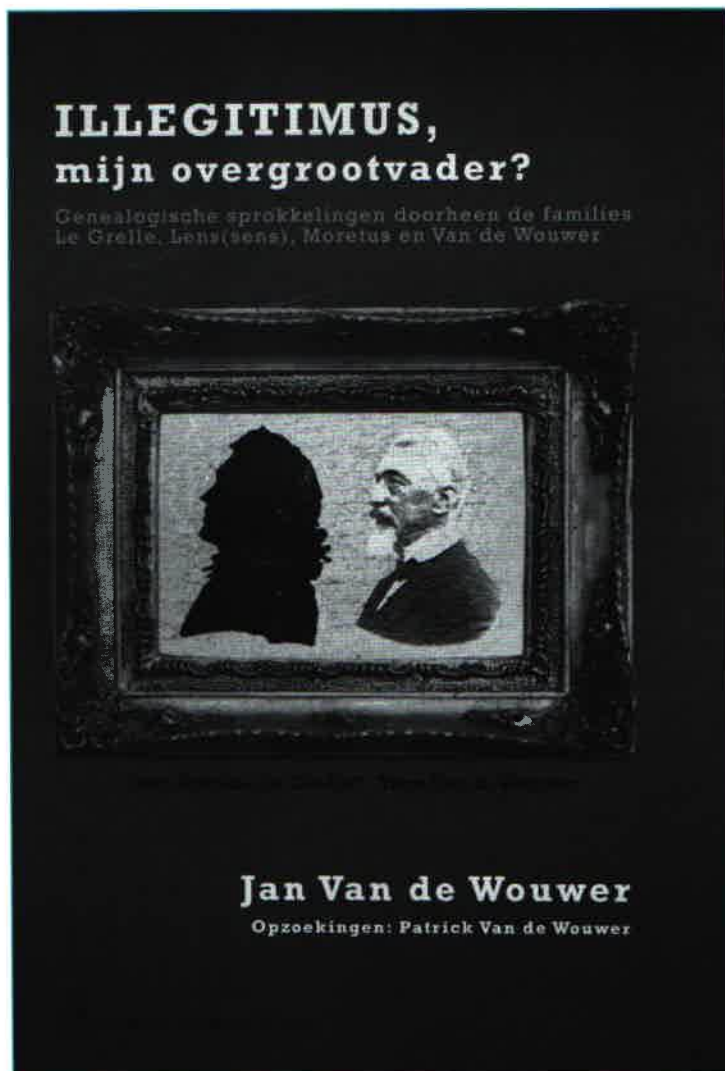
Meer informatie

Deze uitgave van ca 220 p., gedrukt op papier glacé en geïllustreerd met meer dan 140 meestal nog onuitgegeven foto's en andere documenten, is een product van de uitgeverij "Haachtse Opbouw Maatschappij En Studies".

Het boek is te verkrijgen aan de prijs van 32 Euro (+ 7 E. verzendingskosten), te storten op rekening nr.: 230-0016393-20 van:

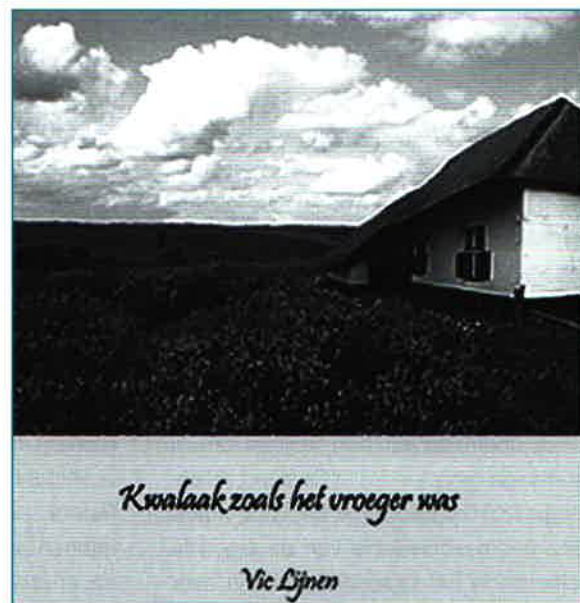
n.v. HOMES INTERNATIONAL, Froisartstraat, 119/5, 1040 Brussel

Giel Hendriks

Kwalaak zoals het vroeger was

Op zaterdag 18 september 2010 werd in *De Bennewed*, het gloednieuwe wijkcentrum van Kwalaak (Houthalen), "**Kwalaak zoals het vroeger was**", voorgesteld en een tentoonstelling geopend van foto's over hetzelfde thema. De auteur van dit werk is oudleraar Vic Lijnen, geboren en getogen in Kwalaak. Hij schetst in deze publicatie het leven in dit kleine gehucht van Houthalen-Helchteren, gelegen tussen Meulenberg en Houthalen-Oost.

Kwalaak en zijn deelgehuchten (De Bennewed en Kelchteren) ressorteerden, tot net voor 1800, samen met Tenhaagdoorn, onder Tenhout, een van de vier kwartieren of "heerwagens" van Houthalen.

Kwalaak moet, zoals de auteur benadrukt -wanneer en door wie is onzeker ergens vóór 1323, gesticht zijn. Want in een akte van dat jaar, het oudste tot nu toe bekende document over deze wijk, lezen we dat haar inwoners in dat jaar een rente moesten betalen aan de graaf van Loon.

De heer Lijnen beschrijft Kwalaak en zijn bewoners, hun voor- en tegenspoed en de gestage groei van deze landelijke gemeenschap tot in 1940, het jaar waarin niet alleen WO II uitbrak, maar ook de komst van de mijn, Kwalaak -en heel Houthalen trouwens- van uitzicht deed veranderen.

Het boek beschrijft o.a. de oude Sint-

Leonarduskapel, met haar inboedel, en de huidige, die haar in 1952 verving, evenals het minder bekende "Hennenkappelletje", verder het straten- en het huizenplan. De boerderijen, meestal van het Kempense langgeveltype, worden hier, aan de hand van foto's en andere beschikbare documentatie, uitvoerig beschreven. Een van die hoeven heeft, behoorlijk gerestaureerd, een onderkomen gevonden in het domein van Bokrijk.

Ook de vroegere bewoners, veelal voorzaten van huidige Kwalakenaren, komen aan hun trekken, evenals het dagdagelijkse boerenleven en de vaak al generaties lang bestaande volksgebruiken.

Verder zijn er hoofdstukken over ontspanning en sport, school en missionarissen. Ook de Laambeekvallei (het Kwalakerbroek) en de zand-en leemontginning worden beschreven, evenals een aantal exponenten van de nieuwe tijd, zoals het gemechaniseerde landbouwalaam, de eerste auto in Kwalaak, het "*polygone Champ de tir Cockerill*" en zijn opvolger, het Natoschietveld. Als afsluiters krijgen we een fotogalerie van mensen, dieren en taferelen van vroeger en/of van nu én een kennismaking met het plaatselijk dialect.

Volgend zinnetje, waarvan u de de vertaling in het boek kunt vinden, moge dienen als voorbeeld:

"Als een *gleunig* ritsige *duur*, op een (over een *hult* getimmerde) *schoor*, een

krinsel tegenkomt, bijvoorbeeld een *met*, (die, *pertang* zonder *perderm* van haar "partner", via de *gaar* uit haar *ku* ontsnapt is), of een *brag* of een *lol* of een *prok* of een ander *debke*, *moenatouw* moeten die bange wezels dan vluchten, als ze niet *bemukelt* willen worden door die *duur*?"

INFO:

"**Kwalaak zoals het vroeger was**", bij ons weten de eerste totaalstudie over Kwalaak, is een zeer overzichtelijk, vlot en onderhoudend geschreven boek, doorspekt met interessante anekdotes en verlicht met talrijke kaarten, documenten en foto's, vaak in kleur. Dit werk van meer dan 100, op papier glacé gedrukte, bladzijden, werd smaakvol gerealiseerd door Drukkerij Burocad, Peer. Het wordt door de plaatselijke heemkring, met steun van Mijn Erfgoed, uitgegeven.

Het boek is te koop bij heemkring De Klonkviool, Centrum Zuid 1111 (oud mijngebouw) of in de vrijetijdswinkel in hetzelfde gebouw en tevens bij de auteur, Vic Lijnen, Steenakkerstraat 1. Kostprijs 15 euro, plus eventueel 3 euro aan verzendingskosten.

Voor verdere info: viclijnen@telenet.be

Giel Hendriks

Heusdens foto-erfgoed

Zoals elders in dit nummer wordt uiteengezet, stelde de Heemkring van Heusden op 5 november 2010 zijn jaarboek voor dit jaar voor. Zoals wij dat gewoon zijn bij een uitgave van Heusden, wordt er ook dit jaar gewerkt met een hoofdthema en andere thema's. Maar er wordt ook bijzondere aandacht besteed aan Fons Claes, de overleden voorzitter.

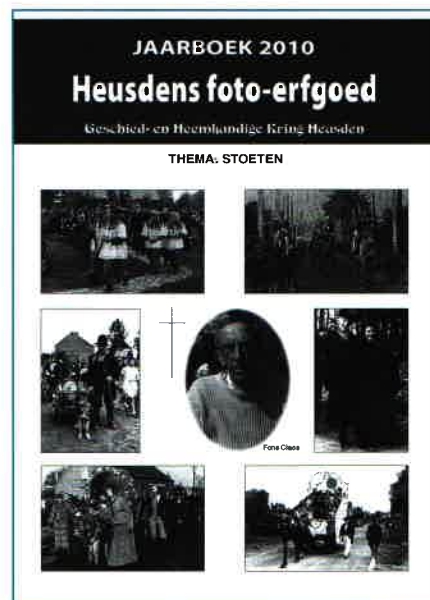
Zo is het voorwoord van het jaarboek volledig aan hem gewijd. Ook heeft lic. Jan Gerits, stichter van de gouw Limburg, een In Memoriam geschreven onder de titel "*Herinneringen aan Alfons Claes (1931-2010)*".

Het hoofdthema, dat dit jaar in het jaarboek over 14 p. met een zeventigtal foto's aan bod komt, zijn de stoeten, vooral profane optochten, zoals bij gouden en

diamanten bruiloften, maar ook processies en communiestoeten. Dan volgen een aantal bladzijden met familiefoto's, o.a. van de familie Claes-Lemmens. Verder nog acht minder uitgewerkte thema's, o.a. bij de 'Varia' de wijding door eredecken Vanhees, van de Mariagrot bij het huis van Fons Claes en een foto van Hans Jongmans en de Heemkring van Heusden, ook ten huize Fons.

Het boek telt 80 p. in A4-formaat en is op papier glacé gedrukt. Het telt ongeveer 380 foto's, alle voorzien van de namen van de personen en, indien beschikbaar, nadere gegevens over de omstandigheden.

Jaarboek 2010 wordt verkocht aan de prijs van 10 euro, plus eventueel 3 euro voor de verzendingskosten.

INFO:

Sylvain Huybrechts, tel. 011/75 94 01.

E-mail: sylvainhuybrechts@hotmail.com

Trage wegen. Levend erfgoed. Oproep voor lokale heemkringen en volksculturele verenigingen

Heemkunde Vlaanderen gaat samen met Trage Wegen vzw op zoek naar de cultuurhistorische achtergrond van trage wegen. Lokale heemkringen worden opgeroepen om aan deze zoektocht deel te nemen! We zijn benieuwd naar verhalen en informatie over het vroegere gebruik van deze wegen en naar hun historische, sociale en geografische context en evolutie. Sommige heemkundige kringen en volksculturele verenigingen hebben deze kennis voor hun regio al verzameld. Andere erfgoedliefhebbers ontdekken via dit onderzoek misschien nieuwe aspecten van de lokale volkscultuur of geschiedenis?

Dynamische lijnen in het landschap

Veldwegen, wandelpaadjes, steegjes of jaagpaden: elk dorp, elke stad in Vlaanderen beschikt over een rijk geschakeerd netwerk aan trage wegen. Veel van deze verbindingen worden al eeuwenlang gebruikt. Vaak zijn het symbolische plekken waaraan heel wat oude verhalen en traditionele gebruiken vasthangen. Dit aspect blijft nog al te vaak onderbelicht: trage we-

gen zijn niet alleen fysieke sporen uit het verleden, maar ook waardevolle laboratoria voor de studie van volkscultuur. Als structurende bakens in cultuurlandschappen dragen ze bij tot de beleving en de betekenis van het landschap en het leven van alledag. Kennis over het vroegere gebruik van dit patrimonium geeft ook een impuls aan het behoud en de toekomstgerichte herwaardering ervan. Op die manier bieden trage wegen ruimte voor zowel herinnering als verbeelding, tussen verleden en toekomst.

Op zoek naar verhalen

In samenwerking met lokale verenigingen willen Trage Wegen vzw en Heemkunde Vlaanderen de cultuurhistorische

meerwaarde van trage wegen in de kijker te plaatsen. Een eerste stap is het onderzoek naar de verschillende aspecten van dit onroerend erfgoed:

- *De vele volksverhalen uit de mondelinge traditie:* sprookjes, labels, legenden, sagen, moppen en anekdotes. Niet alleen de verhalen op zich, maar ook de context waarin ze circuleren en ge(re)produceerd worden, geeft een nieuwe betekenis aan onze trage wegen. Zijn de vertellers gekend? Van wie en waar hebben zij de verhalen in kwestie geleerd?
- *Verhalen over de ontstaansgeschiedenis en het vroegere of oorspronkelijke gebruik van trage*

Bidprentjes van vóór 1850

De vier afgedrukte bidprentjes komen uit het stadsarchief van Hasselt.

✠ GELOOFT ZY JESUS CHRISTUS. AMEN. ✠

Bid voor de ziel van zaligere MEVROUW
ELISABETH HENRICA
STELLINGWERFF,
Weduwe van den Heer
JACOBUS BOSCH,

Die na een langduerig ziekzyn, versterkt met de laatste Sacramenten van onze Moeder de H. Kerk, godvruchtig in den heer overleden is te Luyk, in de parochie van den H. Joannes, den 13 Januarius van dit ingetreden jaer 1833, in den ouderdom van 72 jaren en 5 maenden.

R. I. P.

*Zalig is de mensch die behulpraem is aen de armen en behoefstigen; in den kwaden dag zal den Heer hem verlossen. Psalm 40 † 2.
Gelyk het water uytblust een brandende vuur, zoo verzoent de almoes de zonden. Eccl. 3 † 33.*

Te Hasselt, bij P. F. MILIS, Stads-Drukker.

J. † M. † J.

Ma vie a été de courte durée; le fil de mes jours a été tranché au matin de mon existence.
(ISAIE. XXXVIII. 12.)

Priez pour le repos de l'âme de Madame

CATHERINE-JOSEPHINE-ROSALIE
STELLINGWERFF,
Épouse de Monsieur M. HECHTERMANS,

Laquelle, après une longue et cruelle maladie, s'est paisiblement endormie dans le Seigneur, à Munsterbilsen, le 10 juin 1849, âgée de 29 ans et 10 mois, après avoir pieusement reçu les Secours suprêmes de notre Mère la Sainte-Eglise.

Mon Epoux! Repands tes larmes sur ma mort... mais ne sois pas inconsolable dans ta tristesse... que la paix où je suis entrée, apaise en toi le regret que tu as de mon sort.
(ECCLES. 53.)

Mes enfants! Honorez votre père tous les jours de sa vie... soulagez-le dans sa vieillesse et ne l'affritez point durant sa vie.
(Job. 4. et ECCLES. 25.)

Pour moi, tout mon bien est d'approcher du Seigneur: j'ai mis en Dieu mon espérance.
(Ps. LXXII. 27.)

R. I. P.

TONGRES, IMPRIMERIE DE LA V. J.-P. COLLEE.

GELOOFT ZIJ JESUS CHRISTUS. AMEN.

♦♦♦♦♦

MEN BEVEERT AAN UWE GEBEDEN
DE ZIEL VAN DEN ZEER EERW. HEER
JOANNES HIERONYMUS
THEUNIS,
Priester en Kapelaan te Hasselt.

De welke aldaar naar eene langdurige ziekte, voorzien van de laatste Heilige Sacramenten godvruchtiglijk in den Heere ontslapen is den 20 Mei 1849, oud zijnde 58 jaren en 11 maenden.

R. I. P.

Hij heeft er veele van de boosheid afgetrokken. Want de lippen des priesters zullen de wetenschap bewaren, ende de kennis der wet zal men uit zijn mond vernemen, vermits hij de gecont is van den Heere der Heirscharen.
MARACH. II. † 6. 7.

Gedrukt bij P. F. MILIS te Hasselt.

Ter Liefde van JESUS.
Bidt voor de ziel van
MARIA CATHARINA
JACOBS,

Jonge dogter, gebartig van Margraethen overleden tot Luyk, den 21 Mai 1820, in den ouderdom van 16 jaren en dry maenden; naer ontvangen te hebben alle H. Sacramenten van onze moeder de H. Kerk.

Gedenkt, dat myn leven maer geenen wind is. Joh. Cap. 7. V. 7. Myn dgen zyn als eenen roek vergaen. Psal. 101. V. 4
's Morgens bloeyen, 's avond verslonssen is den aerdt van bloemen en van menschen.

R. I. P.

MAESSENGE, ter Drukkerij van J. J. TITEUX.

TIJDSCHRIFTENSHOW

In deze rubriek kan ook het tijdschrift van uw kring vermeld worden.

Stuur daarom bij het verschijnen van uw kringtijdschrift telkens een nummer naar

Jaak Paredis, Opitterkiezel 57, 3960 Bree

Paredis.Jaak@telenet.be

HET ALDEGONDISKLOKJE

Oudheidkundige en Culturele Kring Sint-Aldegondis As-Niel

Jaargang 29 nr. 3, 2010

V. Uitgever: Staf Winters,

O.-L.-Vrouwestraat 45, 3668 As

Tel. 089 65 78 30

Woord vooraf

Blz. 1 door Staf Winters.

In memoriam

Blz. 2-3

Genealogie

Overlijdens periode 1820-1822

Blz. 4-6

Guillaume Nelissen heeft ons veel te vertellen(vervolg)

Blz. 7-12 door Irma Schepers

Na jarenlang gewerkt te hebben in Matadi (Katanga) en na enkele "omzwervingen" werd de drang om terug te keren naar As steeds groter.

Gesprek met Gustaaf Bayen (vervolg)

Blz. 13-16 opgetekend door Annie Thijs.

Vervolg van het interview met pater Gustaaf Bayen.

De Hondsdagen

Blz. 17-20

De periode tussen 20 juli en 20 augustus noemt men de hondsdagen. Meestal zijn het de warmste dagen van het jaar. Door het vochtig, warm en broeierig weer bederven voedingwaren vlugger en zijn er veel vervelende insecten. De hondsdagen zijn genoemd naar het sterrenbeeld "De Grote Hond". Verder een woordje over Oudewijven-, St.-Michiel-, Kranen-, St.-Lucas- en St.-Maartenzomer en over IJsduivels.

De bevrijding van As

Blz. 21-27 door Irma Schepers.

In het "Belang van Limburg" van september 1944 kon men een bericht lezen over "De bevrijding van Asch" tijdens de eerste dagen van september 1944. Naast enkele foto's genomen tijdens de eerste helft van september 1994, zijn ook de doodsprentjes opgenomen van inwoners van As die gefusilleerd werden of omkwamen in Duitse gevangenkampen.

De H. Sebastianus

Blz. 28-31

Er staat een houten beeld van de H. Sebastianus in het St.-Aldegondiskerkje, Arthur Hubrechts schreef een heiligenleven over de H. Sebastianus.

De huizen en hun bewoners in de dorpsstraat te As

In het begin van de vorige eeuw (10de deel)

Blz. 32-35 door Rik Verlinden

In de "Afspanning Huveners" was er ook een brouwerij gevestigd. Vanaf 1846 brouwde men naast het gewoon bier ook het "Saisons bier".

ERFWACHT

Heemkundige Kring Beverlo

Jaargang 21 - Nr. 1, 2010

V.U. François Cruysberghe

Molenaarstraat 22, 3581 Beverlo

Redactioneel

Blz. 1

Voorstelling Boek "Hoe Meer Koffie, Minder Licht"

Blz. 2-4

Pieter Bosmans, Bjèveleir en Plonier

Blz. 4-6 door François Noels

De Verklaring van de Plaatsnaam Korspel

Blz. 7-9 door Fons Fonteyn

Sagen en Legendes — Overleveringen en Getuigenissen

Blz. 9-11 compilatie door Robert Leysens. Clement Ooms uit Beverlo maakte een studie over de "Sagenmotieven in het grensgebied van de Limburgse Kempen"

Piet de Kluizenaar. (Deel 15 - Slot)

Blz. 12-14

Kinderen Worden Oud. (Deel 1)

Blz. 15-18 door François Noels

Over de tijd bij de Scouts.

Stam Witters — Beverlo

Blz. 19-23 door Jos Bormans.

Nazaten van Witters Matheus Eduard (°Beverlo 10.12.1850) en Willeborts Maria Regina (° Oostham 27.09.1857), een gezin met 12 kinderen.

Barometers Dingens Beverlo

Blz. 23-27 door François Cruysberghe.

Het familiebedrijf "Barometers Dingens" vestigde zich rond 1965 in Leopoldsburg. In 1999 verhuisde het bedrijf naar de KMO-zone van Beverlo.

Brief van Arnoldine Smeets (1947)

Blz. 28-29 door Arnoldine Smeets

Gelezen voor U ...

Bedenkingen van iemand van de "oudere generatie"

Blz. 30-31 door Albert Beerten

Uit de Oude Doos

Blz. 32

In de "Richtlijnen voor leerkrachten" uit 1872 staat o.a. te lezen: Vrouwelijke leerkrachten die huwen of zich op het slechte pad begeven dienen ontslagen worden.

Bjévéls Dialect (40)

Blz. 33-35 door Louis Vandermeeren.

Verplaatsingen 50 Jaar geleden (Deel 4)

Blz. 36-38 door Fons Fonteyn.

Foto Kerkkuis Beverlo 1954

Blz. 39

Foto's Bjeveleirs Geboren in 1954

Blz. 40-41.

Klasfoto Korspel 1941

Blz. 42-43

De Erfenis van Pastoor Vliegen

Blz. 44-45 door Jos Caerts

Foto Toneel in Beverlo

Blz. 46

Voorstelling van het boek "Rik Luyten"

Blz. 47

HEEMKUNDE KANNE

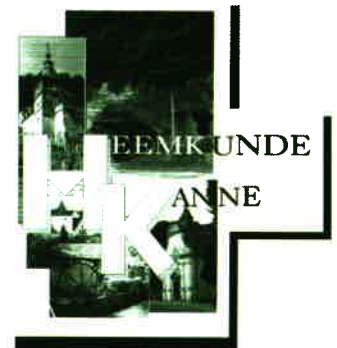
Heemkundige Kring Kanne.

Jaargang 11, september 2010

V.U. Frans Mourmans,

Statiestraat 9, 3770 Riemst

e-mail:fransmourmans@hotmail.com

Voorwoord

Blz. 2 door Frans Mourmans

Grafstenen vroeger rond de kerk Kanne. (Slot)

Blz. 3-7

Door genealogisch onderzoek komt men meer te weten over de eigenaars van de grafstenen.

Foto Fanfare Alliance Kanne

Blz. 7

Priesterwijding en eerste mis Harry Vrijens.

Blz. 7-10

Harry Vrijens werd geboren op 9 januari 1943. Na het overlijden van zijn echtgenote volgde hij een opleiding tot diaken. Op 25 juni 2010 werd hij tot priester gewijd.

Processie-contacten met St.-Pieter

Blz. 7

Optreden Kinderkoor Bloemfontein in kerk Kanne

Blz. 7

V'r kalle Kanners. (37)

Blz. 8-15

Gedichten, liederen en rijmpjes van vroeger

Blz. 16

EZENDROPKE

Geschied- en Heemkundige Kring Groot-Bree

Jaargang 28, nr. 58, nov. 2010
Contactadres: Luc De Bruyne,
Grauwe Torenwal 10.0 0/1
3960 Bree, Tel: 089 46 32 21

Aan onze lezers

Blz. 1

500 jaar geleden overleed ordetichter Jan van Abroek

Blz. 2-17 door Jo Corstjens

Wie heeft ooit gehoord van Jan van Abroek? Alleen de wandelaars zullen zijn naam associëren met een wandelgebied en de Benaars zullen allicht aan hun gelijknamige parochiezaal denken. Nochtans werd Jan van Abroek enkele jaren geleden voor de eretitel van grootste Breeenaar aller tijden genomineerd, maar hij werd uiteindelijk niet verkozen. Onbekend maakt onbemind. Verwonderlijk is dat niet omdat Jan al 500 jaar geleden in de priorij Hoogcruts te Slenaken in het zuiden van Nederlands-Limburg overleed.

Het ontstaan van de Paxband

Blz. 18-20 door Jef Stals

De Pax Band, genoemd naar de bekende pils van de Opijterse brouwerij, ontstond in 1977 uit de Koninklijke Fanfare Onze Lieve Vrouw ter Heirbaan van Opijter. Ze brengen vooral Tiroler en Egerlander muziek.

Hubert Hendriks, "de meester van 't Hasselt"

Blz. 21-30 door Gerard en Guido Hendriks. Een wijs en bescheiden man, integer en groot in zijn eenvoud. (° Tongerlo 8 juni 1898, + Bree 9 februari 1984).

Het refugiehuis van de abdij van Postel in Bree

Blz. 31-35 door Luc De Bruyne en Rik van de Konijnenburg

De Norbertijnen of de Witheren van Postel zochten in woelige tijden een onderkomen in hun refugiehuis in Bree, gelegen langs de Grauwe Torenwal. Het gebouw maakt thans deel uit van een beschermd stadsgezicht en huisvestte tot voor kort de Jeugdmuziekschool.

De Galdermansmolen in Tongerlo

Blz. 36-41 door Theo Guffens.

Een andere kijk op de geschiedenis van Gerdingen

Blz. 42-45 door Jacques Schoolmeesters.

De Royermolen, Rooiermolen, Dusselermolen, Gebrande molen of de Clijstersmolen

Blz. 46-56 door Freddy Jacobs

Graaf Arnoldus van Loon verkreeg in 1267 door ruiling de Royermolen van de abt van de Godsberg in Neeroeteren. In 1416 verkocht Jan van Loon de molen aan Ywaan van Cortenbach, landcommandeur in Alden Biesen. De molen zal tot de Franse Revolutie in het bezit blijven van de Duitse Orde.

Voorouders van Lei en Kim Clijsters waren molenaar op de Royermolen, ook wel Clijstersmolen genoemd.

Onze jaarlijkse reis

Blz. 57-58 door Rina Reyskens

Uit de oude doos

Blz. 59-64

2000 EISDEN

Stichting Erfgoed Eindhoven

Jaargang 27, nr. 3, 2010

Secretariaat: Inkomststraat 10,
3630 Eindhoven Dorp 089/76.75.96
www.erfgoedeindhoven.tk

Honderd jaar geleden

Blz. 1-7 door Richu Babczuk en Jan Kohlbacher

Een aantal krantenartikelen uit 1910 die verschenen in "De Eendracht", "De Postrijder" en "Het Algemeen Belang van Limburg".

100 jaar Eindhoven Tuinwijk Straten zonder namen.

Blz. 8-10

De straten van de Eindhovense Tuinwijk hadden geen naam. Georges Romers woonde op "Cité nr. 1". Op "Cité" nr. 45 en nr. 46 werden als klaslokalen en bibliotheek ingericht.

De Oude Rijksheerlijkheid

Het Eindhovense Bunderboek

Blz. 11-17 door Jan Kohlbacher.

Een bunderboek is de voorloper van het huidige kadastrer.

Denkend aan ... Fons Claes

Blz. 18.

Mijnwerkersverhalen

De mijnningenieur, ir. Gerard Cops

Blz. 19-25 door Pierre Meulemans en Jan Kohlbacher.

Gerard Cops werd in 1926 geboren in de cité van Waterschei.

Volksskand

Blz. 26-27

Het oude pinspel ... en Laurel en Hardy.

"Om sterke steenen te bekoemen..."

Een brikkenbakker uit de 2de helft van de 19de eeuw geeft goede raad om betere om betere bakstenen te maken.

De kogel is door ... een beschermde Regie !!

Het Regiegebouw wordt als monument geklasseerd.

Fotodokument

Blz. 29-28

Gouden Bruiloft van Mathieu Bernard en Elisabeth Niessen

Genealogie

Blz. 30-33 door Jackie Martens.

De Kwartierstaten van Mathieu Bernard en Elisabeth Niessen.

In en rond het museum

Blz. 34-37

Van de ondertas, de directeursvilla, Anna Boch tot bij Vincent van Gogh.

Kunstbiënnale Manifesta 2012

Blz. 38-39.

Onderwijs in Eindhoven.

Een fis gevangen.

Blz. 40-41

Mijnwerkersverhalen

Vijftig jaar geleden in de krant

Blz. 42-43 door Jan Kohlbacher.

Schenkingen

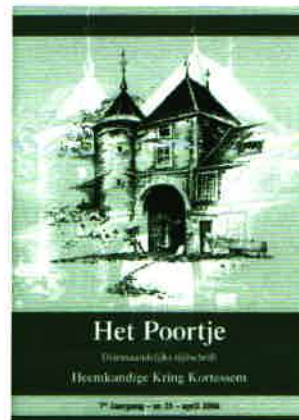
Blz. 44

HET POORTJE

Heemkundige Kring Kortesseem

11de Jaargang Nr. 42 – 2010

Contactadres: Heemkundige Kring,
Kerkplein 13 H, 3720 Kortesseem
tel. 011 37.61.95

Voetbal in Vliermaalroot

Blz. 1 door Luc Van der Straeten.

Foto SK Vliermaalroot uit de jaren 50.

Voetbal in Guigoven

Blz. 2 door Liliane Fias

Foto Kampioenviering 3de Provinciale -1969.

Snuffelen in oude kranten

Blz. 3-5 door Jo Gilissen

Artikeltjes uit de "Postrijder" van zo een 150 jaar terug.

Bestuur Wielerclub Vliermaal

Blz. 6 door Jos Servaes

Foto Bestuur wielerclub Vliermaal.

Opstel van Agapitus: Thur

Blz. 7-8 door Ghislain Wauters

Opstel over "Thur" Coninx van Vliermaal.

Was dat wel het beloofde land?

Gezin van het Herbroek week uit naar

Canada. (deel III)

Blz. 9-10 door Toontje Gilissen

3de deel over het gezin Vanden (B)(b)orn uit Herbroek die emigreerde naar Canada.

Een wandeling door het Opeinde '50-60.

(deel IV - slot)

Blz. 11-13 door Ludo Cuyx

Wie is deze persoon?

Blz. 14 door Jef Oris

Foto van een onbekende persoon, gevonden in het huis Reeweg nr. 24 Kortesseem.

Kwartierstaat van de Familie Lenaerts-Vanvinckenroye

Blz. 15 + middenblad door Jan Vanaudenaerde.

Opstel van Agapitus: In Memoriam

Blz. 18-21 door Ghislain Wauters.

Opstel over Lodewijk Jorissen uit Vliermaalroot, gesneuveld op 25 mei 1940.

In de schaduw van de toren. (Deel I)

Blz. 22-25 door Marcel Smeers.

De St. Agapitusparochie. Oorsprong en eerste eeuwen.

Kadastrale gegevens nopens Kortessen -1810. (deel III)

Blz. 26-29 door Jean Roebben.

Koent djéé nog Kotsoves kalle?

Blz. 30-31 door Jef Oris

Gezegden in het Kotsoves.

Sint- Amandusvereniging te Zammelen

Blz. 32-33 door Antoine Bellen.

Het broederschap werd opgericht 24 januari 1913. St. Amandus is één van de heiligen van Wintershoven.

BOURG

Heemkundige Kring Leopoldsburg

Jaargang 23, nr. 3, 2010

V.U. Marie-Paul Fannes,
Hechtelsesteenweg 7/1
3970 Leopoldsburg
0497 25 56 15

Woord van onze voorzitter

Blz. 1 door Marie-Paul Fannes

Koninklijke Handboog Maatschappij Leopold I Leopoldsburg

Blz. 4-12 door Lea Vingerhoed

De vereniging werd in 1860 opgericht en vierde in 2010 zijn 150 jarig bestaan.

Cinémazaal Splendid

Blz. 11.

De kring is op zoek naar een foto van de voormalige cinemazaal Splendid.

50 jaar geleden kreeg de Boskant een heuse kapel

Blz. 13-16 door Marie Paul Fannes

De woning Boskant nr. 46 werd van 1960 tot 1970 ingericht als kapel.

Kringnieuws

Blz. 17

Jan-Baptist Engelbosch, de eerste Kampse pastoor-aalmoezenier

Blz. 18-19 door Michel Meeus.

° Hoegaarden 17- 6-1781, + Leuven 21-4-1859. Vanaf 31-10-1842 pastoor-aalmoezenier.

Jef Fransen, een leven in dienst van de RTT

Blz. 20-24 door Theo Sloodmaekers

Interview met Jef Fransen (° Eksel 8-2-1923) die tot zijn pensioen werkte voor de Regie Telegraaf en Telefoon (RTT), de voorloper van Belgacom.

Reus Jan Soldaat is 80 geworden

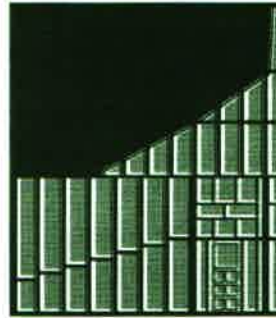
Blz. 24 door Marie-Paul Fannes

TE LOMELLE OP DIE CAMPINE

Erfgoed Lommel VZW "De Barriër"

Jaargang 36, nr. 4, 2010

Luikersteenweg 244 3920 Lommel
Tel. 011/60 42 24

Redactioneel

Blz. 3.

"Te Lomelle op die Campine" Verleng nu uw abonnement!

Blz. 4.

De ijzeren mannen

Blz. 5-9 door Karel en Ferdi Geerts.

Een eerste "ijzeren man", eigenlijk een giet-ijzeren paal, staat op het kruispunt van de Signaaldreef met de Lommelse Gracht, zijn kleinere broer in het verlengde van de Heidestraat, op het militair domein. De ene staat op de grens tussen Lommel en Hechtel-Eksel, de andere in Eksel. Ze dienden in 1852 om de grens tussen België en Nederland te helpen bepalen.

Van Aaigem tot Zwijndrecht**De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek**

Blz 10. Boekbespreking door Vic Mennen

100 jaar bibliotheek in Lommel

Blz. 11-20 door Vic Mennen, Rik Blervacq

en Veerle Leysen

Onder impuls van kapelaan Jans (1875-1955) werd in 1910 de volkbibliotheek "Nut en Vermaak" opgericht. De bibliotheek vond aanvankelijk een onderkomen in de woning van de 1ste bibliothecaris Frans Smeulders, later in het Werkmanshuis Sint-Jozef of de Sint-Jozefzaal. De bibliotheek bestond voornamelijk uit boeken van het Davidsfonds.

Een terugblik op ...

Blz. 21-24

Open Monumentendag: "De vier elementen" (12 september 2010)

Leven zoals in de Oertijd. Museum De Kolonie maakt het allemaal mogelijk.

Europees Kampioenschap Prehistorisch Boogschieten en Speerwerpen. (19 september 2010)

Nieuwe fotoaanwinsten

Blz. 25-27

DE DREI BOGE

Heemkundige Kring Neerpelt

September 2010

Verantwoordelijke uitgever: Jacky Geunes, Stationsstraat 12, 3910 Neerpelt.

Jackie.geunes@geunesgijbels.be

Van de redactie

Blz. 362.

September 2010**Bezoek van een afstameling van brouwer-burgemeester Booms**

Blz. 363-365 door Jos Thijs en Yvo Coninx
Het Nederlands echtpaar Koks-Ensink bracht een bezoek aan Neerpelt. Zij is een achterkleindochter van brouwer-burgemeester Godefriedus Booms.

Familiekroniek: Plessers (vervolg)

Blz. 366-369 door Mia Boonen

Jodenkamp Holven

Blz. 370-379 door Ben Harmsen.

Tegenover café "De Trapkens", langs de baan Hasselt-Eindhoven lag het Jodenkamp Holven. In de baraken werden in 1941 gedurende 2,5 maanden joden ondergebracht, die moesten instaan voor het ontginnen van de Holvense heide.

Brief aan minister

Blz. 380 door Laurens Aerts

Brief van landbouwer Laurens Aerts aan Minister Helleputte. Hij schrijft deze brief naar aanleiding van de schade die de boeren hebben opgelopen door de overstroming van de Dommel. Hij vraagt dat de staat de Dommel zou veggen.

DE REENGENOTEN

Heemkring Meeuwen-Gruitrode

5de jaargang nr. 37, 2010

V.U. Jean Bosmans

Beemdstraat 100

3670 Meeuwen-Gruitrode

011 79 21 64

Woord vooraf

Blz. 3 door Jean Bosmans

Discreet huwelijk in de kloosterkapel in Meeuwen

Blz. 4-5 door Martin Vliegen

Het gezin Heinze woonde "achter het ijzeren gordijn". In 1952 ontvluchte ze de D.D.R. en belanden in Meeuwen. Het echtpaar was wettelijk gehuwd maar wenste ook "discreet" te huwen in de kerk van het klooster.

Twee inwoners van Meeuwen werden in 16e eeuw poorters van Sint-Truiden

Blz. 6-7 door Jan Gerits.

Maarten Sloeckx en Jacob Wouters, beiden geboren in Meeuwen, werden poorters van Sint-Truiden.

Brouwer van Meeuwen schrijft geschiedenis. (afl 2)

Blz. 8-10 door Jean Bosmans

Goed om te weten ...

Blz. 11-14 door Jean Bosmans

Info over de heemkring en hun tijdschrift, over plaatselijk erfgoed en over het boek "Een eeuw later" van M.G. Bijmens over de Limburgse schrijver Alfons Jeurissen. Hij schreef o.a. de "Heksendans" waarin volksverhalen die in Meeuwen afspeelden voorkomen.

Bouw van een nieuwe kerk in Wijshagen. (1886-1888) (afl. 3)

Blz. 15-21 door Robert Bauduin e.a..

Het eerste speelplein van Meeuwen. (afl.1)

Blz. 22-26 door Jean Bosmans.

Over het tot stand komen van het eerste speelplein in Meeuwen, dat gelegen was tussen de pastorie en de Lagere Meisjes-school.

Neerglabbeekse scholen tijdens de Tweede Wereldoorlog

Blz. 27-29 door Mathieu Geelen.

Uit de oude doos

Blz. 30

Foto genomen ter gelegenheid van de eremis van E.H. Jef Vliegen op 19 april 1965.

Heemweetjes

Blz. 31-34 door Jean Bosmans.

Dertien heemweetjes over Meeuwen-Gruitrode.

Het kruis als afweerteken in het cultureel-religieus erfgoed van Meeuwen-Gruitrode

Blz. 35-39 door Jan Gerits.

Het kruis als afweerteken en als huisbescherming. We vinden het terug als dakruis

op een graanschuur in Wijshagen en Meeuwen. Vroeger bracht men boven keldervensters een gekalkte kruis aan. Opmerkelijk is een kruis op één van de fragmenten van een molensteen die gevonden werden onder de vloer van de molenaarswoning van de Dorpelmolen.

Ellikom 1895 — Bisschoppelijke tegemoetkoming aan de geldzorgen van de pastoor

Blz. 40-42 door Martin Vliegen.

Reimond Philips (1908-1978),

pastoor van Gruitrode, als jeugdschrijver

Blz. 42-48 door Jan Gerits.

Reimond Philips werd geboren in Sint-Truiden op 16 februari 1908. Hij was tijdlang directeur van het Sint-Michielscollege in Bree en later pastoor in Gruitrode. Hij schreef de jeugdroman "Een jongen uit de duizend" en de studentenroman "Lorinc Ferenc. Een Oratorium uit Hongarije". Hij schreef ook samen met E.H. Jozef Neyens het toneelstuk "Een droom. Toneelstuk in 3 bedrijven voor studenten"

Mièver kal

Blz. 49-43 door Jean Bosmans

Eerste Wereldoorlog in Gruitrode. (Deel 3)

Blz. 54-60 door Jean Bosmans.

Oud-strijders, gesneuvelden, politieke gevangenen, weggevoerden en oorloginvaliden.

Lezers schrijven ...

Blz. 61-62

Wij danken

Blz. 63

INFO HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Heemkunde Nieuwerkerken

Jaargang 6 – sep.-nov. 2010

Verantwoordelijke uitgever: Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken.

100 jaar grotere en vernieuwde kerk in Nieuwerkerken

Blz. 1

Pastoor Lievesoens (1819-1845)

Blz. 2 door Jean Thomas.

Uitgave gelegenheidspostzegel werd een groot succes

Blz. 3

Publicaties

Blz. 4

Nieuwerkerken 1980-1910, een dorp bouwt een nieuwe kerk.

Deze brochure, samengesteld door Rombout Nijsen, verscheen ter gelegenheid van Open Monumentendag 2010. Ze behandelt het bouwproces van de huidige parochiekerk.

Schoon volk.

Deze brochure van de hand van Rombout Nijsen, belicht de handel en wandel van de kasteelbewoners in West-Limburg in de 19de eeuw.

Nieuwerkerken

Blz. 5-8 door J. Franssen

Na de Eerste wereldoorlog werd, op vraag van Kardinaal Mercier, aan alle pastoors in België een verslag gevraagd m.b.t. de toestand van hun parochie gedurende de oorlogsjaren.

In dit nummer: De Sint-Pietersparochie.

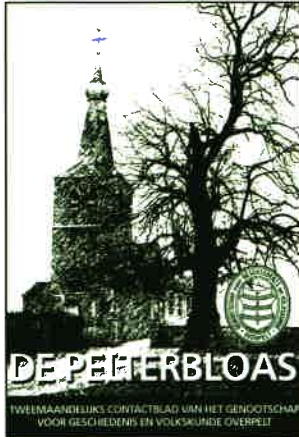

DE PELTERBLOAS

Genootschap voor geschiedenis
en volkskunde Overpelt

nr. 177, 2010

Henri Naus, Zwamstraat 21
3900 Overpelt

Heersen bij de genade Gods

Blz. 1-8 door Giel Hendriks

Bewindslieden beriepen zich vroeger bijna altijd op een of andere vorm van goddelijke aanstelling in hun ambt.

Ook nu gebeurt dat soms, bv. door de koning(in) van Groot-Brittannië.

Koning Leopold I der Belgen was de eerste West-Europese monarch die zijn macht niet pretendeerde verkregen te hebben van God.

Een jonge militair in Kongo

Blz. 9-21 door Jean Moortgat

In 1959 vertrekt de 18 jarige soldaat Jean Moortgat als vrijwilliger naar Kongo. Hij vertelt over de reis naar Kongo en zijn verblijf in Kitona. Hij maakt er de crisis in Kongo mee.

Archief studentenbond komt boven water

Blz. 22-23

Marie-Rose Kerhofs-Hausman vond het archief van de in 1907 opgerichte KSA bij haar op zolder. Ze schonk het archief aan het genootschap.

Aanvulling

Blz. 23-24

RICKEL

Kamer voor historie, de cultuur
en de taal van Rijkkel

Nummer 30 - 2010

Contactadres: Joseph Breesch,
Dionysius van Leeuwenstraat 20^e
3840 Rijkkel. Joseph.breesch@pandora.be

Tijdschrift van

R i c k e l

Kamer voor de historie, de cultuur en de taal van Rijkkel

In het themanummer van dit jaar worden de overlijdens uit de parochieregisters van de parochie Rijkkel gepubliceerd, die lopen van 1726 tot 1802.

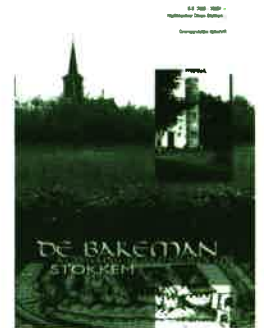
Als bijlage wordt een alfabetische index op de overlijdensregisters van de parochie Rijkkel 1726-1802 bij het nummer bijgevoegd.

DE BAKEMAN

Kunstkring Arnold Sauwen vzw
Stokkem

Jaargang 31 nr. 122, 2010

Adres: Jean-Pierre Segers, Key-
ertstraat 30, 3650 Dilsen-Stokkem.
segersjp@hotmail.com

Ten geleide

Blz. 43-44 door Gerard Mostert.

Stokkem leeft

Blz. 44-45 door Jean-Pierre Yzermans.

30 jaar kunstkring

Blz. 46-47 door Jean-Pierre Yzermans.

Op vrijdag de dertiende (augustus 2010) vierde de kring zijn 30 jarig bestaan.

100 jaar geleden: 1910

Blz. 47-49 door Jean-Pierre Segers

Beelden van een braderie

Blz. 51-53 door Jean-Pierre Yzermans

Tien beelden van een braderie.

Manjelevaege

Blz. 54-56 door Jean Kenzeler.

Stokkem = mezieëk. Een verhaal in het Stokkems

Stoker vrouwen.

... die van Sint-Elisebethschutterij

Blz. 56-57 door Jean-Pierre Yzermans.

De dames van de Sint-Elisebethschutterij wonnen in 2010 de (vrouwelijke) Oud-Limburger.

Neske Bocken

Blz. 58 door Joséphine van den Berg.

Stokkem op TVL

Blz. 59 door Jean Kenzeler

Een unieke kaart uit 1707

Blz. 60-64 door Jean-Pierre Segers.

In het militair archief van Stockholm bevindt zich een kaart van Stokkem uit 1707. Deze verwijst naar de beschieting van de burcht in 1702. De kaart is verfraaid met tekeningen (o.a. met dwarsdoorsneden) van de burcht.

Cultuurreis naar Xanten

Blz. 65 door Jean-Pierre Segers.

Uit de oude doos

Blz. 66-67 door Gerard Mostert.

Foto: 1980, toneel te Stokkem.

Stokkem herbevrijd

Blz. 68-70 door Jean-Pierre Yzermans.

Mensen van bij ons: Thea Rutten

Blz. 71-73 door Joséphine van den Berg.

De Loonse tien (6): Hamont (1396)

Blz. 74-76 door Jean Kenzeler.

Eén Suisse in drie personen

Blz. 76-78 door Jean-Pierre Yzermans.

Stokkem heeft 3 suisse's gekend: Hubert Vanhaen, Rik Bauduin en René Wijckmans.

Stokkemer revue

Blz. 78 door Jean-Pierre Yzermans.

Herinneringen

Blz. 79 gedicht door Jef (Matheus) Haerden. Jef Haerden, oud-Stokkemenaar, schreef een gedicht over zijn stad.

DE BINK

Heemkundige Kring Groot Sint-Truiden

13de jaargang, nr. 49

Secretariaat: Lenaerts Romain,
Lepelstraat 56, 3800 St.-Truiden
romain.lenaerts@skynet.be
Museum Vlaamse Minderbroeders
vzw, Fam. Willems-Usé

Een woordje vooraf

Blz. 3 door Roger Vanbrabant

Een interessant document uit 1869

Blz. 5-10

In 1869 vroeg de gemeenteraad van Sint-Truiden zich af met welk gas ze moesten gebruiken om de stad te verlichten: koolgas of petroolgas. Gemeenteraadlid Gregorius Vanwest kreeg de opdracht een kosten-batenanalyse op te stellen.

Aardappelchips

Blz. 12-13 door Rudi Festraert

Aanleiding tot het maken van dit artikel was een oud tinnen blik, met een Sint-Truidens telefoonnummer erop, dat gebruikt werd om American Chips te bewaren. De vader van de schrijver gebruikte deze blikken om zelfgemaakte chips te leveren aan cafés en cinema's.

Van Verschrikkelijk Ongeval tot Onbekende Gemaskerde

Blz. 15-17 samengesteld door Willem. Driessen.

Enkele smaakmakers uit "'t Belangské" die zich in Sint-Truiden afspeelden.

Uit oude boeken

Middelen tegen vliegen in stallen

Blz. 18 tekst bezorgd door Roger Vanbrabant.

Haspengouwse verlokking

Blz. 20

Gedicht van Jan Goffa, Haspengouws Fruitdichter

Aat den Tram

Blz. 22 samengesteld door André Philippaerts en Kris Surinx.

Christendom en Socialisme

Blz. 23

Beschouwing over het socialisme

13de jaargang, nr. 50

Een woordje vooraf

Blz. 3 door Roger Vanbrabant

Bekende Truinaars: De familie Vriamont-Ingénbleek

Blz. 5-13 door Romain Lenaerts

Groot-Sint-Truiden in het prinsbisdom Luik

Blz. 15-19 door Willy Buttjens

Die twee entiteiten als een geheel beschouwen is natuurlijk een anachronisme: bij het ontstaan van Groot Sint-Truiden bestond het prinsbisdom Luik al 175 jaar niet meer. De benaming Groot Sint-Truiden wordt hier dan ook gebruikt om de stad Sint-Truiden en de deelgemeenten aan te duiden, niet als een bestuurlijk geheel, maar als afzonderlijke entiteiten, wat ze toen waren

In 1932 goenk da zoe nog

Blz. 21 tekst bezorgd door Roger Vanbrabant.

Uit de archieven van kanunnik Senden

Blz. 23 door Romain Lenaerts

Een klein veelzeggend briefje

Bijnamen — een anekdote uit Sint-Truiden. (Schurhoven)

Blz. 24 door Romain Lenaerts

Aat den Tram

Blz. 26-27

Laatste Limburgse veemarkt verdwijnt

Blz. 28 gedicht van Jan Goffa

SPROKKELINGEN

Heemkundige Kring Wijchmaal

Jaargang 33, nr. 125, 2010

Contactadres: Henri Timmers

tel: 011 54 86 80

De Perre J.H. Leynenstraat 11/20,
3990 Wijchmaal

Editoriaal

Blz. 83 door Guido Meeus

De Sint-Hubertus viering in Wijchmaal

Blz. 54-62 door Guido Meeus

Uit het Dorpsleven

Diamanten en gouden bruiloften.

Blz. 63-65 door Henri Timmers

65-jarigen in reünie

Blz. 66 door Guido Meeus

Wijchmaalse Missionarissen

Blz. 67 door Henri Timmers

Aanvulling van artikel vorig nummer

Kwartierstaten Wijchmaalse postmeesters

Blz. 68-69 door Henri Timmers

Postmeester Michel Bleyen

Plaatsnaamgeving: straatnaamgeving

Blz. 70-72 door Guido Meeus

De bevoegdheid inzake naamgeving behoort tot de gemeentelijke beleidsmaterie. De Vlaamse wetgever legt wel de algemene principes vast die de gemeentebesturen in acht moeten nemen.

Plaatsnaamgeving: Procedure anno 2010.

Blz. 71-74 door Guido Meeus.

Om een nieuwe straatnaam/plaatsnaam toe te kennen is in een wettelijke procedure omschreven.

Mededelingen

Blz. 75

o.a. de herdenking op de basis van Kleine Brogel van de vliegtuigcrash in Sake-Masisi (Congo) op 30 juni 1960 waarbij de in Wijchmaal geboren sergeant Alfons Frederix omkwam.

OPGELET!!!!

Stuur uw kringtijdschriften voor de tijdschriftenshow enkel naar
Jaak Paredis, Opitterkiezel 57, 3960 Bree

Heemkunde Limburg

De vereniging zonder winstoogmerken werd opgericht op 1 mei 1982.
De zetel van de vzw: Gijzenveldstraat 43, 3690 Zutendaal.
Statuten verschenen in bijlagen van het Belgisch Staatsblad op 17 februari 1982, blz. 909, nr. 1738.
Wijzigingen in bijlage van het B.S. van 28 november 1985, blz. 6267, nr. 13888; in bijlage van het B.S. van 23 januari 1992, blz. 504, nr. 1058-1066 en in bijlage van het B.S. van 8 april 1993, nr. 5702-5726.

Stichter:

Jan Gerits, Vossenpad 9, 3670 Gruitrode,
tel: 089-85 30 47

Erevoorzitters:

Tuur Wouters (†), Medestichter-Voorzitter
E.P. Alex Coenen
Jozef Remans (†)

Bestuur Heemkunde Limburg

Erevoorzitters:

Rik Thomas, Stegereindweg 32,
3660 Opglabbeek, tel: 089-85 78 69

Ferdinand Geerts, Molsekiezel 84,
3920 Lommel, tel: 011-55 24 70

Voorzitter:

Raymond Lambie, Gijzenveldstraat 43,
3690 Zutendaal, tel: 089-71.64.45

Ondervoorzitter:

Luc Van de Sijpe, De Schijf 12,
3930 Hamont, tel: 011-44 70 07

Secretaris & tijdschriftenshow:

Paredis Jaak, Opitterkiezel 57,
3960 Bree, tel: 089/47 29 71

Penningmeester:

Ferdinand Geerts, Molsekiezel 84,
3920 Lommel, tel: 011-55 24 70

Leden:

Jan Bosmans, Beemdstraat 100,
3670 Meeuwen, tel: 011-79 21 64

Willy Brône, Tolstraat 12,
3770 Herderen, 012-45 13 86

Mathieu Jacobs, Vlessersweg 40,
3650 Dilsen, 089-75 58 02

Michel Mathei, Dumontlaan 34,
3870 Heers, 011-48 45 37

Heemkunde Limburg verschijnt 4x per jaar:
 op 1 maart: teksten binnen vóór 1 februari
 op 1 juni: teksten binnen vóór 1 mei
 op 1 september: teksten binnen vóór 1 augustus
 op 1 december: teksten binnen vóór 1 november

het abonnement bedraagt:

- 45 Euro voor de heemkring (inbegrepen lidgeld, verzekering BA en abonnement Ons Heem)
- 12 Euro voor extra abonnementen voor uw kringleden
- 15 Euro voor individuele abonnementen (niet-leden)

U kan het abonnementsgeld eenvoudig overschrijven op rek. nr. 735-0141703-71 op naam van Heemkunde Limburg, met de vermelding abonnement Heemkunde Limburg.